

**ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ՄՇԱԿՄԱՆ ԵՎ
ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ
ՀԱՇՎԵՏՎՈՂԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ԹԱՓԱՆՑԻԿՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԻՔԱԿԱԶՄ**

Փաստաթղթի նախագիծ՝ մշակված Գերմանիայի Օսնաբրուկի համալսարանի
պրոֆեսոր Վոլկեր Գեհմլիխի կողմից և ՀՀ Ակադեմիական փոխճանաչման և
շարժունության ազգային տեղեկատվական կենտրոնի տնօրեն Գայանե
Հարությունյանի խորհրդատվությամբ

Սույն փաստաթուղթը կազմվել է Եվրոպական միության և Եվրոպայի խորհրդի միջև համատեղ ծրագրի ֆինանսական միջոցներով: Այստեղ արտահայտված տեսակետները որևէ կերպ չեն արտացոլում Եվրոպական միության կամ Եվրոպայի խորհրդի պաշտոնական տեսակետը:

Բովանդակություն	
Ներածություն	5
Մաս I . ԳՈՐԾԻՔԱՇԱՐ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ	7
Ուղղությունը՝ լինել տեղեկացված և ուշադիր	7
Գործիք 1. Բարձրագույն կրթության ոլորտում որակի ապահովում/որակի բարձրացում (ՈԱ) և որակի կառավարում (ՈԿ)	8
Գործիք 2. Ինստիտուցիոնալ կառավարման կառուցվածքներն ու հաշվետվողականության շղթան	13
Գործիք 3. Հաստատության մշակույթ, մշակութային ցանցը	17
Գործիք 4. Փոփոխությանը կողմ և դեմ, գործոնների վերլուծության մեթոդիկա	20
Մաս II. ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ՝ ԻՐԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ	25
Ուղղությունը՝ ուսումնառության, դասավանդման և գնահատման կառուցողական համաձայնեցում	25
1. Ուսումնական ծրագրի մշակում, ուսումնառություն և դասավանդում	26
1.1. Ինստիտուցիոնալ մակարդակի գործիք	26
Գործիք 5. Հաստատությունում կրթական աստիճանների/որակավորումների ընդհանուր ընկալումը	26
1.2. Գործիքներ՝ ծրագրային մակարդակում	29
Գործիք 6. Բառացանկի կազմում	29
Գործիք 7. Ծրագրի ուղղվածության վերաբերյալ համաձայնությունը	33
Գործիք 8. Ուսումնառության վերջնարդյունքների մշակումը	35
Գործիք 9. Նկարագրել ծրագրի մակարդակը/փուլը	40
Գործիք 10. Ծրագրի մակարդակները/փուլերը և ուսումնառության վերջնարդյունքների համակցումը	42
Գործիք 11. Տարբեր կրթական աստիճանների ծրագրերի ուսումնառության վերջնարդյունքների ստուգում	44
1.3. Գործիքները կրթական բաղադրիչների մակարդակում	46
Գործիք 12. Բաղադրիչների կառուցումը	46
Գործիք 13. Գոյություն ունեցող կրթական բաղադրիչների օգնությամբ ուսումնական ծրագրերի ուսումնառության վերջնարդյունքների մշակումը՝ 7 քայլից	48
Գործիք 14. Մշակել ուսումնառության վերջնարդյունքները մի ծրագրի համար, որի կրթական բաղադրիչները դեռևս որոշված չեն	57
2. Ուսումնական ծրագրի մշակում՝ մոդուլներ և կրեդիտներ	57
2.1. Մոդուլավորման գործիքներ	57
Գործիք 15. Բնութագրող հատկանիշներ, զարգացման ժամանակակից մակարդակը	57

Գործիք 16. Մոդուլի նույնականացման ձևանմուշ	60
2.2. Կրեդիտների հատկացման գործիքներ.....	61
Գործիք 17. Ծրագրային մակարդակ	61
Գործիք 18. Կրթական բաղադրիչի մակարդակ	62
3. Ուսումնական ծրագրի մշակում. Գնահատում	64
Գործիք 19. Որակավորման բնութագրիչները և ուսումնառության վերջնարդյունքները. գնահատման տեսակների հետ դրանց համակցումը և համամասնությունների կշիռը	66
Գործիք 20. Որոշել գնահատման համապատասխան ձևերը.....	69
Գործիք 21. Բացահայտել հնարավոր հակասությունները SMART չափանիշների և ուսումնառության վերջնարդյունքների միջև.....	69
Գործիք 22. Չափանիշների և գնահատման շրջանակը.....	70
Գործիք 23. Յուրաքանչյուր գնահատման տիրույթի համար բնորոշ ձեռքբերումների նկարագրությունը (օրինակ՝ գրավոր հանձնարարություն).....	71
Գործիք 24. Գնահատականի բաշխումը՝ որպես պարտավորություն	72
Գործիք 25. Գնահատականների փոխարկումը՝ որպես այլընտրանք	75
Մաս III. ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ՝ ԱՎԱՐՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ	77
Ուղղվածությունը. ակադեմիական ձեռքբերումների ճանաչումը՝ իրավունք, այլ ոչ թե ծառայություն	77
Գործիք 26. Ուսումնառության համաձայնագիր՝ աշխատանքային պրակտիկայի համար	82
Գործիք 27. Պրակտիկայի վկայական	85
Գործիք 28. Իրավասու մարմինները	85
Ամփոփում.....	87
Գրականություն	88

Ներածություն

Էթիկական արժեքները, համոզմունքները և ենթադրությունները «անտեսանելի» հիմք են մարդու և/կամ կազմակերպության վարվելակերպի և դրանց բազմազանության համար: Վերջերս դրանք կրկին հայտնվել են հանրային բանավեճի կենտրոնում, ինչի պատճառներն են ամբողջ աշխարհում ավելի հաճախակիացող կոռուպցիայի դեպքերը, կանոնների ու կանոնակարգերի խախտումները, հանրության վստահության և արժանահավատության անկայուն հիմքերը՝ այդ թվում նաև բարձրագույն կրթության բնագավառում: Եվրոպայի խորհրդի և Եվրահանձնաժողովի Արևելյան գործընկերության ծրագրային համագործակցության կառուցակարգի ծրագրի ներքո մեկնարկել և աշխատանքներ են ծավալվել նախաձեռնություններ, որոնց նպատակն է ամրապնդել Հայաստանում բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ինքնավարությունն և հաշվետվողականությունը՝ ապահովելով բարձրագույն կրթության համակարգում բարեփոխության առկայությունը և կոռուպցիայի դեմ պայքարը: Այս ծրագրի շրջանակներում ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունը (ԿԳՆ), պետական և մասնավոր բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների անձնակազմերն ու ուսանողները և հայաստանյան քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունները միավորել են իրենց ուժերը հետևյալ նկատառումներով.

- մշակել էթիկական սկզբունքների ուղեցույցներ՝ բարձրագույն կրթության ոլորտում մասնագիտական չափանիշների ու գործելակերպի հիմքերն ամրապնդելու նպատակով,
- ներառել բարեփոխության մեխանիզմներն ու կոռուպցիայի դեմ պայքարի արդյունավետ գործիքները բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների շրջանակներում,
- մշակել բարձրագույն կրթության բնագավառում թափանցիկությունն ու հաշվետվողականությունը խթանող գործիքակազմ:

Սույն ձեռնարկը նախատեսված է բուհերի օգտագործման համար: Ներառված գործիքաշարը տեղեկատվություն է մի շարք միջոցների մասին, որոնք կարող են աջակցել ՀՀ բուհերին՝ մշակելու հաշվետու և թափանցիկ ուսումնական ծրագրեր և իրականացնելու ուսանողների գնահատում՝ խթանելով ՀՀ կառավարության 2015-2018թթ. Հակակոռուպցիոն գործողությունների ծրագրի արդյունավետ իրականացումը՝ Եվրոպայի խորհրդի և Եվրահանձնաժողովի աջակցությամբ: Այս կերպ հայաստանյան բարձրագույն ուսումնական հաստատությունները կկարողանան դրական տպավորություն ստեղծել՝ հիմնվելով բարելավված որակի վրա, ինչն էլ հետագայում կհանգեցնի ակադեմիական աշխարհում և դրանից դուրս համընդհանուր ճանաչմանը:

Ծրագրի անվանմանը համահունչ՝ պետք է քննության առնվեն բոլոր գործողությունները կոռուպցիայի դեմ պայքարի տեսանկյունից՝ այդ կերպ հետևելով էթիկայի կանոնագրքին: Այլ կերպ՝ այն կհանդիսանա մի գործնական ուղեցույց, գործիքակազմ՝ Հայաստանում մշակված կանոնագրքի համար, որը ծառայում է որպես համաձայնեցված չափանիշների ուղեցույց ուսումնական ծրագրերի մշակման և ուսանողների գնահատման համար: Վերջիններս բարձրագույն կրթության բնագավառում պոտենցիալ կոռուպցիոն ոլորտների երկու օրինակներ են: Հաջորդիվ կներկայացվեն այս երկու հիմնախնդիրների՝ հաշվետվողականության և թափանցիկության բնութագրերը, ինչպես նաև ուսանողների համար արդար և թափանցիկ կրթական միջավայրի ստեղծման համար նախատեսված գործիքակազմը,

ինչը, փաստորեն, կարելի է օգտագործել ընդհանրապես բոլոր սովորողների ցանկացած տեսակի ուսումնառության, դասավանդման և գնահատման ժամանակ:

Այս առումով բավարարվել են նաև որակի Եվրոպական չափանիշների և ուղեցույցների պահանջները: Այս համատեքստում մասնավորապես Չափանիշ 1. 8-ը *Հանրային տեղեկատվության մասին* սահմանում է. «Հաստատությունները պետք է հրապարակեն տեղեկություն իրենց գործունեության, այդ թվում՝ ծրագրերի վերաբերյալ: Դրանք պետք է լինեն հասկանալի, ճշգրիտ, օբյեկտիվ, թարմացված և մատչելի»: Սա նշանակում է, որ հաստատությունները, ի թիվս այլ պահանջների, պետք է. «... տրամադրեն տեղեկատվություն իրենց գործունեության, այդ թվում նաև իրենց կողմից առաջարկվող ծրագրերի վերաբերյալ ... այդ ծրագրերով ակնկալվող ուսումնառության վերջնարդյունքների, դրանց կողմից շնորհվող որակավորումների, կիրառվող դասավանդման, ուսումնառության և գնահատման ընթացակարգերի, անցողիկ գնահատականների և իրենց ուսանողների համար հասանելի ուսուցման հնարավորությունների, ինչպես նաև ավարտելուց հետո աշխատանքի հնարավորությունների վերաբերյալ»: (2015 ESG, էջ 15)

Գործիքակազմը բաղկացած է երեք մասից. գործիքներ, որոնք «ազդարարում են տագնապ», այսինքն՝ ծառայում են հաստատությունների իրազեկմանը (Մաս I), գործիքներ, որոնք նախատեսված են «գործելու» համար, այսինքն՝ կանխարգելում են հաստատությունների կողմից ցանկացած սխալ գործելակերպի կամ կանոնի ձևավորումը (Մաս II), և թափանցիկ ճանաչումը (Մաս III) որպես իրավունք և ոչ ծառայություն՝ հիմնվելով որպես գործիք ծառայող իրավական և տեղեկատվական փաստաթղթերի և իրավասու մարմինների վրա:

Մաս I . ԳՈՐԾԻՔԱՇԱՐ ՆԱԽԱՊԱՏՏՐԱՍՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ուղղությունը՝ լինել տեղեկացված և ուշադիր

1. Կառուցվածքային շրջանակ

Հաշվետվողականությունը և թափանցիկությունը «ձեռք ձեռքի» են քայլում: Հաշվետվողականությունը հասկացվում է որպես բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների և դրանց աշխատակազմերի կողմից գեկուցելու և դրանով իսկ հաշվետու լինելու պարտավորություն. այս դեպքում սա վերաբերում է ուսումնական ծրագրերի/պլանների մշակմանը և ուսանողների գնահատմանը: Հաշվետվությունները պետք է հստակ և թափանցիկ կերպով բացահայտեն ձեռք բերված արդյունքները, ներկայացնեն այն մարտահրավերները, որոնց հաստատությունը բախվել է, և ներկայացնեն առաջարկություններ՝ կապված առաջիկա հաշվետու ժամանակաշրջանում նախատեսվող աշխատանքների հետ: Այս նպատակով անհրաժեշտ է մանրամասն մշակել և ընդունել «հաշվետվության թափանցիկ ուղիներ» (կառավարման շղթա), որոնք պետք է նախանշեն, թե ով ում և երբ է գեկուցում: Այդ գեկույցները պետք է լայնորեն քննարկվեն շահագրգիռ կողմերի և հասարակության լայն խավերի կողմից, արվեն եզրակացություններ և ուրվագծվեն հետագա զարգացումները, ինչը հնարավորություն կտա ժամանակին նախաձեռնել համապատասխան փոփոխությունների կատարումը: Այս օրինակները պետք է նաև ցույց տան, որ կառավարման նման գործիքները բավարար միջոցներ են՝ օգնելու հաշվետու և թափանցիկ կազմակերպչական կառուցվածքի ապահովմանը: Պետք է նաև ընդգծել, որ ուսանողների ներառումը բոլոր հարցերում և բոլոր մակարդակներում վճռորոշ է ծրագրերի նախագծման, մշակման և իրականացման հաջողությունն ապահովելու և ուսանողների գնահատման համար: Եվ վերջապես, այս գործիքակազմը ոչ մի կերպ չի կարելի համարել «ամբողջական», այսինքն՝ բոլոր հնարավոր միջոցները ներառող: Իրականում այն կարող է հարմար լինել համապատասխանության շուրջ ներքին բանավեճերի ծավալմանը, ինչպես նաև մասնավոր նպատակների համար առավել հարմարեցված լրացուցիչ գործիքների մշակման խթանմանը:

Սկսելու համար օգտակար կլինի «հող նախապատրաստել», այսինքն՝ ստեղծել այնպիսի կառուցվածք, որի շրջանակներում հնարավոր լինի քննարկումներ կազմակերպել, գործունեություն ծավալել և կիրառել գործիքները: Կառուցվածքը նաև արտացոլում է Հայաստանում՝ որևէ բուհի հետ կապված սպասումներն ու նպատակները մշակութային համատեքստում՝ հաշվի առնելով դրա շահառուներին:

Ինստիտուցիոնալ կառավարում

- Ո՞ւմ պետք է ծառայի հաստատությունը:
- Ինչպե՞ս պետք է որոշել նպատակները:

Ինստիտուցիոնալ էթիկա

- Ո՞ր նպատակներն են առաջնահերթ:
- Ինչո՞ւ:

Ինստիտուցիոնալ նպատակներ

- Առաքելություն
- Նպատակներ

Շահառուներ

- Ու՞մ է ծառայում հաստատությունը:

Մշակութային համատեքստ

- Ո՞ր նպատակներն են առաջնահերթ:
- Ինչո՞ւ:

Այս կերպ հաստատությունն ընդհանուր պատկերացում է ստանում այն մասին, թե ինչպես են մտածում հաստատության անդամները, ինչպես է կառավարվում հաստատությունը, որոնք են էթիկայի հիմնական ուղեցույցները, և ինչ է նշանակում շահառուների հետ հարաբերություն, որպեսզի, հիմնվելով սրա վրա, հաստատությունը կազմի իր ուսումնական ծրագիրը, իրականացնի, այսպես կոչված, «կառուցողական համաձայնեցում»:

Այս կառուցվածքի կայունությունն ապահովելու համար բուհում պետք է առկա լինի որակի ապահովման/որակի բարելավման և կառավարման համակարգ:

Գործիք 1. Բարձրագույն կրթության ոլորտում որակի ապահովում/որակի բարձրացում (ՈԱ) և որակի կառավարում (ՈԿ)

Հայաստանում բարձրագույն կրթության ոլորտի բոլոր հաստատությունները, որոնք արտոնագրվել են նախարարության կողմից, պետք է ինստիտուցիոնալ հավատարմագրման գործընթաց անցնեն Մասնագիտական կրթության որակի ապահովման ազգային կենտրոնի (ՈԱԱԿ) կողմից: Ուսումնական ծրագրերի գծով հավատարմագրումը կամավոր է: Այն թողնված է հաստատության հայեցողությանը: Հավատարմագրումը ցիկլային բնույթ ունի, ինչը նշանակում է, որ այն տրամադրվում է որոշակի ժամկետով, և վերահավատարմագրման համար պետք է դիմել ժամանակին:

Հայաստանի համար Եվրոպական բարձրագույն կրթության տարածքում (ԵԲԿՏ) մասնակցությունը նշանակում է, որ, ի լրումն ազգային օրենսդրական պահանջների, պահպանվում են հավատարմագրման Եվրոպական չափանիշները և ուղեցույցները (ԵԶՈւ): Ինչպես նշված է վերևում, այս գործիքակազմը ոչ միայն պահպանում է ԵԶՈւ-ն, այլև օգնում է համապատասխանել դրան: «Դրանք ձևավորում են որակի ապահովման համակարգերի համար համընդհանուր շրջանակ՝ Եվրոպական, ազգային և ինստիտուցիոնալ մակարդակում ուսուցման և դասավանդման համար...Սա ներառում է ուսումնական միջավայրը և հետազոտության ու նորարարության հետ համապատասխան կապերը... *Չափանիշները* սահմանում են համաձայնեցված և ընդունված գործելակերպ ԵԲԿՏ-ում բարձրագույն կրթության ոլորտում որակի ապահովման գործելակերպի համար: *Ուղեցույցները* բացատրում են, թե ինչու են չափանիշները կարևոր և նկարագրում են, թե ինչպես կարելի է իրականացնել դրանք...» (ԵԶՈւ, 2015 թ.): ԵԶՈւ-ն բարձրագույն կրթության ոլորտում որակի ապահովման կառավարման մի գործիք է, որով սահմանվում են ոչ թե կոնկրետ պահանջներ, այլ ընդհանուր սկզբունքներ՝ հաստատությանը լավագույնս համապատասխանող և արտաքին հավատարմագրման պահանջները բավարարող ներքին որակի ապահովման համակարգի կիրառումը թողնելով ինստիտուցիոնալ կառավարության հայեցողությանը: Մինչ *ներքին ՈԱ-ն* կենտրոնացած է ինստիտուցիոնալ ռազմավարության, ուսումնական ծրագրերի նպատակների և ուսումնառության վերջնարդյունքների համապատասխանեցման վրա, *արտաքին ՈԱ-ն* փորձում է հավաստել, որ դա պատշաճ կերպով է արվել: *Ներքին ՈԱ-ն* ներառում է ենթադրյալ և փաստացի գնահատումներ, բայց այն ավելի հաճախ վերաբերում է ֆորմատիվ գնահատմանը: Հավատարմագրման ձևով *արտաքին ՈԱ-ն* լինում է՝ կա՛մ ենթադրյալ, կա՛մ փաստացի (վերահավատարմագրման դեպքում): Ներքին ՈԱ-ի կենտրոնական խնդիրները ներկայացված են Եվրոպական չափանիշների և ուղենիշների

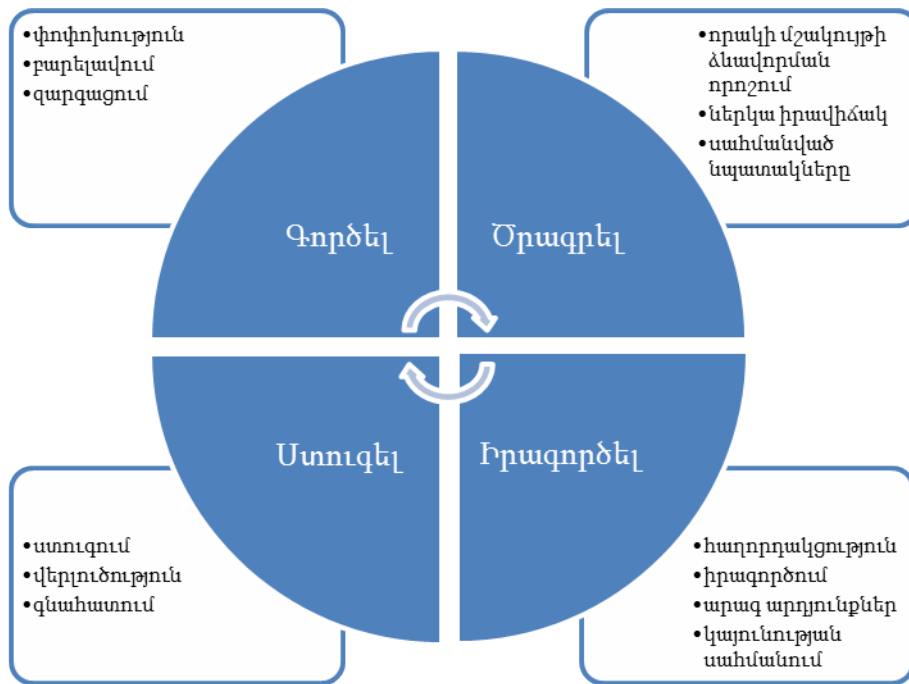
Մաս 1-ում:

- 1.1. Որակի ապահովման քաղաքականություն
- 1.2. Ծրագրերի մշակում և հաստատում
- 1.3. Ուսանողակենտրոն ուսուցում, դասավանդում և գնահատում
- 1.4. Ուսանողների ընդունելություն, առաջխաղացում, ճանաչում և վկայագրում
- 1.5. Դասավանդող աշխատակազմ
- 1.6. Ուսուցման ռեսուրսներ և աջակցություն ուսանողներին
- 1.7. Տեղեկատվական կառավարում
- 1.8. Հանրային տեղեկատվություն
- 1.9. Ծրագրերի շարունակական մոնիթորինգ և պարբերական վերանայում
- 1.10. Արտաքին որակի ապահովման պարբերականություն

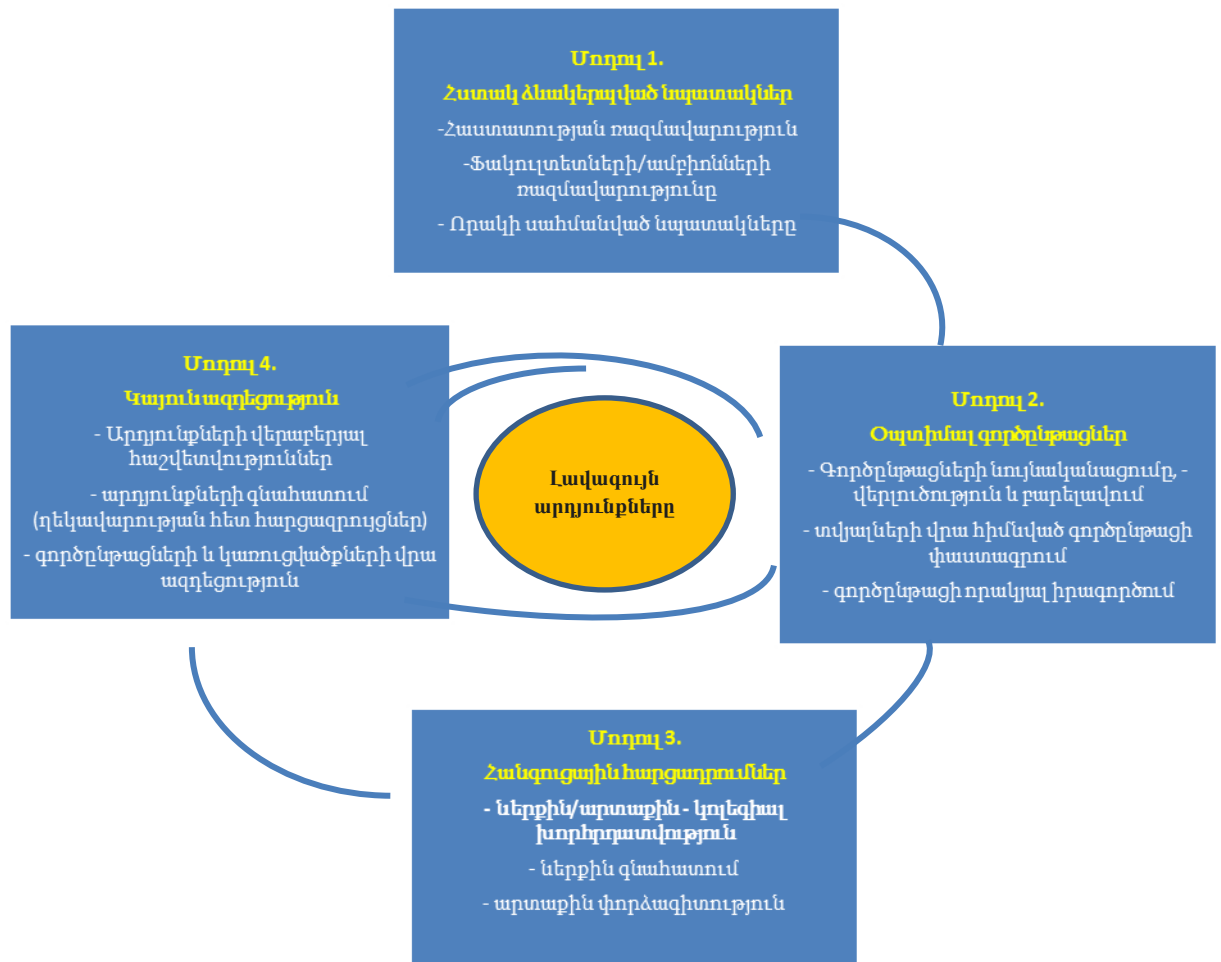
Այստեղ նկարագրված գործիքները հատկապես հարմար են Չափանիշների և ուղեցույցների 1.2 -1.4-ի համար, նաև խթանում են մյուս չափանիշների ձեռքբերումը:

Արտաքին որակի ապահովումը պետք է հենվի վերոնշյալ 1.1–1.10 կետերի վրա և հանրությանը վստահություն տրամադրի առ այն, որ հաստատությունը հոգ է տանում իրեն վերապահված պարտավորությունները կատարելու հարցում: Արտաքին որակի ապահովումը հիմնվում է անկախ փորձագետների գնահատման վրա և, ի թիվս այլ չափանիշների, կարևորում է այն չափանիշը, համաձայն որի՝ փորձագետների հաշվետվությունները պետք է ամբողջությամբ հրապարակվեն, և որ հաստատությունները իրավունք ունեն ներկայացնելու իրենց առարկությունները և բողոքարկելու: (ԵՉՈԻ, Մաս II 2.1-2.7):

Ներքին որակի ապահովման պատասխանատուն պետք է լինի հաստատության ղեկավարությունը (հաճախ նախագահությունը կամ ռեկտորատը): Նրանք պետք է ապահովեն, որ գործընթացները, դերակատարները և կառույցները ոչ միայն համապատասխանեն միմյանց, այլև համապատասխան լինեն նպատակին: Որոշ վերլուծություններից և զեկույցներից երևում է, որ բուհի անդամների լայն ընդունելությունը և ինքնության ճշտումն ավելի կարևոր են, քան կառավարման խնդիրները և տեխնոկրատական միջոցները, որոնք ավելի շուտ վերաբերում են հաստատության մշակույթին. որակի ապահովումը պետք է հաստատության մշակույթի մաս կազմի. այն որպես այդպիսին սկիզբ և վերջ ունեցող լճացած գործընթաց չէ, այլ իրականում անընդհատ գործընթաց է: Նման մշակույթ ձևավորելու համար պետք է ձեռնարկել հետևյալ քայլերը, օրինակ՝ Դեմինգի շրջափուլի հիման վրա (PDCA).

Որակի մշակույթի ձևավորման համար Մյունստերի Կիրառական գիտությունների գերմանական համալսարանը սահմանել է չորս «գործողությունների մոդուլներ»։ Մոդուլները ներկայացված են որպես պարուրագիծ և արդյունք են աշխատանքային խումբը կազմող՝ համալսարանի ղեկավարության, որակի կառավարման հանձնախմբի (ՈԿՀ), դեկանների, ամբիոնների/ֆակուլտետների որակի կառավարման մարմինների ներկայացուցիչների և հաստատության կենտրոնական վարչության միջև լայնածավալ և ինտենսիվ քննարկումների։

Բարձրացված խնդիրների հիման վրա Մյունստերի կիրառական գիտությունների համալսարանում մշակվել է Ակադեմիական գնահատման քարտ, որը Հավասարակշռային գնահատման քարտի մի տարբերակ է և հանդիսանում է կառավարման համար օգտագործվող վերահսկողության գործիք: Սկզբում ձևակերպվել է համալսարանի առաքելությունը:

Ակադեմիական գնահատման քարտն իրենից ներկայացնում է մի աղյուսակ, որտեղ արտահայտված են ռազմավարական նպատակները, որոնք մանրամասնվում և վերածվում են գործողությունների:

Նպատակի նկարագրությունից բացի, նպատակների ձեռքբերումը և դրանց զարգացումը չափելու և դրանց մեծությունը ցույց տալու համար սահմանվել են պայմանական թվեր: Ակադեմիական գնահատման քարտից բացի, մշակվել է այնպիսի միջոցների ցանկ, որոնք պետք է ձեռնարկվեն սահմանված ժամկետում այդ նպատակներին հասնելու համար: Լիարժեք պատկեր ստանալու համար նպատակները և միջոցները ձևակերպվել են տարբեր դիտանկյուններից, օրինակ՝ կրթություն (ուսուցում և դասավանդում) կամ հետազոտություն և ռեսուրսներ (տե՛ս ստորև ներկայացված 1-ին քայլը): Մյունստերում ամբողջ գործընթացը նախագծվել է՝ օգտագործելով բազմակի

կրկնության եղանակը (արդյունքների մի մասի համար տե՛ս ստորև ներկայացված 2-րդ քայլը): Ակադեմիական գնահատման քարտը պետք է պարբերաբար, օրինակ՝ յուրաքանչյուր երկու տարին մեկ, ստուգվի՝ համոզվելու համար, որ նպատակները և դրանց հասնելու միջոցները դեռևս արդիական են:

Օրինակ՝ Կիրառական գիտությունների համալսարան, Մյունստեր (Գերմանիա)
Քայլ 1.

Ռազմավարական կառավարում		
ՈԿ	Առաքելության ձևակերպումը. Ուղենիշային սկզբունքներ	
	Ռազմավարական նպատակներ Հատուկ խնդիրներ Հատուկ միջոցներ	ԱԳՔ
	Գործառնությունների կառավարում	
	Կրթություն (Ուսուցում և դասավանդում)	Հետազոտություն Ռեսուրսներ

Հապավումներ՝ ՈԿ = որակի կառավարում, ՀՂ = հաստատության ղեկավարություն (նախագահություն), ԱԳՔ = ակադեմիական գնահատման քարտ

Քայլ 2.(սրա տիպիկ օրինակ է, երբ Մյունստերի համալսարանի կառուցվածքին համապատասխան օպտիմալացվում է ավարտական ուսանողների թիվը)

Ռազմավարական նպատակներ	Հատուկ խնդիրներ	Պայմանական թիվ	Չափը (մինչև 2017թ.)	Միջոցները (մինչև 2017թ.)
...	...	...	...	-
Հաստատությունում օգտագործվող ակադեմիական գնահատման քարտի օրինակ, կրթական (ուսումնառության և դասավանդման) տեսանկյունից				
Օպտիմալացնել ավարտական ուսանողների թիվը	Ապահովել ծրագրի ուսանելիությունը (ծրագիրը սովորելու կարողությունը)	Ծրագրի սահմանված ժամկետում ավարտական ուսանողների տոկոսային հարաբերությունը	90%	Օժանդակել և լրացուցիչ ստուգել ուսումնական ծրագրերի համակարգային զարգացումը՝ ՈԿ հասկացությանը համապատասխան. հաստատության մակարդակով պահպանել շարունակական հաղորդակցություն՝ «ՈԿՀ-ի» և «Քննություններ» աշխատանքային խմբերի շրջանակում և դրանց հետ
...	...	...	...	...
...	...	...	...	...

ՈԿՀ - որակի կառավարման հանձնախումբ

Քննարկման համար նախատեսված հարցեր

Ուսանողակենտրոն մոտեցման համաձայն՝ ուսումնական ծրագրի որակը պետք է չափվի համաձայն հետևյալ պահանջների բավարարման.

- Յուրահատուկ ուսումնական վերջնարդյունքներ՝ թափանցիկ ուսումնական ծրագրի և ուսումնական պլանի շրջանակում
- Քանակական ուսումնական բեռնվածություն՝ արտահայտված կրեդիտներով
- Կոմպետենտությանը միտված քննությունների տեսակ և ձև
- Ուսումնական միջավայր (տարածք, գրադարան, համակարգչային հնարավորություններ և այլն)
- աջակցություն ուսումնառությանը (խորհրդատվություն, ուղղորդում և այլ կրթական փուլերի ներսում, դրանց միջև և ավարտելուց հետո) (շրջանավարտների համացանց):

2. Կառավարման կառուցվածքները և բուհի մշակույթը

Բարձրագույն ուսումնական հաստատության կառավարման առարկան հսկողության այն կառուցակարգերն ու համակարգերն են, որոնց միջոցով այդ հաստատությունների նախագահները /ռեկտորատները/, խորհուրդները հաշվետու են լինում բոլոր շահագրգիռ կողմերին: Հաստատության նախագահը (ռեկտորատը, խորհուրդը) մի կողմից, շահագրգիռ կողմերը՝ մյուս կողմից, միմյանց հետ շաղկապված են կառավարման շղթայի միջոցով՝ իրենց թափանցիկ հաշվետվությունների, համապատասխան հաշվետվողականության միջոցով բացահայտելով հաստատության կառավարման մեջ ներգրավված տարբեր խմբերի դերերն ու հարաբերությունները: Քանի որ Հայաստանի բուհերի համար քննարկման փուլում է իրավաբանորեն հիմնադրամների վերակազմավորվելու տարբերակը, դրանց կառավարման շղթան կարող է նման լինել ստորև ուրվագծված օրինակներին.

Գործիք 2. Ինստիտուցիոնալ կառավարման կառուցվածքներն ու հաշվետվողականության շղթան

ԱՄՆ-ի «Կոլորադոյի համալսարան» հիմնադրամի օրինակը (www.cufund.org)

Կառավարման մարմինների՝ Տնօրենների խորհուրդ, Հոգաբարձուների խորհուրդ, բոլոր անդամները կամավորներ են: Նրանք հաճախ համալսարանի շրջանավարտներն են, ովքեր ունեն գործարար, քաղաքացիական և իրավական փորձ՝ նաև հիմնադրամի ղեկավար անձնակազմը և փոխնախագահները: Տնօրենների խորհուրդն ընդունել է «Հանրային տեղեկատվության բացահայտման/հասանելիության քաղաքականությունը», հանրությանը հասանելի դարձնելով բոլոր նյութերը՝ վերջինիս հնարավորություն ընձեռելով ճանաչելու և հասկանալու իրենց առաքելությունը և գործունեությունը: Հիմնադրամն իր կայքում տեղադրում է աուդիտի վերաբերյալ հաշվետվությունները, ներդրումային գործունեության ֆինանսական ամփոփագրերը, տարեկան

հաշվետվությունների և խորհրդի անդամների անվանացանկը,... և ունի ներքին աուդիտ անցկացնող մասնագետ:

Օսնաբրուկի համալսարանի կիրառական գիտությունների ամբիոնի օրինակը. Ստորին Սաքսոնիա, Գերմանիա

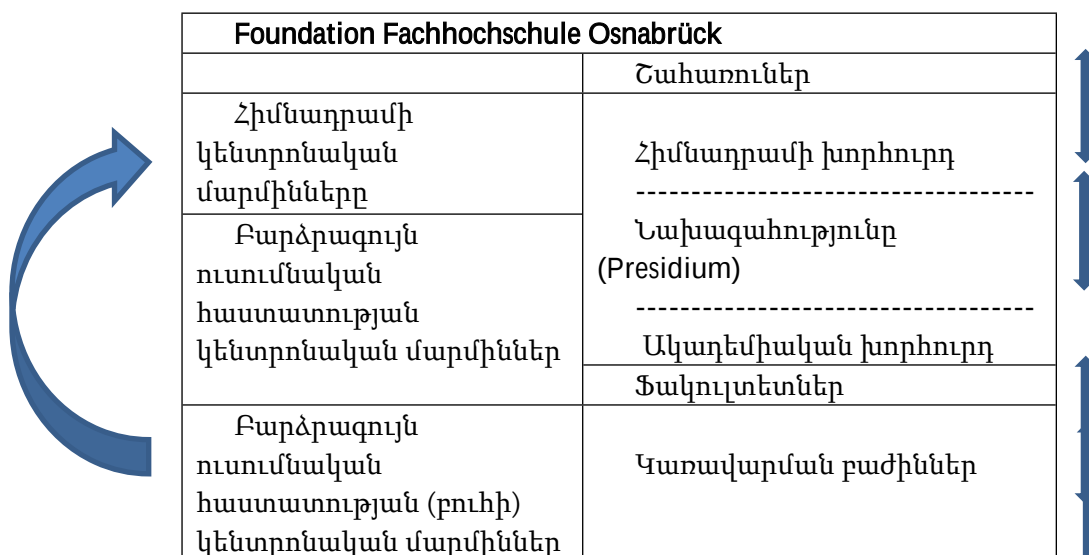
Օսնաբրուկը Ստորին Սաքսոնիայում տեղակայված քաղաք է, և քանի որ Գերմանիայում համալսարանների օրենսդրական կարգավորումը կատարվում է 16 երկրամասերի (Länder) օրենքներով, այլ ոչ թե Գերմանիայի դաշնային պետության օրենսդրությամբ, ուստի Օսնաբրուկը գործում է համաձայն Ստորին Սաքսոնիայի բարձրագույն կրթության մասին օրենքի (Niedersächsische Hochschulgesetz):

Foundation Fachhochschule Osnabrück	2002թ. Ստորին Սաքսոնիայի դաշնային երկրամասը ստեղծել է հիմնադրամ, որը կարող է իրավաբանական գործունեություն իրականացնել: Այս հիմնադրամին է պատկանում Օսնաբրուկի բարձրագույն դպրոցը (Hochschule Osnabrueck): 2003թ. հունվարից սկսած Հիմնադրամն իրականացնում և օժանդակում է Օսնաբրուկի բարձրագույն դպրոցի գործունեությանը՝ որպես հանրային իրավունքի շրջանակներում գործող կորպորատիվ կազմակերպություն: Այսօր բարձրագույն դպրոցն ունի ավելի քան 13 000 ուսանող:	
Հիմնադրամի կենտրոնական մարմինները	Նախագահությունը (Presidium)	Հիմնադրամի խորհուրդը (Stiftungsrat)
Բարձրագույն դպրոցը մշակել է սեփական սահմանադրությունը (որը պետք է հաստատվի հիմնադրամի խորհրդի, և ի վերջո՝ դաշնային պետության կողմից), հաջորդիվ մշակվել են նաև կանոնակարգերը՝ իրենց կարիքներին համապատասխան:	Առաջադրանքներ՝ Յուրաքանչյուր նախագահի/ փոխնախագահի հանձնարարվել է որևէ բնագավառի կառավարման փաթեթ, որը միասնաբար հաստատվում է նախագահի առաջարկի հիման վրա: Հիմնական առաջադրանքներն արտացոլվում են կառավարման բաժինների առաջադրանքներում (տե՛ս ստորև): Բացի այդ առանձին թեմաներ են ավելացվել, որոնց շուրջ որոշումները կայացվում են նախագահների կողմից՝ միասնաբար:	Առաջադրանքներ՝ Ղեկավար մարմինը, նախարարությունից ստանձնել է իրավական վերահսկողության իրավունքը: Որոշումներ են կայացնում հիմնադրամի հիմնական խնդիրների շուրջ, օրինակ՝ ակտիվներում, բյուջեում և բարձրագույն դպրոցի զարգացման պլանի մեջ կատարվող փոփոխությունների, հատուկ կոմիտեի կողմից ներկայացվող առաջարկների հիման վրա և հաստատությունում կազմակերպված լսումների արդյունքում նախագահի նշանակման շուրջ: Այսպիսի միջոցներով Հիմնադրամի խորհուրդն ապահովում է հիմնադրամի ինքնավարությունը պետության նկատմամբ՝ ավելացնելով ուսումնառության, ուսումնասիրությունների, կիրառական հետազոտությունների որակը՝ որպես բուհի պատասխանատվության մաս:
Օսնաբրուկ	Անդամները՝ 1 նախագահ և 6 փոխնախագահներ (որոնցից յուրաքանչյուրը ղեկավարում է 4 ֆակուլտետ, սրան գումարած երաժշտության ինստիտուտից 1 փոխնախագահ, բացի այդ, կա նաև ֆինանսական և այլ ոչ	Անդամները՝ 5 առանձին անդամները դրսից են. ընտրված են մասնագիտական վաստակների/արժանիքների հիման վրա, նշանակվում են նախարարության կողմից՝ Սենատի համաձայնությամբ (ակադեմիական խորհրդի). 1 հաստատության ներկայացուցիչ,

	ակադեմիական հարցերով զբաղվող մեկ փոխնախագահ) Նախագահը և փոխնախագահները ընտրվում են: Փոխնախագահներն ընտրվում են պրոֆեսորա-դասախոսական կազմից, նախագահը՝ Հիմնադրամի խորհրդի կողմից՝ Սենատի (ակադեմիական խորհրդի) հետ խորհրդակցելու արդյունքում:	1 ներկայացուցիչ նախարարությունից: Բացի այդ, խորհրդատվական, առանց ձայնի իրավունքի անդամներն են՝ Նախագահության բոլոր անդամները, հավասար հնարավորություններով ներկայացուցիչները, անձնական հարցերի կառավարման մարմինը, ASTA ուսանողական կազմակերպության ներկայացուցիչը:
Հաստատության (Բարձրագույն դպրոցի) կենտրոնական մարմինները	Նախագահությունը (Presidium) <i>Առաջադրանքները.</i> վերոնշյալ ձևով առանձին առաջադրանքների օրինակներ կարող են լինել՝ ռազմավարական պլանավորումը, միջազգայնացումը, թվայնացումը:	Սենատը (ակադեմիական խորհուրդը) <i>Առաջադրանքներ՝</i> Մեկնաբանություններ՝ դասախոսների նշանակման մասին ֆակուլտետի կողմից ներկայացվող առաջարկությունների վերաբերյալ, նախագահի նշանակում և ներկայացում, մասնակցություն ոչ մասնագիտական հարցերով փոխնախագահների նշանակմանը, հաստատության կանոնակարգերի, մասնավորապես՝ հաստատության սահմանադրության վերաբերյալ որոշման ընդունում, զարգացման պլանի վերաբերյալ որոշման ընդունում, մեկնաբանություններ՝ տարբեր հանձնաժողովների շրջանակներում քննարկվող հենքային նշանակության բոլոր հարցերի վերաբերյալ («ինքնուղորդում»), մասնավորապես, երբ հարցը վերաբերում է համապատասխանաբար ֆակուլտետների կամ ուսումնական ծրագրերի ստեղծմանը, փոփոխմանը կամ դրանց գործունեության դադարեցմանը: Սենատն իրավունք ունի նախագահի կողմից բազմակողմանի տեղեկացված լինելու: Սենատը պետք է բավարար ժամանակ ունենա բյուջեի հետ կապված որոշումներ ընդունելուն նախապատրաստվելու համար և նախարարության հետ նպատակների վերաբերյալ համաձայնության գալուց առաջ:
	<i>Անդամները՝</i> վերոնշյալ ձևով	<i>Անդամները՝</i> 7 դասախոսներ 2 գիտաշխատող (ոչ պրոֆեսորներ, կարող են լինել դասախոսական կազմից, լաբորանտներ) տեխնիկական անձնակազմի 2 անդամ/ադմինիստրատոր, 2 ուսանողներ Բոլոր անդամներն ընտրվում են՝ իրենց համահավասարների կողմից՝ շատ դեպքերում ըստ ֆակուլտետների: Բացի այդ, խորհրդատվական, առանց ձայնի իրավունքի անդամներն

		են՝ Նախագահության բոլոր անդամները, հավասար հնարավորություններով ներկայացուցիչները, անձնական հարցերի կառավարման մարմինը, ASTA ուսանողական կազմակերպության ներկայացուցիչը:
Բարձրագույն դպրոցի կենտրոնական կազմակերպությունը	Կառավարման ստորաբաժանումները	
Յուրաքանչյուր ստորաբաժանում նախագահության անդամներից մեկին հանձնարարված բնագավառի կառավարման ենթակայության տակ է:	Ակադեմիական ղեկավարություն Ֆինանսական կառավարում Հետազոտություններ և փոխադրում Շենքի կառավարում (շենքային պայմանների ապահովում) Հաղորդակցություն Բաց համալսարան/ շարունակական կրթություն Անձնակազմի կառավարում Որակի և գործընթացների կառավարում Կառուցվածքի և կանոնակարգերի պլանավորում Ուսանողների հարցերով բաժին	

Օսնաբրուկի կիրառական գիտությունների համալսարանի կառավարման շղթան ունի հետևյալ տեսքը.

Անհրաժեշտ է նշել, որ այս գործիքակազմը ուրվագծում է հնարավոր գործողությունների տարբերակները. գործիքները, ինքնին, դեռևս բարելավման համար երաշխիք չեն: Այս գործողությունները պետք է իրականացվեն անձնակազմի կողմից, որոնք այդ գործիքները պետք է ինտեգրեն իրենց մտածելակերպի մեջ: Կոռուպցիայի դեմ պայքարը կարող է հաջողություն ունենալ միայն այն դեպքում, եթե հաստատության մշակույթը նպաստում է դրան: Հետևաբար, նախքան գործիքների կիրառումը, անհրաժեշտ է պատշաճ կերպով վերլուծել կազմակերպության ներկայիս մշակույթը հայտնաբերելու հնարավոր բացերը կամ թուրքմբոնումներն այն հարցի շուրջ, թե ինչն է անհրաժեշտ փոփոխել նախքան «նոր տարածք» մուտք գործելը: Փոփոխությունը ենթադրում է ուսուցում: Լևինի խոսքերով՝ սա նշանակում է ներկայիս մտածելակերպը «հալեցնել», «շարժել», այսինքն՝ «սովորել» և «կայունացնել» նոր մոտեցումներն այնպես, որ դրանք վերածվեն իրերի սովորական դրության (տե՛ս Որոշումների կայացումը՝ ուժերի վերլուծության միջոցով):

Գործիք 3. Հաստատության մշակույթ. մշակութային ցանցը

Մշակութային ցանցը (Ջոնսոն/Մքոուլս և այլք) իրենից ներկայացնում է մշակույթի վարքագծային, ֆիզիկական և խորհրդանշական դրսևորումները, որտեղ տեղեկատվության փոխանակումը տեղի է ունենում կազմակերպության կողմից ընդունված ենթադրությունների կամ մոդելի/ հարացույցի միջոցով: Հարացույցը մարմնավորում է կազմակերպության ընդհանուր համոզմունքները և ենթադրությունները: Այն բովանդակում է պատմություններ, խորհրդանիշներ, ղեկավար մարմինների ցուցակ, կազմակերպական կառուցվածք, վերահսկման համակարգ, ինչպես նաև ամենօրյա ընթացակարգեր և արարողություններ: Հաստատության, դրա մշակույթի համար ընդունված իրողությունները բացահայտելու համար կարելի է քննարկել հետևյալ նկարագրություններն ու հարցերը:

Պատմություններ

Պատմությունները հաճախ առնչվում են նախկին ռեկտորներին, գիտնականներին, դասախոսներին, ղեկավարներին և հանդիսանում են անցյալի գնահատման եղանակ: Հատկանշական կլինե՞ր գտնել հետևյալ հարցերի պատասխանները.

- Հիմնական ինչպիսի՞ համոզմունքներ են արտացոլում այդ պատմությունները:
- Ի՞նչ պատմություններ են սովորաբար ներկայացվում, օրինակ՝ նորեկներին:
- Ինչպե՞ս են այս պատասխաններն արտացոլում հիմնական ենթադրություններն ու համոզմունքները:
- Ի՞նչ նորմերից են շեղվում ոչ կոնֆորմիստները:

Խորհրդանիշներ

Խորհրդանիշներ են համարվում այն առարկաները, իրադարձությունները, գործողությունները կամ անձինք, որոնք իմաստ են փոխանցում, պահպանում կամ հաղորդում իրենց գործառնական նշանակությունից դուրս (պատկերանիշ, ավտոմեքենաների կայանատեղի/անձնակազմի համար ճաշարանում նախապես պատվիրված տեղեր):

- Ի՞նչ առարկաների, մարդկանց կամ իրադարձությունների հետ են կազմակերպության անհատներն իրենց նույնանականացնում:

- Կազմակերպության պատմության մեջ դրանք ինչի՞ հետ են առնչվում:

- Ռազմավարության ո՞ր հայեցակետերն են հանրորեն ընդգծված:

Ղեկավար մարմիններ

Ղեկավար մարմինները բնութագրում են անձանց, բաժինների, խորհուրդների կամ հաստատության այլ ստորաբաժանումների միջև իշխանության բաշխումը (կառավարման համակարգ)։

- Ու՞մ ձեռքին է իշխանությունը:

- Ո՞վ է իրականացնում գործառնությունները:

- Ցուցանիշների մեջ են մտնում՝ կարգավիճակը, ռեսուրսներից օգտվելու իրավունքը, իշխանության խորհրդանիշները:

Հաստատության կառուցվածքը

Հաստատության կառուցվածքն արտացոլում է դրա տարբեր մակարդակները և անդրադառնում այն հարցերին, թե ով ինչ է անում, ում համար և ինչպես են պաշտոնապես կազմակերպվում հաղորդակցության հոսքերը (կառուցվածքային սխեմատիկ պատկեր): Սակայն մասնակիցները կարող են պարզել, որ առկա են նաև մի շարք կամ բազմաթիվ ոչ ֆորմալ կառույցներ (հաստատության մշակութային տարրեր):

- Որքանո՞վ է հաստատության կառուցվածքը ֆորմալ/ոչ ֆորմալ:

- Կառուցվածքը խրախուսում է համագործակցությունը, թե՞ մրցակցությունը:

- Ինչպիսի՞ ղեկավար մարմիններ են դրան օժանդակում:

Վերահսկման համակարգերը

Վերահսկման համակարգը նախատեսված է ոչ միայն անձնակազմի գործունեությունը ստուգելու համար, այլև հանդիսանում է հաստատության կառավարման արդյունավետության հիմքը և համապատասխան ղեկավարման հենքը (գրոյական պարտազանցում, աշխատավարձեր, աշխատանքային առաջխաղացում):

- Ի՞նչն է ենթարկվում առավել մանրակրկիտ դիտարկման/վերահսկման:

- Արդյոք շեշտը դրվում է խրախուսման, թե՞ պատժի վրա:

- Արդյո՞ք վերահսկումը հիմնվում է բուհի պատմության կամ գործող ռազմավարության մեջ:

- Արդյո՞ք վերահսկման միջոցները բավարար թվով են, թե՞ նկատվում է դրանց պակաս:

Ամենօրյա գործելակերպը և ավանդույթներ

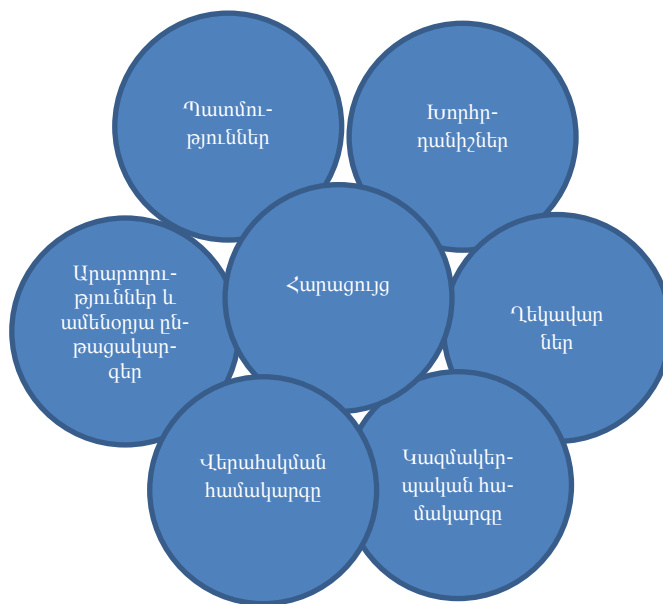
Այս հարցերի քննարկումը հիմնականում օգտակար է բուհի անձնակազմի համար: Հնարավոր են դեպքեր, երբ, օրինակ, բացահայտվում են այնպիսի ավանդույթներ, որոնք ներկայումս իմաստ չունեն, սակայն անցյալում շատ օգտակար են եղել, ինչպես, օրինակ՝

հանդիպումների կազմակերպումը (ո՞վ պետք է մասնակցի, ինչպիսին է արձանագրությունների, ընդմիջումների, արարողությունների ձևաչափը):

- Ինչպիսի՞ ամենօրյա գործելակերպ է շեշտադրվում:
- Դրանցից որո՞նք են դարձել ավանդական:
- Ինչպիսի՞ վարքագիծ են խրախուսում ամենօրյա գործընթացները:
- Որո՞նք են հաստատության հիմնական ավանդույթները:
- Ինչպիսի՞ ենթադրություններ և հիմնական համոզմունքներ են դրանք արտահայտում:
- Ի՞նչն է շեշտադրվում վերապատրաստման դասընթացներում:
- Որքանո՞վ է դյուրին ընդունված գործելակերպի/ավանդույթների փոփոխումը:

Այս հարցերի պատասխանները պետք է վերլուծվեն և սինթեզվեն՝ պարզելու համար, թե հաստատության անդամներն իրականում ի՞նչ համոզմունքներ ունեն, ինչն է՞ն արժեքավորում և ինչպիսի՞ պարտականություններ են ստանձնում :

Բարձրագույն կրթական հաստատության մշակութային ցանցի մոդել (Ջոնսոն/Սքոուլս և այլք)

Հնարավոր եզրակացությունների օրինակներ (համառոտ տարբերակ).

Պատմությունը՝ X նախագահը գիտխորհրդի հանդիպումից հետո միշտ սիգար էր ծխում:

Խորհրդանիշը՝ հաստատության լոգոն

Ամենօրյա գործելակերպը և ավանդույթները՝ ընդմիջումների կազմակերպումը

Ղեկավար մարմինը՝ Բարձրագույն ղեկավար մարմինը նախագահությունը

Վերահսկման համակարգը՝ ոչ թափանցիկ հաշվետվողականությունը

Կազմակերպչական համակարգը՝ անկախ ֆակուլտետներ

Այս եզրակացությունների համադրումից կարող է պարզ դառնալ, որպես կազմակերպչական մշակույթի հարացույց, որ հաստատությունը ինտեգրված համալսարան չէ, ֆակուլտետները գործում են որպես անկախ քոլեջներ, կամ՝ որ նեպոտիզմը չի համարվում բացասական երևույթ:

Մշակութային ցանցը կարող է օգնել հաստատությանը՝ հասկանալու, թե անձնակազմն ի՞նչ է անում և ի՞նչ է մտածում: Այն կարող է նաև շատ օգտակար լինել բուհի առաքելության, տեսլականի և ռազմավարության մշակման համար:

Գործիք 4. Փոփոխությանը կողմ և դեմ գործոնների վերլուծության մեթոդիկա

Գործոնների վերլուծության մեթոդիկան կարող է օգնել բացահայտելու բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում առկա այն ուժերը, որոնք կարող են հանդես գալ գործող կառուցվածքները կամ գործընթացները փոփոխելու նախաձեռնության օգտին կամ դրա դեմ: Հետևյալ հարցերի պատասխանները կարող են տալ այդ ուժերի պատկերը (Ջոնսոն/Սկոուլզ և ուրիշներ)։

- Ներկա իրավիճակի ո՞ր կողմերն են, որ կարող են խաթարել փոփոխությունները, և ինչպե՞ս կարելի է հաղթահարել դրանք:

- Ներկա իրավիճակի ո՞ր կողմերն են, որ կարող են խթանել ցանկալի փոփոխությունների ուղղվածությունը, և ինչպե՞ս սատարել դրանց:

- Ի՞նչ է անհրաժեշտ ներդնել կամ մշակել՝ փոփոխությունները խթանելու համար:

Այս վերլուծությանը նպաստող մյուս գործիքներից են, օրինակ՝ շահառուների քարտեզագրումը (շահառուների տարբեր շերտերի մատրիցա, որը համապատասխանում է վերջիններիս շահագրգռվածության աստիճանին և հաստատությունում հնարավոր փոփոխության հետ կապված որոշումներ ընդունելու իրավասությանը) կամ Մշակութային ցանցը (տե՛ս վերևում):

Գործոնների վերլուծության մեթոդիկայի օրինակ

Նախատեսվող փոփոխությունը. հաստատության մեջ ներդնել ուսանողակենտրոն ուսումնառություն

Ուսանողակենտրոն ուսումնառության ուղղությամբ փոփոխությանը կողմ և դեմ հանդես եկող տարրերի վերլուծությունը (օրինակ)։

Խթանող 	 Դիմադրող
Դասավանդման բարձր որակ	Աշխատանքային ծանրաբեռնվածություն / գերզբաղվածություն
Աշխատասիրության ոգի	Խնդիրների լուծում
Ճկունություն	Ֆակուլտետի անկախություն
Գիտական և տեխնոլոգիական հազեց-	Ֆակուլտետի/ամբիոնի արքաները (ղեկա-

վածություն	վարները)
Համապատասխանեցումը ԵԲԿՏ-ին	Կառավարման պաշտոնական բնույթը
Լրացուցիչ	«Հին ու լավ օրերի» պատմություններ
Դասավանդման նոր մոտեցումների խրա- խուսում	Մեղադրելու մշակույթը
Աշխատակազմի բազմազանացում	Պաշտպանական կեցվածքը
Ապագայի տեսլականի հստակ ձևա- կերպում	
Փոփոխության գործընթացին մասնակ- ցություն	
Հմտությունների զարգացումը	

Քարնալը ներառում է գործոնների վերլուծության մեթոդիկան (տե՛ս ստորև 2-րդ քայլը) և ընդլայնում է այդ մոտեցումը՝ դասախոսական կազմին համոզելու դասավանդման նոր ձևի օգտակարության մեջ: Նա հստակորեն մատնանշում է, որ այս մեթոդի կիրառելիությունը դատողության հարց է:

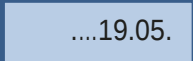
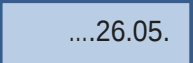
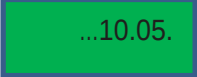
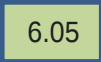
Փուլ 1	Սահմանե՛ք ներկա իրավիճակի ուժեղ և թույլ կողմերը և նույնը կատարե՛ք այն իրավիճակի համար, որին դուք ցանկանում եք հասնել:
Փուլ 2	Բացահայտե՛ք այն ուժերը, որոնք աշխատում են ձեր ցանկալի փոփոխությունների օգտին և դրանց հակառակ:
Փուլ 3	Նշե՛ք այն ուժերը, որոնք առավել կարևոր եք համարում, և թվարկե՛ք այն գործողությունները, որոնք ուղղված են նվազեցնելու ընդդիմադիր ուժերը, և օգտագործե՛ք բարենպաստ ուժը
Փուլ 4	Համաձայնության եկեք այն գործողությունների շուրջ, որոնց միջոցով առավել հավանական է, որ կհասնեք փոփոխության, ինչպես նաև դրանց իրականացման համար անհրաժեշտ միջոցների շուրջը:

Կառավարման գործիքը. ԳԱՆՏՏ- դիագրամ

ԳԱՆՏՏ-դիագրամը պլանավորման մի գործիք է, որն օգնում է նախատեսված ժամկետներում հասնել նախատեսված արդյունքին: Առաջին քայլն ուղղված է անհրաժեշտ գործողությունների վերլուծությանը և դրանց համար նախատեսված ժամկետների հատկացմանը: Դիագրամի կառուցումը սկսվում է վերջին փուլից (ե՞րբ պետք է ավարտվեն գործողությունները) և հետ է գնում դեպի սկիզբ (ե՞րբ պետք է սկսվեն գործողությունները, որպեսզի ժամանակին ավարտվեն): Այնուհետև անհրաժեշտ է ստուգել, թե արդյո՞ք դեպի առաջ հաշվարկը նույնական է, և արդյո՞ք առկա են տարբերություններ, որոնք կարող են ի հայտ գալ գործողությունների հաջորդաբար կամ միաժամանակ կատարման դեպքում: Հիմնականում ժամկետները (օրերը, ամիսները) նշվում են աղյուսակների միջոցով, որոնց վրա կարող են նշվել գործողությունները: Օգտակար է բացահայտել հիմնական քայլերը, օրինակ՝ վերջնական նպատակներին հասնելու համար անհրաժեշտ ձեռքբերումները: ԳԱՆՏՏ-դիագրամը թույլ է տալիս հասնել հաստատության ընթացիկ և ձեռքբերված գործունեության թափանցիկության կայուն աստիճանին: Այսօր գոյություն ունեն բազմաթիվ համակարգչային ծրագրեր՝ հաստատության պլանավորման գործընթացն առավել դյուրին դարձնելու համար:

ԳԱՆՏՏ - դիագրամի օրինակ

Թեզ գրելու համար օգտագործվող ԳԱՆՏՏ-դիագրամի պարզեցված մոդելը կարող է հետևյալ տեսքն ունենալ (ամբողջական չէ)։

Թիվ	Գործողություն	Տևողությունը՝ օրերով	02 մայիսի 2016թ.		12 հունիսի 2016թ.
			Երկ, Երեք, Չոր, Հինգ, Ուր, Շաբ, Կիրակի	Երկ, Երեք, Չոր, Հինգ, Ուր, Շաբ, Կիրակի	Երկ, Երեք, Չոր, Հինգ, Ուր, Շաբ, Կիրակի
1	Մեկնարկ	1			
2	Փուլ 1. Փաստաթղթերի ուսումնասիրություն	24		26.05.	
3	Գործողություն 1. Գրքեր	10			
4	Գործողություն 2. Հոդվածներ	15		17.05.	
5	Գործողություն 3. Հետազոտություն	10			
6	Փուլ 2. Բնական պայմաններում հետազոտություն	8		...10.05.	
7	Գործողություն 4. Հարցվողների ընտրություն	1			
8	Գործողություն 5. Հարցաթերթիկի մշակում	2			
9	Գործողություն 6. Ժամկետների սահմանում	5		6.05	
10	Փուլ 3.	10			26.05.
11					
20	Գործողություն 12. Թղթային տարբերակի ներկայացում				

Վերը նշված յուրաքանչյուր փուլի ավարտին հնարավոր է ներկայացնել դրա ուղենիշը, օրինակ՝ առաջին փուլի ավարտին՝ փաստաթղթերի ուսումնասիրության արդյունքում ընտրված նյութերը, երկրորդ փուլի ավարտին՝ բնական պայմաններում իրականացվող

հետազոտության կառուցվածքի մասին որոշում, 3-րդ փուլի ավարտին՝ ամփոփված բոլոր նյութերի հավաքագրում...

(Նշում. Ամսաթվերը սովորաբար ներառված չեն վանդակներում, դրանք հասակություն մտցնելու նպատակով են օգտագործվում):

Նպատակը՝ Որակի մշակույթի և ՈԿ համակարգի զարգացում	
Ուղենիշ	Միջոցներ/Գործիքներ
Առաքելության ձևակերպումը. Օրինակ՝ զարգացնել և կիրառել ազգային կոմպետենցիաները՝ միջազգային աշխատաշուկայում աշխատանք գտնելու համար	Սահմանել հաստատության մշակութային ցանցը. համեմատել սահմանված արժեքների համակարգը՝ ծրագրված մշակույթի հետ. բացերի վերլուծություն
Կիրառման ոլորտը	Միջոցներ/Գործիքներ
Հաստատության մակարդակով Միջֆունկցիոնալ, միջֆակուլտետային աշխատանքային խմբեր	Գործոնների վերլուծության մեթոդիկա Շահագրգիռ կողմերի վերլուծություն* Ռիսկերի վերլուծություն** Հաղորդակցության համակարգ (շահագրգիռ կողմերի ներգրավվածություն) Վերապատրաստումներ
Կոնկրետ խնդիրներ	Միջոցներ/Գործիքներ
Օրինակ՝ մեծացնել ավարտող ուսանողների չափաբաժինը, Կառուցողական համաձայնեցում (ուսուցման, դասավանդման, քննության) ձեռքբերում...	Աշխատանքային փաթեթների մշակում
Առաջադրանքներ/միջոցառումներ	Միջոցներ/Գործիքներ
Աշխատանքային փաթեթներում ընդգրկված կոնկրետ առաջադրանքները	Օրինակ՝ դուրս մնացած ուսանողների ձախողումների վերլուծություն Ուսանողների աջակցության համակարգի իրականացում
Ռեսուրսներ	Միջոցներ/Գործիքներ
Հաշվարկել պահանջները	Մարդկային, ֆինանսական և ենթակառուցվածքային ռեսուրսների բաշխում
Ժամկետներ	Միջոցներ/Գործիքներ
Վերջնաժամկետի և մեկնարկային ամսաթվի սահմանում Ուղենիշների սահմանում	Մշակել օրինակ՝ ԳԱՆՏ-դիագրամ Սկսել վերջից և հետ գնալ դեպի սկիզբ, հետո սկզբից՝ վերջ. հնարավոր ժամանակային տարբերությունները բուֆերային տիրույթներ են
Հաշվետվությունների ներկայացում	Միջոցներ/Գործիքներ
	Կազմակերպչական սխեմա Հաղորդակցության ուղիների և հաշվետվությունների ներկայացման ժամկետների ստուգում

Ինչպես արդեն նշվել է, կազմակերպչական կառուցվածքը վճռորոշ դեր է կատարում փոփոխության գործընթացներում, օրինակ՝ որակի կառավարման (ՈԿ) գործող համակարգ ներդնելիս հղում էր կատարվել «որակի մշակույթի» վրա: Որակի մշակույթի ձևավորումը և որակի կառավարման համակարգի ներդրումը կարող են սահմանվել որպես մի ծրագիր՝ ուղղված կառավարմանը: Սա կարելի է ներկայացնել՝ օգտագործելով վերը նկարագրված համապատասխան կիրառելի գործիքները:

*Շահագրգիռ կողմերի վերլուծություն՝ կարևոր և ոչ այնքան կարևոր շահագրգիռ կողմերի որոշման մատրիցա, որը հիմնված է նպատակների վրա ունեցած ազդեցության, նպատակներին հասնելու կարողության և շահագրգռվածության վրա: Վերլուծության միջոցով կարելի է հայտնաբերել, թե ով պետք է շարունակաբար ներգրավված լինի/ում հետ պետք է հաղորդակցվել, և ում հետ՝ ավելի քիչ:

**Ռիսկի վերլուծություն. Նպատակներին հասնելու ճանապարհին հնարավոր ռիսկերի սահմանում և դրանց համապատասխանաբար հակազդելու միջոցների վերաբերյալ առաջարկ: Ուշադրության կենտրոնում պետք է լինի ռիսկերի կանխմանն ուղղված միջոցառումները:

Անգամ բոլոր գործիքների կիրառման դեպքում փոփոխության գործընթացում ամենակարևոր գործողությունը ակնհայտորեն հաղորդակցությունն է, հաղորդակցությունը և դարձյալ հաղորդակցությունը:

Մաս II. ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ՝ ԻՐԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ուղղությունը՝ ուսումնառության, դասավանդման և գնահատման կառուցողական համաձայնեցում

Բիզսն ու Թանգը (2011թ.) կառուցողական համաձայնեցումը սահմանել են որպես «դասավանդման և ուսումնառության գործողությունները մշակելու և գնահատման առաջադրանքները կազմելու համար կիրառվող սկզբունք, որն ուղղակիորեն անդրադառնում է նախատեսված ուսումնառության վերջնարդյունքների վրա... ավանդական դասախոսությունների, ուսուցողական դասերի և քննությունների համար ոչ բնորոշ եղանակով»:

ԿՓԵՀ (Կրեդիտների կուտակման և փոխանցման եվրոպական համակարգ) ուղեցույցում նշվում է, որ հաստատությունները պետք է սահմանեն իրենց ուսուցման և դասավանդման նպատակները՝ տարբեր կրթական ծրագրերի համաձայն, և անդրադառնան այն հարցերին, թե ինչպես պետք է մատուցվեն և գնահատվեն ծրագրերը և դրանց կրթական բաղադրիչները, որոնք վերաբերում են ուսումնառության, դասավանդման և փոխադարձ գնահանատման հարցերին: Ուղեցույցը սահմանում է «ընդհանուր սկզբունքները», որոնք պետք է պահպանվեն ծրագրի մշակման ժամանակ (տե՛ս 2015 Ուղեցույցի կետ 3.5): Հետևաբար օգտագործվող բոլոր գործիքները պետք է ապահովեն ստորև ներկայացվող սկզբունքների պահպանումը: Միաժամանակ հաստատության մշակույթը կարող է նպաստել կամ արգելափակել այդ տարրերի օգտագործումը:

- **Բաց երկխոսություն և մասնակցություն՝**

- ուսանողների և մյուս բոլոր շահագրգիռ կողմերի հետ,
- ուսանողակենտրոն մոտեցում:

- **Թափանցիկություն և հուսալիություն**

- Ուսումնական դասընթացի արդիական կատալոգ
- Արժանահավատ տեղեկատվություն ծրագրերի և դրանց բաղադրիչների վերաբերյալ՝ կառուցվածք, կրթական բաղադրիչներ, ուսումնառության վերջնարդյունքներ, ծանրաբեռնվածություն, ուսումնառության/դասավանդման մոտեցումներ, գնահատման մեթոդներ և առաջխաղացման կանոններ

- **Համապատասխանություն**

- Ուսումնառության վերջնարդյունքների, ուսուցման և դասավանդման գործունեության և գնահատման ընթացակարգերի միջև (կառուցողական համաձայնեցում):

- **Ճկունություն**

- Անհատական ուղիների, ուսուցման, դասավանդման և գնահատման առումով:

- **Ձեռքբերումների պատշաճ գնահատում**

- Ձեռքբերումների հիման վրա կրեդիտների շնորհում:
- Ուսումնառության վերջնարդյունքների և ուսուցման գործունեության հետ համահունչ գնահատման մեթոդներ և չափանիշներ:

Հաջորդիվ տարբերակվում են ինստիտուցիոնալ, ծրագրային և կրթական բաղադրիչի մակարդակներում ընդունված գործիքները:

1. Ուսումնական ծրագրի մշակում. ուսումնաստություն և դասավանդում

1.1. Ինստիտուցիոնալ մակարդակի գործիք

Բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում կրթական ծրագրերը հաճախ մշակվում են ֆակուլտետի/ամբիոնի անդամների կողմից, որոնք գտնում են դրա նպատակահարմարությունը և անհրաժեշտությունը: Առավել ամբողջական պատկերը հաճախ բացակայում է. նույնիսկ այն դեպքում, երբ հարցն առնչվում է ծրագրերի մշակման մոտեցումների և արդյունքների համեմատությանը, և հղում է արվում հաստատության առաքելության կամ ռազմավարական մոտեցմանը, ապա հնարավոր չի լինում խուսափել որոշ չափով մասնատված պատկերից: Որակի ապահովման ներքին և արտաքին գործընթացները թույլ են տալիս խուսափել ծրագրի նախագծման մեջ ծայրահեղ շեղումներ կատարելուց, սակայն չեն նպաստում այնպիսի պարզ հարցերի շուրջ ընդհանուր պատկերացման ստեղծմանը, ինչպիսիք են.

- Որո՞նք են մեր հաստատության բակալավրի/մագիստրոսի/դոկտորի որակավորման բնութագրերը:
- Որքանո՞վ են դրանք նման կամ տարբեր այլ հաստատությունների կողմից առաջարկվող որակավորումներից:
- Ինչո՞ւ:

Այս հարցերի պատասխանները կարող են օգնել պարզելու, թե արդյոք ծրագիրը համապատասխանո՞ւմ է հաստատության ընդհանուր ուղղվածությանը: Հետևյալ գործիքը կարող է օգնել ծրագրերի մշակման հարցերում գտնել ավելի համաձայնեցված մոտեցում:

Գործիք 5. Հաստատությունում կրթական աստիճանների/որակավորումների ընդհանուր ընկալումը

ՀՀ կրթության որակավորումների ազգային շրջանակի հիման վրա հաստատությունը մշակում է իր սեփական ինստիտուցիոնալ շրջանակը: Այն դեպքում, երբ հաստատությունը ինտեգրված չէ ՈԱՇ-ում, ապա որակավորումների շրջանակ կարող է նաև նախագծվել ֆակուլտետի մակարդակով՝ հաշվի առնելով հնարավոր ոլորտային շրջանակները, և դրան գումարելով ֆակուլտետի առանձնահատկությունները: Օգտակար կլինեն գործածել Բլումի տաքսոնոմիայի ակտիվ բայերը որպես որակավորման մակարդակի ցուցիչներ, որոնք նկարագրված են, համապատասխանաբար, Որակավորումների եվրոպական շրջանակի (ՈԵՇ) և ՀՀ Որակավորումների ազգային շրջանակի (ՈԱՇ) գիտելիքների, հմտությունների, կարողությունների մեջ:

Որակավորումների բնութագրիչները ՈԵՇ ՀՀ ՈԱՇ		Բակլավալը	Մագիստրոս	Դոկտոր
		Սույն հաստատության շրջանավարտը գիտի ...	Շրջանավարտը գիտի ...	Շրջանավարտը գիտի ...
Գ	ԳԸ	դրսևորել ԳԸ.... Նշել ոլորտներ և ավելացնել առանձնահատկություններ՝ հիմնվելով առաքելության, տարածաշրջանային ներգրավվածության, ուսումնառության ձևեր նախատեսած ուղղվածության վրա. օրինակ՝ մասնագիտություն (մանկավարժություն, ճարտարագիտություն, գյուղատնտեսություն), կիրառվող, մասնագիտական (կարգավորվող, չկարգավորվող) կարիերա (ուսուցիչ, հետազոտող), միջառարկայական մոտեցում (կենսաքիմիա, մեխատրոնիկա), այս մակարդակի համար նախատեսվող միջազգային հետազոտություն (օտար լեզվով դասավանդում) (սահմանափակ) Այն ամենն, ինչ նշանակում, որ այս շրջանակի տարբերը նույնն են բոլոր ֆակուլտետներում: Հաստատության համար կարող է բնորոշ լինել այն, որ յուրաքանչյուր ֆակուլտետ ունի մեկ կամ մի շարք տարբեր մոտեցումներ: Սրա օգտակար կողմերն են՝ իրազեկվածության բարձրացումը և ներքին ու արտաքին թափանցիկության խթանումը: Թվարկված գործողությունները չեն սահմանափակվում մեկ մակարդակով, սակայն պետք նշել առկա է տարբերությունները:	դրսևորել.... Նշել ոլորտները ... այս մակարդակում՝ բակլավալի մակարդակից տարբերվում է. շեշտը դրվում է առանձին ճյուղերի հետազոտության կամ բազմառարկայության վրա:	դրսևորել... Նշել ոլորտները ... այս մակարդակում՝ մագիստրոսի մակարդակից տարբերվում է. շեշտը դրվում է առանձին ճյուղերի հետազոտության վրա:
		Սույն հաստատության շրջանավարտը կարող է	... շրջանավարտը կարող է	... շրջանավարտը կարող է
Հ	ԳԸԿ	կիրառել... Նշել ուսուցման ձևեր և ձևեր հաստատությունում առկա կրթական միջավայրը, որը կապահովի վերջինիս այս մակարդակում (կարճ դասընթացներ, ավելի ուսանողակենտրոն ուսուցում), տանը և արտերկրում պրակտիկայի հնարավորությունը (տե՛ս նաև ԸՃՀ ներքո. որոշել, թե հաստատության համար որ վանդակն է ավելի կարևոր) դասուսույցի/ուղղորդման ծրագրեր	կիրառել... Տարբերակել այս մակարդակում. ոչ ավելի քան 20 ուսանողից բաղկացած ուսումնական խմբեր, օրինակի ուսումնասիրություն, պրեզենտացիաներ, կանոնավոր հետադարձ կապ դիտարկել շարժունության պա-	կիրառել, ընդգրկել ... Զուտ անհատական հետազոտության և պաշտոնապես սահմանված դասընթացների միացություն (պարբերական ...), հետազոտություն՝ ...-ի հետ համագործակցությամբ...

			տուհաններ	
Հ	ՀԱՂ ՈՐԴ	Բացատրել, կիրառել, հավաքել ... Նշել սարքավորումները, ուսումնա- ռության և դասավանդման համար դրանց օգտագործման եղանակը՝ ծրագրերը, պրեզենտացիաները և այլն. հնարավոր է հաստատության միասնական քաղաքականություն կամ միայն ֆակուլտետի մակարդակով	Օգտագործել, կիրառել, վերլուծել... Հատկորոշել տար- բեր մակարդակնե- րը՝ հավանաբար մասնագիտացման ավելի բարձր աստի- ճանի միջոցով. կարող է պայմանա- վորված լինել ֆա- կուլտետի առանձ- նահատկություննե- րով	Պլանավորել, օգտագործել, կիրառել, գնահատել... Հետազոտության ուղղվածության սահմանումը կարող է լինել ֆակուլտետի մակարդակով
Հ	ԸՃՀ	կիրառել քննադատական մտածողություն ... Նշել, թե ինչպես է այն խրախուս- վում: Առկա՞ են արդյոք ողջ համալ- սարանի համար նախաձեռնություն- ներ: Բանավեճի ակումբներ, բարդ թեմաների համար հրավիրվող բա- նախոսներ... հնարավոր է դիտարկել շարժու- նության պատուհանների ներառու- մը, մասնավորապես՝ արտասահ- մանում ուսուցանելու ժամանա- կահատվածները և/կամ պրակ- տիկաները:	Հետազոտել և ստեղծել ... Նշել, թե ինչպես է հնարավոր դրան հասնել և հետագա- յում զարգացնել, մա- գիստրոսական թեզը կարող է անկյունա- քար լինել հաստա- տության համար ...	Ստեղծել/համադրել. Այս հմտությունները զարգացնելու նպա- տակով դոկտորանտ- ների համար նախա- տեսել հատուկ դասընթացներ ...
Ու	ԻՊ	Ձեռնարկել..., բացահայտել ... Նշել, թե ինչ աջակցություն է ստանում ուսանողը և ինչպիսի ուսումնաօժանդակ միջոցներ են առկա «սովորեք սովորել մոտեցում- ները», դասուսույցի և ուղղորդման ծրագրերը, կարիերայի ուղղորդում, դիմումներ գրելու հարցում օժան- դակություն... սովորողների հնարավորություննե- րի ընդլայնում ...	Կարող է առնչվել դժվարին խնդիրնե- րի հետ ... Նշել, թե ինչպես է հնարավոր դրան հասնել, օրինակ՝ անկախ ուսումնա- ռության նախաձեռ- նությունների միջո- ցով (սովորողամետ) ուսուցման և հետա- գա կարիերայի ուղղորդում, հնարավորություն- ների ընդլայնում ...	Խթանել հասարա- կության առաջ- ընթացը, կառավարել դժվար գործընթաց- ները, որոշել ռազմավարություն- ները տարբեր մակար- դակներում ... ուսուցման և հետագա կարիերայի ուղղորդում, հնարավորություն- ների ընդլայնում ...

Հապավումներ

ՈԵՇ = Որակավորումների եվրոպական շրջանակ

ՈԱՇ = Որակավորումների ազգային շրջանակ

Գ = գիտելիք, Հ = հմտություններ, Ու = ունակություն

ԳԸ = գիտելիք և ընկալում

ԳՈւԿ = Գիտելիքի և ընկալման կիրառում

ՀԱՂՈՐԴ = հաղորդակցում, ՏՀՏ= տեղեկատվական, հաղորդակցական հմտություններ

ԸՃՀ = ընդհանուր ճանաչողական հմտություններ, ԻՊ = ինքնավարություն և պատասխանատվություն

1.2. Գործիքներ՝ ծրագրային մակարդակում

Գործիք 6. Բառացանկի կազմում

(Նշում. ներկայումս Հայաստանում մեկնարկել են մի շարք նախաձեռնություններ, որոնց շրջանակում մշակվել են բառարաններ: Միաժամանակ բարձրագույն կրթության նոր օրենսդրության մշակման արդյունքում կսահմանվեն բարձրագույն կրթության ոլորտում կիրառվող գլխավոր եզրույթները: Հետևաբար այս գործիքը հիշեցնում է, որ բարձրագույն կրթության ոլորտում անհրաժեշտ է ունենալ հաստատված բառացանկ: Սոստ ապագայում մշակված բոլոր բառարանները պետք է միավորվեն մեկում):

Վերոնշյալ կրթական աստիճանները բացահայտում են հաստատության կրթական աստիճանների հատկանիշները, նմանապես ծրագրի ուղղվածությունը բացահայտում է կրթական աստիճանի կարևորագույն կողմերը՝ որոշակի ճյուղի և առարկայի համար: Ուսումնական ծրագիրն ընդհանուր առմամբ ուսուցման փորձի՝ որակավորման հանգեցնող նպատակային և կառուցվածքային ծրագիր է՝ ամրագրված սկզբնակետով և վերջնակետով: Ծրագրի ուղղվածությունը կարող է հիմնված լինել որոշակի ճյուղի, մասնագիտության վրա, կենտրոնացված կարիերայի շուրջը, լինել անդրառարկայական, միջառարկայական և բազմառարկայական: Այն կարող է կրել հետազոտական կամ կիրառական բնույթ, լինել ընդլայնված կամ նեղ մասնագիտական: Ծրագրի ուղղվածությունը տարբերվում է այն մյուս ծրագրերից, այն մանրամասնում է բիզնեսի տերմինաբանության մեջ ընդունված՝ «եզակի առևտրային առաջարկը», և կարող է կապ ունենալ շրջանավարտների աշխատունակության հետ:

Վերապատրաստում (Բարձրագույն Կրթության Խորհուրդ, Հարավային Աֆրիկա)

«ՀՀ բարձրագույն կրթության մասին օրենքի ներկայիս նախագիծը հետևյալ կերպ է սահմանում ծրագիրը.

Ուսումնական ծրագիրն ուսուցման դասընթացների համալիր է, որը որոշում է կրթության համապատասխան աստիճանի բովանդակությունը և մասնագիտացման ոլորտը՝ ընդգրկելով ակնկալվող ուսումնառության վերջնարդյունքները, ինչպես նաև ուսուցման վերաբերյալ տեղեկատվությունը, դասավանդման և գնահատման մեթոդները, ուսումնառության նվազագույն տևողությունը և ծավալը, ընդունելությանը ներկայացվող պահանջները, առարկաների ցանկը և ծավալը, առարկաների նկարագրությունները և յուրաքանչյուր մոդուլի բովանդակությունը:

Այս տարրերը հիմնականում արտացոլված են 2015 ԿՓԵՀ ՈՒՂԵԳՈՒԵՅՈՒՄ, ըստ որի՝ ծրագիրը վերաբերում է՝

- մասնագիտական ոլորտ(ներ)ին
- ծրագրի աստիճանին (որակավորում) մակարդակին (փուլ),
- ուղղվածությանը (օրինակ՝ հետազոտական կամ կիրառական ուղղվածություն ունեցող),
- Հիմնական ուսումնառության վերջնարդյունքներին (10-12),
- Կրթական միջավայրին,

- Ուղղվածությանը՝ ուսումնառության, դասավանդման և գնահատման կառուցողական համաձայնեցմանը:

Ուսանողները և շահագրգիռ կողմերը պետք է տեղեկացվեն ընդհանուր և որոշակի առարկաների ուսումնառության վերջնարդյունքների մասին, ինչպես նաև այն մասին, թե ինչ հեռնարկարներ կարող են ունենալ հաջողակ շրջանավարտները աշխատանք գտնելու հարցում:

Ավելի մանրամասն ներկայացնելու դեպքում այս տարրերը նշանակում են.

Մասնագիտական ոլորտ(ներ)

Որպես հաստատություն հավատարմագրվելուց հետո անհրաժեշտ է սահմանել ծրագրերի շրջանակը: Երբ անհրաժեշտություն է առաջանում ընդլայնել կամ կրճատել այդ շրջանակը, ապա անհրաժեշտ փոփոխությունները պետք է ներկայացվեն հավատարմագրման մարմնին, որն իր իրավասության շրջանակում որոշում է կայացնում այն հարցի շուրջ, թե արդյոք կարո՞ղ է այդ առաջարկն ընդունվել կամ մերժվել, կամ արդյո՞ք այն պետք է փոխանցել նախարարությանը կամ երկրում գործող որևէ իրավասու մարմնին:

Մասնագիտական ոլորտ(ներ)ը պետք է համապատասխանեն նախարարության կողմից հաստատված հնարավոր մասնագիտությունների ցանկին:

Ծրագրի աստիճանի մակարդակը

Աստիճանը գնահատման և վավերացման գործընթացի ֆորմալ արդյունքն է, որը շնորհվում է, երբ իրավասու մարմինը որոշում է, որ անհատը հաջողությամբ ձեռք է բերել տրված չափորոշիչներին համապատասխան ուսումնառության վերջնարդյունքները: Աստիճանը որակավորման տեսակ է, որը հիմնականում շնորհվում է բարձրագույն կրթության ոլորտում՝ նշելու համար ձեռք բերված մակարդակը: ԵԲԿՏ-ի որակավորումների շրջանակում աստիճանները նախատեսվում են յուրաքանչյուր փուլի վերջում: Այս շրջանակներում գործածվող «փուլ» տերմինը ցույց է տալիս ձեռքբերման մակարդակը:

Բարձրագույն կրթության մասին ՀՀ օրենքի ներկայիս նախագիծը հետևյալ կերպ է սահմանում այդ տերմինները.

Որակավորում՝ աստիճան, ավարտական փաստաթուղթ (հավաստագիր), որը սահմանված կարգով շնորհվում է բարձրագույն ուսումնական հաստատության կողմից, որը հավաստում է բարձրագույն ուսումնական մակարդակի (շրջափուլի) ավարտը:

Ակադեմիական աստիճան՝ որակավորում, որը շնորհվում է բարձրագույն ուսումնական հաստատության համապատասխան մակարդակի (շրջափուլի) կրթական ծրագիրն ավարտած անհատին, որն անցել է ամփոփիչ ատեստավորումը, և որին շնորհվել է համապատասխան ավարտական փաստաթուղթ:

ՀՀ ԿԳ նախարարությունը մտադիր է մշակել շնորհման ենթակա բոլոր հավանական որակավորումների և ակադեմիական աստիճանների ցանկը, որից բուհն ընտրում է կրթական ծրագրի մշակման համար առավել նպատակահարմարը:

Ուղղվածություն

Մագիստրոսի աստիճանից սկսած՝ ծրագիրը մասնավորապես պետք է բնութագրվի որպես կամ առավել հետազոտական կամ առավել կիրառական ուղղվածություն ունեցող, ինչն արտացոլվում է ծրագրի ուսումնառության վերջնարդյունքներում: Տարբերակման այլ եղանակներ նույնպես կարող են օգտակար լինել՝ համակցությամբ կամ առանձին, օրինակ՝ նեղ մասնագիտացումը ընդդեմ ընդհանուր կրթության, կա՛մ որոշակի ճյուղին միտված, կա՛մ միջառարկայական/բազմառարկայական ուղղվածություն ունեցող: Սովորաբար ԲԿՄ (Բիզնես կառավարման մագիստրոսի) ծրագրերն ավելի ընդհանրական բնույթ ունեն, քան օրինակ՝ Մարքեթինգի կառավարման մագիստրոսի ծրագիրը: Սակայն իրականությունը միշտ չէ, որ հետևում է այս տրամաբանությանը: Ինչ վերաբերում է բազմառարկայական ուղղվածությանը, վերջինս հնարավոր է փոխարկել իրար լրացնող ճյուղերով, օրինակ՝ կենսաբանությունն ու քիմիան, կամ այն բնագավառները, որոնք, զոնե առաջին հայացքից, որևէ կապ չունեն միմյանց հետ՝ ինչպես, օրինակ՝ ճարտարագիտությունն ու կրթությունը: Սակայն աշխատաշուկան որոշակի հետաքրքրություն է ցուցաբերում նման համակցությունների նկատմամբ, ինչը պայմանավորված է որոշ մասնագիտություններով (օրինակ՝ դասավանդման մասնագիտությամբ), կամ պայմանավորված է հետագա զարգացումներով. դրա օրինակներ են՝ մասնավորապես, կենսաքիմիան, մեխատրոնիկան և մի շարք այլ արդեն հայտնի ոլորտներ: Այն ընդգծում է բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների՝ առաջ նայելու անհրաժեշտությունը՝ իրենց հետազոտություններն ուղղորդելով ապագայի կարիքներին և մշակելով համապատասխան ծրագրեր:

Ուսումնառության վերջնարդյունքները

Ուսումնառության վերջնարդյունքները պնդումներ են այն մասին, թե ինչ գիտի սովորողը, հասկանում է և կարող է անել ուսումնական գործընթացի ավարտին, ինչը կարող է որոշվել գիտելիքներով, հմտություններով և ունակություններով (ԳՀՈւ): Ուսումնառության վերջնարդյունքները վերաբերում են ավելի շատ սովորողի ձեռքբերումներին, քան ուսուցչի մտադրություններին, որոնք արտահայտվում են բաղադրիչի նպատակներում: Նրանք կարող են տարբեր ձևեր ընդունել և իրենց բնույթով լինել լայն կամ նեղ:

Ուսումնառության վերջնարդյունքներն ու նպատակները հաճախ որպես հոմանիշներ են օգտագործվում, սակայն դրանք նույնական չեն: Նպատակները վերաբերում են դասավանդմանը և ուսուցչի մտադրություններին (Ադամ, 2004թ.): Մինչդեռ ուսումնառության վերջնարդյունքներն առնչվում են ուսուցմանը: Մունը (2002թ.) առաջարկությամբ՝ նպատակները ուսումնառության վերջնարդյունքներից տարբերելու եղանակներից մեկն այն է, որ նպատակներն արտացոլում են մշակողի/դասախոսի տեսանկյունից մոդուլի հետևում թաքնված ընդհանուր բովանդակությունը, ուղղությունը և մտադրությունները:

Ուսումնառության վերջնարդյունքները վերագրվում են առանձին կրթական բաղադրիչներին և, ընդհանուր առմամբ, ծրագրին: Դրանք նաև օգտագործվում են եվրոպական և ազգային որակավորումների շրջանակներում՝ անհատական որակավորման մակարդակը նկարագրելու համար: ԿՓԵՀ-ի ուղեցույցն ընդգծում է, որ ուսումնառության վերջնարդ-

յունքների թվի վերաբերյալ գործող ընդհանուր կանոն չկա, սակայն ծրագրային մակարդակում 10-12-ը պատշաճ թիվ է համարվում:

Հիմնական ուսումնառության վերջնարդյունքները

Սա այն է, ինչը կազմում է կրթական ծրագրի ողնաշարը: Քիչ հավանական է, որ ծրագիրն ունենա ուսումնառության վերջնարդյունքների միայն մեկ հիմնական տեսակ: Շատ դեպքերում հիմնական առանձնահատկությունները կազմված են գիտելիքների, հմտությունների և կարողությունների (ԳՀԿ) համադրությունից: Գիտելիքը ծրագրի համար գլխավոր ճանաչելու գաղթականությունը կարող է սխալ ուղղությամբ տանել: Գիտելիքը, ըստ էության, այն միջոցն է, որն ուսանողին թույլ է տալիս ավելի բարձր մակարդակում ձեռք բերել հմտություններ և ունակություններ: Օրինակ, դա անկհայտ է դառնում ուսումնառության վերջնարդյունքների դասակարգումներում, օրինակ՝ Բլումի, Անդերսենի/Քրաթոլի:

Կրթական միջավայրը

Ըստ **ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի**՝ ուսումնական միջավայրը կարող է լինել կառուցողական կամ ոչ, կամ դրանք կարող են փոխլրացնել միմյանց: Այն դեպքերում, երբ ֆորմալ կամ ոչ ֆորմալ ուսումնառությունը գլխավորապես տեղի է ունենում կառուցողական միջավայրում (հաստատություններ, լսարաններ ...), ոչ ֆորմալ կրթությունը կարող է անցնել ինչպես կառուցողական, այնպես էլ կամայական միջավայրում: ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն գործիքակազմ է մշակել՝ նպատակ ունենալով անդրադառնալ հետևյալ հարցերին. «Արդյո՞ք մենք կարողացել ենք յուրաքանչյուր սովորողի համար ապահովել այնպիսի մի միջավայր, որը նյութական և հոգեբանական առումներով նպաստում է նրա ուսումնառությանը, բարելավում կրթության որակը և ուսումնառության արդյունավետությունը» (Որակի հայեցակարգ, www.unesco.org, 06.04. 2016թ.): Սովորաբար գրականության մեջ կրթական միջավայրի մասին հիշատակելիս հղում է կատարվում, առաջին հերթին՝ լսարաններին, սակայն այդ սահմանման շրջանակները ներառում են նաև մշակութային որոշ տարրեր: Մասնավորապես, վերջինս ուսուցչի մտահոգության առարկա է՝ ստեղծել մի այնպիսի կրթական միջավայր, որը նպաստավոր լինի ծրագրված ուսումնառության վերջնարդյունքներին հասնելուն ուղղված ուսումնառության գործունեության համար:

Արդյունավետ կրթական միջավայրի բաղադրիչները

Որոշակի դասընթացի կամ ծրագրի շրջանակներում ուսանողների համար ամբողջ կրթական միջավայրի ստեղծումը թերևս ուսումնառության ամենաստեղծագործական մասն է: Թեև միտում է նկատվում ուշադրությունը կենտրոնացնել կրթական միջավայրի ֆիզիկական կողմին (օրինակ՝ դասարաններ, լսարաններ և լաբորատորիաներ), ինչպես նաև անհատական ուսումնական առցանց միջավայր (ԱՌԻՄ) ստեղծելու համար օգտագործվող տեխնոլոգիաների վրա, այնուամենայնիվ, կրթական միջավայրն այդ նյութական բաղադրիչներից ավելի ընդգրկուն է: Այն նաև ներառում է՝

- սովորողների բնութագրերը,
- դասավանդման և ուսումնառության նպատակները,

- ուսումնառությանն առավել նպաստող գործունեության տեսակները,
- գնահատման ռազմավարությունները, որոնք լավագույնս կշափեն և առաջ կմղեն ուսումնառության գործընթացը:

Գործիք 7. Ծրագրի ուղղվածության վերաբերյալ համաձայնությունը

Վերը նշված սահմանմանը համահունչ՝ ուսումնական ծրագրի բնույթը պետք է լինի հստակ նկարագրված: Ծրագրի ուղղվածության համար որպես աղբյուր կարող են ծառայել.

- Աշխատաշուկայի հետազոտությունը.
- o աշխատանքի նկարագրությունները, առաջխաղացման հեռանկարով:
- Որակավորումների շրջանակները.
- o Եվրոպական, ազգային, ճյուղային, ինստիտուցիոնալ:
- Առաքելության ձևակերպումը.
- o Ֆակուլտետը, ռազմավարությունը:

Ազգային և, հավանաբար, ճյուղային շրջանակի հիման վրա հնարավոր է ձևավորել հաստատության առաքելությունը, կազմակերպել շարունակական հետազոտական աշխատանքներ, հարցազրույցներ վարել ոլորտի փորձագետների հետ՝ ներառյալ հարցազրույցները աշխատաշուկայի ներկայացուցիչների, ուսանողների և բանիմաց շահագրգիռ կողմերի հետ, նախաձեռնել կլոր սեղանի քննարկումներ՝ դրանք համադրելով խմբային աշխատանքի հետ, նպատակ ունենալով՝

- մտազրոհ կազմակերպել ենթադրյալ ծրագրի շրջանավարտների ներկայիս և ապագա հնարավորությունների շուրջ,
- բացահայտել գոյություն ունեցող տարբերությունները, մասնավորապես՝ գիտելիքների, հմտությունների և կարողությունների առումով,
- օգտագործել որակավորումների շրջանակի բնութագրիչները՝ տվյալ գաղափարները հիմնավորելու համար,
- բացահայտել շուրջ 10-12 առանցքային վերջնարդյունքներ, որոնք այս փորձագետները կարևոր են համարում յուրաքանչյուր հնարավոր որակավորման աստիճանի շրջափուլի համար,
- բնութագրիչ առ բնութագրիչ, հորիզոնական ուղղությամբ ստուգել որակավորման աստիճանների միջև տարբերությունները:
- ուղղահայաց ուղղությամբ ստուգել, թե արդյոք գիտելիքները, հմտությունները և կարողությունները (ԳՀԿ) կազմում են ծրագրի միասնական ուղղվածությունը:

Ուսումնառության վերջնարդյունքները պետք է արտացոլեն.

Բարձրագույն ուսումնական հաստատության կառավարումը.

- o Ու՞մ պետք է ծառայի հաստատությունը:
- o Ինչպե՞ս են որոշվում նկատակները:

Ինստիտուցիոնալ էթիկա.

- o Ո՞ր նպատակներն են առաջնահերթ:
- o Ինչո՞ւ:

Շահագրգիռ կողմերի ակնկալիքները.

- o Ու՞մ է ծառայում հաստատությունը:

Մշակութային համատեքստը:

- o Ո՞ր նպատակներն են առաջնահերթություն համարվում:
- o Ինչո՞ւ:

Հետևաբար պետք է ներդրվեն՝

Ինստիտուցիոնալ նպատակները.

- o Ինստիտուցիոնալ արժեքները,
- o Առաքելության սահմանումը,
- o Նպատակները:

Ինստիտուցիոնալ արժեքների վերաբերյալ պնդումը պետք է փոխանցի այն հիմնական և կայուն համոզմունքները, որոնցով առաջնորդվում են ինստիտուցիոնալ ռազմավարությունները, և որոնք սահմանում են հաստատության գործունեության ուղիներ: Այս արժեքները բուհի առաքելության մշակման համար կազմում են շրջանակ, որը շահագրգիռ բոլոր կողմերին հստակ կերպով ներկայացնում է հաստատության գերակա նպատակը՝ պատասխանելով հետևյալ հարցերին.

- Կրթության, վերապատրաստման և հետազոտությունների ո՞ր ոլորտներն ենք ընդգրկում:
- Ո՞րն է բուհի որևէ ոլորտի առանձնահատկությունը այլ հաստատության հետ համեմատելիս (եզակի առևտրային առաջարկ ԵԱԱ):
- Ինչու՞ ենք դա անում:

Անհրաժեշտ է ընդգծել շահագրգիռ կողմերի միջև եղած ընդհանրությունները և ոչ թե տարբերությունները, և կարևորել այն դիտանկյունը, որը, ամենայն հավանականությամբ, զգալի ժամանակ ծառայելու է որպես մտատիպար, ինչին հաստատությունը ձգտելու է հասնել:

Հնարավոր է օգտագործել վերևում ներկայացված նույն աղյուսակը (Գործիք 5) և դրանում ներառել առաջարկվող ուսումնառության վերջնարդյունքները: Այնուամենայնիվ, խորհուրդ է տրվում հավաքել այս ամբողջ տեղեկատվությունը և հրապարակել դասագրքի կամ ձեռնարկի տեսքով (ԿՓԵՀ-ի շրջանակներում գործածվում է դասընթացի կատալոգ տերմինը): Ձեռնարկը պարունակում է ուսանողի, դասախոսական կազմի, այլ շահագրգիռ կողմերի և լայն հասարակության համար որակի ապահովման մասով, ծրագրին, դրա որակավորմանն ու մակարդակին վերաբերող ամբողջական տեղեկատվությունը: Այն օգնում է ծրագրերը դարձնել ավելի թափանցիկ և մրցունակ, մասնավորապես այն դեպքում, երբ օգտագործվում են նմանատիպ կառուցվածքներ.

Ուսումնական ծրագրի նպատակը. X որակավորում

1. Մասնագիտության և որակավորման ներկայացում (համառոտ. 1-2 պարբերություն)
2. Հիմնավորում (բացատրվում է բացառիկությունը. 1-2 պարբերություն)
3. Որակավորման համընդհանուր ուսումնառության վերջնարդյունքները (ուղղվածություն, 10-12 ուսումնառության արդյունքներ)
- 3.1. հղում ՀՀ Որակավորումների շրջանակին (մակարդակի որոշում և դրա նկարագրություն)
- 3.2. հղում Եվրոպական բարձրագույն կրթության որակավորումների շրջանակին
4. Որակավորման կառուցվածքը. ներառել հետևյալ տեղեկատվությունը.
 - 4.1. Հենքային և հատուկ առարկաների բաղադրիչների թվարկումը (ներառել բաղադրիչների ծածկագրերը)
 - 4.2. Բաղադրիչների փոխկապակցվածության վերաբերյալ բացատրություն (մակարդակներ, նախապայմաններ, միաժամանակ գործող պայմաններ և կրեդիտային արժեքներ, գծապատկեր)
 - 4.3. Կամընտրական բաղադրիչների վերաբերյալ տեղեկատվություն (կիրառելիության դեպքում)
 - 4.4. Որակավորման շրջանակներում առաջխաղացման ուղիները (կիրառելիության դեպքում)
 - 4.5. Տեղեկատվություն բաղադրիչների ժամանակացույցի վերաբերյալ (կիրառելիության դեպքում)
5. Դասավանդման և ուսումնառության մեթոդների նկարագրություն (մոտեցման ընդհանուր հիմնավորումը)
6. Գնահատման հիմնավորումը (ընդհանուր տրամաբանությունը և կիրառվող գնահատումների շրջանակը)
7. Ընդհանրական գնահատման չափանիշներ (արտահայտվում է ընդհանուր ուսումնառության վերջնարդյունքների մեջ)
8. Ուսումնառության ռեսուրսները (տվյալ առարկային վերաբերող ռեսուրսների համառոտ նկարագրությունը)
9. Աշխատանք գտնելու հավանականությունը և փոխանցելի հմտությունները (հնարավորության դեպքում մատրիցայի միջոցով կապել բարձրագույն հաստատության քաղաքականության հետ)
10. Աջակցություն ուսանողներին (ակադեմիական և ուսանողների անձնական կարիքների մասին ուսուցում)
11. Արտաքին հղման կետերի հետ կապը (Որակավորումների շրջանակները)

Գործիք 8. Ուսումնառության վերջնարդյունքների մշակումը

Հիմունքները

Ուսումնառության վերջնարդյունքների սահմանումից ակնհայտ է դառնում, որ ուշադրության կենտրոնում է՝

- սովորողը,
- որևէ բան անելու նրա կարողությունը:

Մինչ դասավանդման նպատակներն ու խնդիրներն են, օրինակ՝ իմանալը, հասկանալը, ծանոթ լինելը, ուսումնառությունը կենտրոնանում է սովորողի՝ սահմանելու, դասակարգելու վերհիշելու, վերլուծելու կարողության վրա:

Լավ ձևակերպված ուսումնառության վերջնարդյունքները ներառում են առնվազն երեք էական տարրեր (Մուն, 2004թ.).

- ակտիվ բայի օգտագործում՝ նկարագրելու համար այն գործողությունը, որը սովորողները պետք է կարողանան իմանալ կամ անել (օրինակ՝ շրջանավարտները կարող են «նկարագրել», «իրականացնել», «եզրակացություններ անել», «գնահատել», «պլանավորել» ...),
- ճշգրտում, թե ինչին է այս արդյունքը վերաբերում (առարկա, հմտություն, օրինակ՝ կարող է բացատրել «համակարգչային սարքավորման բաղադրիչների գործառնությունները», կարող է ներկայացնել «հյուրասենյակի դիզայնը՝ նկարված ձեռքով»),
- մոդալության ճշգրտում՝ ուսումնական ձեռքբերումները ցույցադրելու/ապացուցելու համար (օրինակ՝ «ներկայացնել ընդհանուր նկարագրությունը» այն նյութերի, որոնք առավել հաճախ օգտագործվում են էլեկտրատեխնիկական ճարտարագիտության մեջ «Ժամանակակից գիտական մեթոդների կիրառմամբ հետազոտության նպատակը ձևավորելու» և այլնի համար...

Սա նշանակում է, որ ուսումնառության վերջնարդյունքները հետևյալ հարցերի պատասխաններն են.

Ո՞վ
Ինչի՞ն է ուղղված
Ի՞նչ
Ինչպե՞ս

Առաջին հարցի պատասխանը սովորաբար ուսումնառության վերջնարդյունքների նկարագրության սկիզբն է:

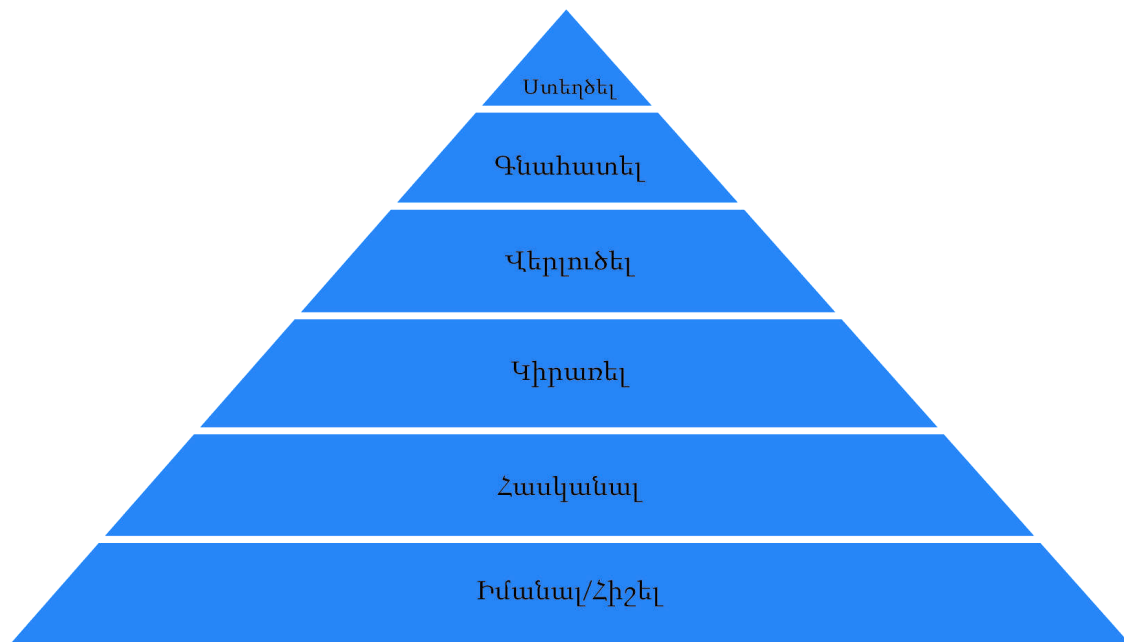
Սովորողը (ուսանողը) այն սուբյեկտն է, որն ուղղորդվում է (ում աջակցում են, խրախուսում, մոտիվացնում) գործողությամբ արտահայտված որևէ բան անելու: Ինչը նրան խրախուսում են անել ուղղված է ինչ-որ բանի՝ ուսուցման առարկային: Սա կարող է կատարվել որոշակի ձևով՝ մոդալությամբ:

Հիմնվելով վերոնշյալ անհրաժեշտ տարրերի/հիմունքների/ վրա, որոնք պետք է հաշվի առնել ուսումնառության վերջնարդյունքները մշակելիս. սա նշանակում է՝

Ուսանողը (ո՞վ, սուբյեկտը) կարող է բացատրել (ուղղված է ի՞նչին, գործողությանը/ բայ) սարքավորման բաղադրիչների գործառնությունները (ի՞նչ, առարկա)՝ օգտագործելով համակարգիչ (ինչպե՞ս, ինչ մեթոդով, մոդալություն):

Բլումը և նրա հետ աշխատող գիտնականները մշակել են տաքսոնոմիկ դասակարգման համակարգ, որտեղ բոլոր գործողությունները/ բայերը/ թվարկվում են ցույց տալու համար ուսուցման սահմանված մակարդակը: Նախատեսված ուսումնառության վերջնարդյունքները նկարագրելու համար կարող է օգտակար լինել՝ այս ցանկից ընտրել համապատասխան ակտիվ բայերը: Չնայած որոշ ավելորդությունների՝ այս ցանկն օգնում է սահմանել գիտելիքները, հմտություններն ու կարողությունները՝ ՀՀ Որակավորումների շրջանակի սահմաններում.

Ուսուցման տաքսոնոմիա՝ ըստ Բլումի (1956թ.), Անդերսոնի ու Կրատվոլի (2001թ.)
(Bloom (1956), Anderson and Krathwohl 2001))

Վերևում բերված տաքսոնոմիան միայն արտացոլում է այն, ինչը Բլումը կոչել է ճանաչողության ոլորտ: Այն ցույց է տալիս ուսուցման առաջընթացը, գիտելիքի վրա հիմնված մտավոր հմտությունների զարգացումը: Հետևաբար՝ գիտելիքը այն «փոխադրամիջոցն» է, որն անհրաժեշտ է կրթության մեջ մտածողության ավելի բարդ, բարձր ձևերի հասնելու համար: Ծրագրեր նախագծելիս ուսումնառության վերջնարդյունքների նկարագրությունը սովորաբար սկսվում է **իմանալը** և **հիշելը** նկարագրելուց՝ անցնելով կիրառմանը, վերլուծմանը և սահմանված մակարդակում հասկացությունների, գործընթացների, ընթացակարգերի, սկզբունքների ստեղծմանն ու գնահատմանը: Ճանաչողական ուսումնառությունն անկախ է որակավորումների շրջանակների ցանկացած մակարդակից: Կարելի է ենթադրել, սակայն, որ կիրառելու, վերլուծելու, գնահատելու և ստեղծելու բաժնեմասերը կախված են ծրագրի տեսակից (կիրառական կամ հետազոտական ուղղվածության) կամ ծրագրի շրջանակներում սովորելու առաջընթացից: Ավելի հավանական է, որ ծրագրի սկզբում ուշադրությունն ավելի շատ սևեռվում է իմանալու/ հիշելու վրա, իսկ ավարտին մոտ վերլուծելու, գնահատելու և ստեղծելու հմտությունների տիրապետման անհրաժեշտությունը կարող է գերակշռող լինել: Բլումը նաև առանձնացրել է ևս երկու տիրույթ՝ աֆեկտիվ (հուզական) և պսիխոմոտոր (հոգեշարժական) տիրույթները: Որոշ որակավորումների շրջանակներում այս տարրերը դիտարկվում են որպես «վերաբերմունք», այսինքն՝ աֆեկտիվ/հուզական ոլորտ/տիրույթ, տաքսոնոմիա, որը ցույց է տալիս զգացմունքների կամ հուզական ոլորտների աճը, որոնք առնվազն մասամբ արտացոլվել են ՀՀ կրթության որակավորումների ազգային շրջանակում՝ «Ինքնավարություն և պատասխանատվություն» բնութագրիչի ներքո, և/կամ մանուալ կամ ֆիզիկական հմտություններ՝ պսիխոմոտոր/հոգեշարժական տիրույթը՝ հավանաբար «Կիրառել գիտելիք + ընկալում» բնութագրիչի ներքո, հաղորդակցությունը ... և ընդհանուր հմտությունները:

Ստորև տրված աղյուսակում Բլումի տաքսոնոմիայի ակտիվ բայերը կապված են Եվրոպական և ՀՀ Որակավորումների ազգային շրջանակների բնութագրիչների հետ: Իհարկե, հնարավոր են նաև շեղումներ.

ՀՀ ՈԱՇ-ի բնութա- գրիչներ	Գիտելիք և ընկալում	Գ + Ը կիրառում	Հաղորդակ- ցում, ՏՀՏ, թվա- բանական հմտություն- ներ	Ընդհանուր ճանաչողական հմտություններ	Ինքնավարություն և պատասխանա- տվություն
ԵՈԱՇ Բնութա- գրիչներ	Գիտելիք	Հմտություն- ներ	Հմտություն- ներ	Հմտություններ	Կարողություն
Ակտիվ բա- յեր, Բլում, Անդերսոն, Կրատվոլ					
Գիտելիք/ հիշել	Իմանալ, բացահայտել, կապակցել, թվարկել, սահմանել, վերհիշել, կրկնել, գրանցել, անվանել, ճանաչել, ձեռք բերել				
Ընկալելը/ հասկա- նալը	Վերաձևա- կերպել, տեղակայել, զեկուցել, ճանաչել, բացատրել, արտահայտել, տարբերակել, քննարկել, նկարագրել, վերանայել, եզրակացնել, պատկերա- վոր նկարա- գրել, մեկնաբանել, նկարել, ներկայացնել, տարբերակել, եզրակացնել				
Կիրառու- թյուն/ կիրառում		Կիրառել, բացահատել կապերը, զարգացնել, թարգմանել,			

		օգտագործել, գործարկել, կազմակերպել, գործի գցել, վերակազմակերպել, մեկնաբանել, մատնացույց անել, պատկերավոր նկարագրել, կիրառել պրակտիկայում, հաշվարկել, ցույց տալ, ցուցադրել, բեմականացնել			
Վերլուծություն/վերլուծում			Վերլուծել, համեմատել, փորձել, տեղեկանալ, քննել, հակադրել, կատեգորիաների բաժանել, տարբերակել, հակադրել, հայտնաբերել, հետազոտել, դասակարգել, եզրակացնել, փորձարկել, քննադատաբար ուսումնասիրել, բացահայտել, ստուգել, վերլուծելով առանձնացնել, խտրական տարբերակել, առանձնացնել		
Մինթեզ/Գնահատում				Կազմել, արտադրել, նախագծել, հավաքել, ստեղծել, պլանավորել,	

				հորինել, ձևակերպել, հավաքագրել, հավաքել, ընդ- հանրացնել, փաստաթղթա- վորել, համադրել, կապակցել, առաջարկել, զարգացնել, կարգավորել, կառուցել, կազմակերպել, ծնունդ տալ, բխել, գրել առաջարկու- թյուններ	
Գնահա- տում/ ստեղծում				Դատել, գնահատել ընթացքում, համեմատել, գնահատել վերջում, եզրահանգել, չափել, եզրակացնել, վիճարկել, որոշել, ընտրել, դասակարգել, ընտրել, գնահատել, վավերացնել, համարում, գնահատել արժեքը, որոշել արժեքը, քննադատել, եզրակացնել:	(Ուսանել ինքնու- րույն, պատաս- խանատվություն ստանձնել, կառա- վարել, վերահսկել խմբերի աշխա- տանքը, անորոշ, նորարարական, ինքնավար միջա- վայրում աշխատել բարդ, անկանխա- տեսելի հարցերի շուրջ և լուծել դրանք) Այստեղ հավանա- բար ավելի լավ կլինի ընտրել ոչ թե ակտիվ բայեր, այլ փոխազդեցության եղանակներ:

Գործիք 9. Նկարագրել ծրագրի մակարդակը/փուլը

Սահմանելով ուսումնառության տարրերը և կարողանալով օգտագործել Բլումի տաքսոնոմիկ դասակարգման մեթոդը, որի նպատակն է ուսումնառության վերջնարդյունքների մշակումը՝ անհրաժեշտ է որոշել մշակվող ծրագրի մակարդակը (փուլը): ՀՀ կրթության որակավորումների ազգային շրջանակի բնութագրիչների հիման վրա մակարդակները միմյանցից հստակ տարբերակելը կարևոր է:

Դիտարկելով ՀՀ կրթության որակավորումների ազգային շրջանակը՝ այն կարելի է ներկայացնել հետևյալ օրինակներով:

Որակավորման նկարագրություն		
Բակալավր	Մագիստրոս	Դոկտոր
Բակալավրի աստիճանը որակավորում է այն անհատներին, ովքեր ունեն մի շարք ոլորտների վերաբերյալ գիտելիքների և հմտությունների ընդարձակ ու փոխկապակցված պաշար, որն անհրաժեշտ է մասնագիտական աշխատանքի և/կամ հետազոտության ոլորտում համար:	Մագիստրոսի աստիճանը որակավորում է այն անհատներին, ովքեր ունեն տվյալ բնագավառում մասնագիտացված գիտելիքների և հմտությունների պաշար՝ մասնագիտական պրակտիկայի, հետազոտությունների և /կամ ուսուցումը շարունակելու համար:	Դոկտորի աստիճանը որակավորում է այն անհատներին, ովքեր ունեն մեկ կամ մի քանի բարդ ոլորտների քննադատական և համակարգված մտածողություն և մասնագիտացված հետազոտություններ կատարելու հատուկ հմտություններ, հետազոտություն կամ մասնագիտական պրակտիկա՝ նոր գիտելիքներն առաջ տանելու և / կամ ստեղծելու համար:

Կարելի է բանավիճել, առնվազն անգլերեն տարբերակում, թե արդյոք ՀՀ ՈԱՇ-ը բավականին հստակ է ձևակերպված և զեփծ է երկիմաստությունից: Դուրիմյան բնութագրիչները (Բարձրագույն կրթության որակավորումների շրջանակ), օրինակ, «Գիտելիք և ընկալում» բնութագրիչը (ՀՀ ՈԱՇ –ում ԳԸ) տարբերակվում են հետևյալ ձևով.

Որակավորման նկարագրություն		
Բակալավր...	Մագիստրոս ...	Դոկտոր...
ապահովում է առաջադեմ [հազեցված]դասագրքերով՝ տվյալ ուսումնասիրության ոլորտի որոշ հայեցակետերի վերաբերյալ տրամադրվող առաջատար գիտելիքներով...	ապահովում է հիմք կամ հնարավորություն գաղափարների զարգացման և կիրառման ինքնատիպության համար՝ հաճախ հետազոտական համատեքստում...	ներառում է տվյալ ուսումնասիրության ոլորտի համակարգված ընկալում և այդ ոլորտի հետ կապված հետազոտական մեթոդներին գերազանց տիրապետում

Եվրոպական ՈԱՇ-ն ավելի ստույգ է թվում: Առաջընթացը կարելի է որոշել նույնիսկ այն դեպքում, երբ որակավորումների մակարդակները համեմատվում են ուղղահայաց և հորիզոնական ուղղություններով.

Որակավորման նկարագրություն		
Բակալավր...	Մագիստրոս ...	Դոկտոր...
Գիտելիք	Գիտելիք	Գիտելիք
Աշխատանքի կամ ուսումնասիրության ոլորտի վերաբերյալ ավելի ընդլայնված իմացություն, այդ թվում նաև՝ տեսությունների և սկզբունքների հանգուցային ընկալում:	Խիստ մասնագիտական գիտելիքներ, որոնց մի մասը տվյալ ոլորտում առաջատար գիտելիքներ են, որոնք հիմք են կազմում աշխատանքի կամ ուսումնասիրության որևէ ոլորտում ինքնատիպ մտածողության, գիտական խնդիրների իրազեկության փոխադարձ	Գիտելիքը աշխատանքի կամ ուսման բնագավառի ամենաառաջադեմ ճակատում և բնագավառների միջև փոխազդեցության գոտում

	ազդեցության համար և տարբեր ոլորտների միջև	
Հմտություններ	Հմտություններ	Հմտություններ
Առաջատար հմտություններ՝ ցուցադրելով աշխատանքի կամ ուսումնասիրության բարդ ու մասնագիտացված ոլորտում վարպետություն և նորարարություն	Մասնագիտացված հետազոտական և խնդիրներ լուծելու հմտություններ, այդ թվում նաև՝ վերլուծության և սինթեզելու, նոր գիտելիքներ և ընթացակարգեր ձևավորելու և տարբեր բնագավառներից գիտելիքները ինտեգրելու համար:	Ամենաառաջադեմ և մասնագիտացված հմտությունները և տեխնիկաները, այդ թվում՝ համադրումն ու գնահատումը, որոնք պահանջվում են հետազոտության և (կամ) նորարարության մեջ հանգուցային խնդիրներ լուծելու և գոյություն ունեցող գիտելիքը կամ մասնագիտական փորձը ընդլայնելու և վերասահմանելու համար

Ծրագրի որակավորման նկարագրիչները մշակելու ժամանակ հարկավոր է ավարտված շրջանակներն օգտագործել որպես ձևանմուշ: Հետևյալ գործիքը ցույց է տալիս, թե դա ինչ տեսք կարող է ունենալ:

Գործիք 10. Ծրագրի մակարդակները/փուլերը և ուսումնառության վերջնարդյունքների համակցումը

(Հարմարեցված է 2015 թվականի «Կրեդիտների կուտակման և փոխանցման եվրոպական համակարգն օգտագործողի ուղեցույցի» հետ (ECTS Users Guide), Հավելվածներ)

Որակավորումների բնութագրիչները ՈԵՇ ՈՀՇ		Ծրագիր՝ Ժամանակակից պատմագիտության բակալավրի աստիճան (մակարդակ). ԲԱ (Արվեստի բակալավր) Այս ծրագրի շրջանավարտը գիտի և կարող է ...	Ծրագիր՝ Ժամանակակից պատմագիտության մագիստրոսի աստիճան (մակարդակ). ՄԱ (Արվեստի մագիստրոս՝ ԱՄ/ՄԱ) Այս ծրագրի շրջանավարտը գիտի և կարող է ...	Ծրագիր՝ Ժամանակակից պատմագիտության դոկտորի աստիճան (մակարդակ). Դր. Այս ծրագրի շրջանավարտը գիտի և կարող է ...
		Շրջանավարտը գիտի ...	Շրջանավարտը գիտի ...	Շրջանավարտը գիտի ...
Գ	ԳԸ	Ընդհանուր գիտելիքներ մարդկության պատմության վերաբերյալ, Պատմության մեկ ընդարձակ շրջանն՝ ավելի մանրամասն	- մարդկության պատմության տեսությունները և մեթոդները - պատմության ընդարձակ ժամանակաշրջանների միջև փոխկապակցվածությունը	- ժամանակակից պատմության սուբյուկտների բացերը - ներկայիս հետազոտական աշխատանքների սահմանափակումները
		Շրջանավարտը կարող է՝	Շրջանավարտը կարող է՝	Շրջանավարտը կարող է՝

Հ	ԳԸԿ	- ընտրել համապատասխան գիտական աղբյուրներ՝ պատմագրական խնդիրը լուծելու համար - գործարկել պատմագիտական հետազոտություններ կատարելու հիմնական տեխնիկաները - գործածել այլ սոցիալական և հումանիտար գիտությունների, այդ թվում՝ պատմության, հիմնական գործիքները	- պատմագրական խնդիրների հետազոտություն - գնահատել հետազոտության բացահայտումների արդյունքները - որոշել դրանց հետևանքները այլ հումանիտար գիտությունների համար	- կիրառել հետազոտական գործիքները՝ բացելու վերացնելու նպատակով - վերլուծել այլ գիտությունների հետազոտական գործիքները՝ այս հետազոտության համար դրանց օգտակարությունը որոշելու համար
Հ	ՀԱՂՈՐ	- հաղորդակցվել իտալերենով և առնվազն մեկ այլ ԵՄ լեզվով - հետազոտության արդյունքներով կիսվել տարբեր թիրախային լսարանների հետ - մշակել պատմագիտական տեքստեր և տվյալներ	- բացատրել կատարված եզրակացությունները - օժանդակել հայտնագործությունների կատարմանը S2S միջոցների կիրառմամբ	- գնահատել արդյունքները գիտական այլ ճյուղերի լույսի ներքո - հաղորդակցվել հետազոտողների և ուսանողների հետ՝ ոլորտի հետագա զարգացումների վերաբերյալ առաջարկությունների շուրջ
Հ	ԸՃՀ	- ցույց տալ ներկայի և անցյալի միջև փոխադարձ կապի գիտակցման կարևորությունը	- գնահատել ներկայում առկա բացերը - նախագծել հետագա զարգացումների համար ստեղծագործական ուղիներ	- գնահատել կարևորելով թե՛ ներքին և թե՛ արտաքին առաջընթացը - մշակել աշխատանքային պլան՝ սահմանված ռեսուրսներով որոշակի ժամանակային կտրվածքի համար
Ու	ԻՊ	- ցուցադրել պատասխանատվության ստանձնումը սովորող ուսանողների խմբերում - Սովորել ինքնուրույն՝ հետագա կատարելագործման համար	- կառավարել հետագա զարգացումների բարդությունը - դրսևորել առաջնորդական հմտություններ - ճանաչել սեփական սահմանափակումները	- ղեկավարել հետազոտական թիմեր - մշակել ուսուցման գործընթացում առաջխաղացման սեփական ընկալումը

Հապավումներ

ՈԵՇ = Որակավորումների եվրոպական շրջանակ,

ՈՀՇ = ՀՀ կրթության որակավորումների ազգային շրջանակ,

Գ = գիտելիքներ, Հ = հմտություններ, Կ = կարողություններ

ԳԸ = Գիտելիք և ընկալում,

ԳՈԿ = Գիտելիքի և իմացության կիրառում,

ՀԱՂՈՐԴ = Հաղորդակցում,

ԹՀՏ = Թվաբանական հմտություններ,

ԸՀՀ = Ընդհանրական ճանաչողական հմտություններ, ԻՊ = Ինքնավարություն ու պատասխանատվություն

Գործիք 11. Տարբեր կրթական աստիճանների ծրագրերի ուսումնառության վերջնարդյունքների ստուգում

Օգտագործված են ARMENIA ծրագրի նյութերը

Ծրագիր՝ Ճարտարագիտության բակալավրի աստիճան (BSc)

Որակավորումների նկարագրիչները		Ծրագիր՝ Ճարտարագիտության բակալավրի աստիճան (BSc)
ՈԵՇ	ՀՀ ՈԱՀ	Ծրագիրն ավարտելով՝ շրջանավարտը կարող է՝ ...
Գ	ԳԸ	Ճանաչել, ձևակերպել, վերլուծել և լուծել ինժեներական խնդիրները:
Հ	ԳԸԿ	Գիտությունների, տեխնիկական գիտությունների, տեխնոլոգիաների և մաթեմատիկայի վերաբերյալ ունեցած գիտելիքներից ստանալ/բխեցնել և կիրառել լուծումներ:
Հ	ՀԱՂՈՐԴ	Նախագծել համակարգ, բաղադրիչ կամ գործընթաց՝ հատուկ կարիքները բավարարելու համար, և տվյալների վերլուծության և մեկնաբանության նպատակով նախագծել և իրականացնել փորձարկումներ:
Հ	ԸՀՀ	Արդյունավետորեն հաղորդակցվել ինժեներական համայնքի և լայն հասարակության հետ:
Ու	ԻՊ	Արդյունավետորեն աշխատել որպես անհատ, թիմերի կազմում և բազմաթիվ ոլորտների համադրությամբ միջավայրում՝ ամբողջ կյանքի համար ուսուցում իրականացնելու կարողությամբ:

Ինչ վերաբերում է «Ինչպես գրել ուսումնառության վերջնարդյունքները» (տե՛ս վերևում) թեմային, ապա բակալավրի աստիճանի ուսումնառության վերջնարդյունքների տարբեր տարրերը կարելի է որոշել.

Ուսանող Առարկա	Ի՞նչ է անում: Գործողություն/ բայ	Ինչի՞ն է ուղղված. առարկան	Ինչպե՞ս: Բնութագիր (մոդալություն)
... կարողանա...	լուծումներ գտնել, կիրառել	լուծումներ	գիտությունների, տեխնիկական գիտությունների, տեխնոլոգիաների, մաթեմատիկայի վերաբերյալ գիտելիքներից
	հայտնաբերել, ձևակերպել, վերլուծել, լուծել	ճարտարագիտական խնդիրներ	

	Նախագծել	համակարգ, բաղադրիչ, գործընթաց փորձեր, տվյալներ	հոգալ հատուկ կարիքները
	կատարել վերլուծել, մեկնաբանել		
	աշխատել	ճարտարագիտական համայնք, լայն հասարակության հետ	արդյունավետ կերպով
	հաղորդակցվել	ճարտարագիտական համայնք, լայն հասարակության հետ	արդյունավետ կերպով

Օրինակը վերցված է Դեկլան Քենեդիից (2007թ.). «Ուսումնառության վերջնարդյունքների կազմումը և օգտագործումը. Գործնական ուղեցույց, Համակարգչային մասնագետի մագիստրոսի աստիճան» (MSC/ՀԳՄ)

Որակավորումների բնութագրիչները		Ծրագիր՝ Համակարգչային մասնագետի մագիստրոսի աստիճան (Գիտությունների մագիստրոս՝ MSC)
ՈԵՇ	ՈՀՇ	Ծրագիրն ավարտելով՝ շրջանավարտը կարող է՝
Գ	ԳԸ	Կատարել խնդրի լուծում՝ ակադեմիական և արդյունաբերական միջավայրում
Հ	ԳԸԿ	Օգտագործել, գործարկել և ստեղծել մեծ հաշվողական համակարգեր, Կազմակերպել և հետամուտ լինել գիտական կամ արդյունաբերական հետազոտությունների ծրագրի իրականացմանը
Հ	ՀԱՂՈՐԴ	Գրել պրոֆեսիոնալ չափանիշներին համապատասխան թեզեր և հաշվետվություններ՝ հրապարակման ենթակա պրեզենտացիոն որակներին համարժեք: Օգտագործել SS հմտությունների մի ամբողջ շարք և ցուցաբերել ամուր համակարգչային գրագիտություն:
Հ	ԸՃՀ	Նախապատրաստել և ներկայացնել պրոֆեսիոնալ չափանիշներին համապատասխան սեմինարներ:
Ու	ԻՊ	Որպես թիմի անդամ աշխատել արդյունավետորեն, կատարել անկախ և արդյունավետ ժամանակի կառավարում:

Կրկին կարելի է նույնականացնել տարրերը, այստեղ արդեն հետավարտական մակարդակում.

Ուսանող Առարկա	Ի՞նչ է անում: Գործողություն/ բայ	Ինչի՞ն է ուղղված. առարկան	Ինչպե՞ս: Բնութագիր (Մոդալություն)
... Կկարողանա...	Կատարել	Ակադեմիական արդյունաբերական միջավայրեր	Լուծել խնդիրներ
	Օգտագործել, գործարկել, ստեղծել	Հաշվողական համակարգեր	Խոշոր
	Աշխատել	Թիմի անդամ	Արդյունավետ կերպով
	Կազմակերպել, հետամուտ լինել	Գիտական կամ արդյունաբերական հետա-	

		գոտությունների ծրագրերի իրակա- նացմանը	
	Գրել	Թեզեր, զեկույցներ	Պրոֆեսիոնալ չափանիշ
	Պատրաստել, ներկայացնել	Սեմինարներ	Պրոֆեսիոնալ չափանիշ
	Կատարել	Ժամանակի կառավարում	Անկախ, արդյունավետ
	Օգտագործել, ցուցա- բերել	SS հմտություններ, համակարգչային գրագիտություն	Կատարյալ

Այս երկու օրինակները հստակ ցույց են տալիս այն քայլերը, որոնք պետք է ձեռնարկել, և ուսումնառության վերջնարդյունքները գրելու համար անհրաժեշտ այն տարրերը, որոնց սովորողը, ակնկալվում է, որ պետք է հասնի.

- Անհրաժեշտ է սահմանել ծրագրի մակարդակը / փուլը:
- Անհրաժեշտ է նկարագրել կրթական բաղադրիչի առարկան:
- Սովորողի գործունեությունն ընտրված է,
- Ուսումնառության ձևերը պարզաբանված են:

Կարելի է ապացուցել, որ ՀՀ կրթության որակավորումների ազգային շրջանակի մի քանի բնութագրիչներ, եթե ոչ՝ բոլորը, պահպանվում են, և ակնկալվող գործունեությունը համապատասխանում է պատշաճ մակարդակին՝ Բլումի տաքսոնոմիայի հիման վրա:

1.3. Գործիքները կրթական բաղադրիչների մակարդակում

Գործիք 12. Բաղադրիչների կառուցումը

Բուհերը գոյություն ունեն երկար տարիներ, ուստի բոլորն էլ ունեն ծրագրի մշակման փորձ: Կարող է օգտակար լինել սկսել այն բանից, ինչ հայտնի էր «աշխարհը փոխելուց առաջ»: Լավ փորձառություն է «ոլորտի փորձագետներին» հարցնելը, թե ինչ պետք է ներառի որևէ առարկայի ուսումնական ծրագիրը: Թեև այս գործընթացը խստորեն չի հետևում արդյունքների կողմնորոշմանը, այնուամենայնիվ, չափազանց օգտակար կարող է լինել «կոտրել սառույցը» և այս հիմքի վրա ցանկացած բարձրագույն ուսումնական հաստատության ցանկացած ֆակուլտետի համար մշակել ընդհանուր կառուցվածքային տարրեր՝ նախքան մոդելի փոփոխությունը, այսինքն՝ մշակման գործընթացին մոտենալ արդյունքի տեսանկյունից: Քանի որ ծրագրի մշակումը կրկնվող գործընթաց է, ուստի կարելի է ձեռնարկել հետևյալ քայլերը.

«Կլոր սեղանների, փորձագիտական հարցազրույցների, մտազրոհի հանդիպումների» կազմակերպման ոլորտի փորձագետների հետ քննարկել առանցքային խնդիրները, որոնք կարելի է ներկայացնել հետևյալ հարցերի տեսքով.

Ուսումնական հաստատությունների, աշխատաշուկայի, ուսանողների, հասարակության ակնկալիքները

1. Ո՞ր դասընթացներն են նկարագրում տվյալ աստիճանի ծրագրի կարևոր հատկանիշները:

Առանց ո՞ր կրթական բաղադրիչի տվյալ ծրագիրը չի համարվի որոշված աստիճանի ծրագիր:

Օրինակ՝ արդյո՞ք տնտեսագիտության աստիճան շնորհող ծրագիրը կարող է լուրջ ընկալվել, եթե դրա դասընթացներում մաթեմատիկայի բաղադրիչներ չկան: Թյունինգ ծրագրի (Tuning Project) գործարկման արդյունքում պարզ դարձավ, որ ողջ Եվրոպայում դասընթացները նման են միմյանց՝ հաճախ մինչև 50%:

Այս երկու հարցերի պատասխանները կարող են հանգեցնել այնպիսի դասընթացների, որոնք կարող են համարվել **հիմնական կրթական բաղադրիչ**:

2. Ո՞ր ոլորտները կարելի է առանձնացնել՝ ուղղահայաց, հորիզոնական կամ կոդային, հետագա օգտակար ուսումնասիրությունների համար (բնութագրում/ profiling):

Ուղղահայաց ուղղությամբ. մասնագիտացում՝ նեղ իմաստով (խորացող կամ հետընթաց/ առաջընթաց ինտեգրում),

Հորիզոնական ուղղությամբ. միջառարկայական/ բազմառարկայական (ընդլայնում):

Անկյունագծի ուղղությամբ. չկապակցված բազմազանեցում (տարբեր առարկաների ոլորտները, օրինակ՝ ճարտարագիտություն և կառավարում):

Պատասխանելով այս հարցին՝ կարելի է որոշել բաղադրիչները, որոնք կարող են որակվել որպես **մասնագիտական կրթական բաղադրիչ** կամ հիմնական /ոչ հիմնական կամ ընտրովի / կամընտրական:

3. Ուրիշ էլ ի՞նչ է հարկավոր խնդիրները հասկանալու, բացահայտելու և դրանք տարբեր ձևերով արտահայտելու համար:

Որքանո՞վ կարող է քանակական մոտեցումը լինել օգտակար այս խնդիրները բացատրելու հարցում:

Այս բաղադրիչները կարելի է անվանել **օժանդակ կրթական բաղադրիչ**:

4. Ինչպե՞ս կարող է ուսանողը սովորել և կազմակերպել իր ուսուցումը:

Ինչպե՞ս կարող է ուսանողը լավագույնս ներկայացնել / արտահայտել այն, ինչ նա ցանկանում է ասել:

Այս բաղադրիչները կարող են որակվել որպես **կազմակերպչական և հաղորդակցման կրթական բաղադրիչ**:

5. Ինչպե՞ս է տեսությունն առնչվում պրակտիկային:

Ինչպե՞ս կարող է ուսանողը տեսությունը կապել պրակտիկայի հետ:

Որո՞նք են այդ մեթոդները:

Այս դասընթացները կարող են համարվել **փոխանցման կրթական բաղադրիչ**:

Այս կերպ մշակվող ծրագիրը պետք է բաղկացած լինի հետևյալ բաղադրիչներից.

- Հիմնական կրթական բաղադրիչներ

Որևէ կոնկրետ գիտության ճյուղը ներկայացնող ծրագրի առանցքային «առարկաների խումբ»,

- **մասնագիտական ուսումնական բաղադրիչներ** կամ հիմնական / ոչ հիմնական կամ ընտրովի / կամ ընտրական (պայմանվորված է աստիճանով),

հիմնականում ոլորտների ցանկ է, որից ուսանողը կարող է ընտրել մեկը կամ մի քանիսը, որը վերջինս ցանկանում է ավելի լավ հասկանալ,

- Օժանդակ կրթական բաղադրիչներ

Լրացնում են հիմնական կրթական մոդուլներն այնքան, որ դրանք օգնում են պարզաբանելու հետևանքները, օրինակ՝ բիզնես գործընթացները:

- Կազմակերպչական և հաղորդակցման կրթական բաղադրիչներ

Օրինակ՝ ուսումնառության հմտություններ, խմբային աշխատանք, ժամանակի կառավարում, ճարտասանություն, օտար լեզուների իմացություն, ակադեմիական նյութեր կազմելու հմտություններ, որոնք շատ շահագրգիռ կողմեր երկար ժամանակ պահանջել են ներառել ուսումնական ծրագրում որպես անկախ բաղադրիչներ, բայց որոնք դեռևս պարտադիր կերպով ներառված չեն դրանում:

- Փոխանցման կրթական բաղադրիչներ

Աշխատանքային փորձը/ աշխատանքի տեղավորումը, ծրագրեր, ատենախոսություններ, բիզնես խաղեր ... ոլորտներ, որոնք պետք է զարգացնեն այնպիսի ունակություններ, որոնք անհրաժեշտ են տեսականի և գործնականի միջև առաջացող բացը վերացնելու համար և, որոնք մշտապես եղել են պահանջված, սակայն, շատ շրջանավարտների համար աշխատաշուկա մուտք գործելիս խնդիրներ են առաջացնում (Tuning ծրագիր):

Գործիք 13. Գոյություն ունեցող կրթական բաղադրիչների օգնությամբ ուսումնական ծրագրերի ուսումնառության վերջնարդյունքների մշակումը՝ 7 քայլից

Քայլ 1. Ուսումնառության վերջնարդյունքները գերակշռող մասը կառուցված են ըստ կրթական բաղադրիչների կատեգորիաների, իսկ ուսումնառության վերջնարդյունքների նպատակները՝ այնպես, ինչպես սահմանված է որակավորումների շրջանակում

Կրթական բաղադրիչ	Հիմնա- կան	Մասնագիտացում	Օժանդակ	Կազմակերպչական և հաղորդակցման	Փոխանցման
Ուսումնառության վերջնարդյունքների նպատակներ					
ԳԸ	X	X			
ԳԸԿ			X		X
ՀԱՂՈՐԴ			X		X
ԸՃՀ				X	X
ԻՊ				X	X

Քայլ 2. Որոշված առարկայական ոլորտներն այնուհետև բաժանվում են ուղղվածությունից առաջացող կրթական բաղադրիչների միջև (այս օրինակներն ամբողջական ծրագրին չեն վերաբերում): Իհարկե, առանձին կրթական բաղադրիչների համար նպատակ է սահմանվում ավելի քան մեկ ուսումնառության վերջնարդյունքին հասնելը: Սակայն այս աղյուսակում ներկայացված են կրթական բաղադրիչներից միայն մի քանիսը և միայն նրանք, որոնք նախագծի հեղինակներն առավել գերակշռող են համարում: Դրանք պետք է արտացոլված լինեն ծրագրի ուղղվածության մեջ:

Կրթական բաղադրիչ	Հիմնական	Մասնագի- տացում	Օժանդակ	Կազմակերպ- չական և հաղոր- դակցման	Փոխանցման
Ուսումնառու- թյան վերջնարդ- յունքների նպատակներ					
ԳԸ	X Գործարար կազմակերպու- թյուն	X Էլեկտրոնային առևտուր			
ԳԸԿ			X Ինֆորմացիո ն տեխնոլոգիա		X Շարժունությ ան պատուհան. Աշխատանքա յին պրակտիկա
ՀԱՂՈՐԴ			X Մաթեմատի- կա/ Վիճակագրու թյուն	X Օտար լեզու	X Էթիկա
ԸՃՀ				X Ծրագրի կառավարում	X Բիզնես խաղ
ԻՊ	X Հաշվապահությ ուն				X Բակալավրի թեզ
Քայլ 3. Այս աղյուսակում համապա- տասխան կրթական բաղադրիչի օբյեկտը (օբ- յեկտները) (տե՛ս վերը նշված մատ- րիցան. ուղղված է Օբյեկտ = Ի՞նչ) Կրթական բաղադրիչ	Հիմնական	Մասնագի- տացում	Օժանդակ	Կազմակերպ- չական և հա- ղորդակցման	Փոխանցման

Ուսումնա- ռության վերջնարդ- յունքների նպատակներ					
ԳԸ	X Գործարար կազմակեր- պություն Բիզնեսի գործա- ռությունների ման- րամասները...	X Էլեկտրոնային առևտուր Հնարավորու- թյուններ և վտանգներ...			
ԳԸԿ			X Ինֆորմացիոն տեխնոլոգիա Համապա- տասխան ծրագրային ապահովումը		X Շարժունու- թյան պատու- հան. աշխատան- քային պրակ- տիկա
ՀԱՂՈՐԴ			X Մաթեմա- տիկա/ Վիճակա- գրություն հարմար մեթոդներ	X Օտար լեզու Հաշվետվու- թյան պատ- րաստում	X Էթիկան հետևություն- ները բիզնես գործունեու- թյան համար
ԸՃՀ				X Ծրագրի կառավարում <i>որոշել</i> Կառուցվածքը՝ ժամանակի և աշխատանքի առումով	X Բիզնես խաղ <i>կանխատեսել</i> <i>խմբի</i> <i>դինամիկան</i>
ԻՊ	X Հաշվապահու- թյուն <i>պաշտպանել</i> <i>ճշմարիտ և</i> <i>արդար</i> <i>սկզբունքները</i>				X Բակալավրի թեզ Տվյալների հավաքա- գրում

Քայլ 4. Որպես հաջորդ քայլ՝ այդ մոդուլներում ուսումնառության վերջնարդյունքների հիմնական գործառույթը բնութագրվում է Բլումի ցանկից մեկ գործողություն/բայ առանձնացնելով և այն կրթական բաղադրիչի առարկայի առջև տեղադրելով:

Կրթական բաղադրիչ	Հիմնական	Մասնագի- տացում	Օժանդակ	Կազմակերպչա- կան և հաղոր- դակցման	Փոխանցման
Ուս նպատակները					
ԳԸ	X Գործարար կազմակեր- պություն <i>Որոշել</i> բիզնեսի գործառույթ- ների մանրամաս- ները...	X Էլեկտրոնա- յին առևտուր <i>Նկարագրել</i> հնարավո- րություն- ները և հնա- րավոր վտանգ- ները...			
ԳԸԿ			X Ինֆորմա- ցիոն տեխ- նոլոգիա <i>ստուգել</i> համապա- տասխան ծրագրային ապահո- վումը		X Շարժունության պատուհան. <i>ավարտել</i> <i>պրակտիկան</i>
ՀԱՂՈՐԴ			X Մաթեմա- տիկա/ Վիճակա- գրություն <i>ընտրել</i> Հարմար մեթոդներ	X Օտար լեզու <i>տարբերակել</i> զեկույցը էսսե/ակնարկ գրելուց	X Էթիկա <i>գնահատել</i> հետևանքները <i>բիզնես</i> <i>գործունեու-</i> <i>թյան</i> համար
ԸՃՀ				X Ծրագրի կառավարում <i>որոշել</i> կառուցվածքը՝ ժամանակի և աշխատանքի առումով	X Բիզնես խաղ <i>կանխատեսել</i> խմբի դինամիկան՝
ԻՊ	X Հաշվապահու- թյուն <i>պաշտպանել</i> ճշմարիտ և արդար սկզբունքները				X Բակալավրի թեզ <i>կազմել</i> հավաքագրված տեղեկատվու- թյունը

Քայլ 5. Դեռևս բացակայում է «ինչպես»-ը, այսինքն՝ ուսումնառության վերջնարդյունքների ձևը: Համաձայն վերոհիշյալ օրինակների. սա կարող է արվել հետևյալ կերպ:					
Կրթական բաղադրիչ	Հիմնական	Մասնագիտացում	Օժանդակ	Կազմակերպչական և հաղորդակցման	Փոխանցման
Ուսնպատակները					
ԳԸ	X Գործարար կազմակերպություն <i>Որոշել բիզնեսի գործառույթների մանրամասները՝ իրենց կապերի շրջանակներում</i>	X Էլեկտրոնային առևտուր <i>Հնարավորություններ և հնարավոր վտանգներ որոշակի թիրախային խմբերի համար</i>			
ԳԸԿ			X Ինֆորմացիոն տեխնոլոգիա <i>ստուգել համապատասխան ծրագրային ապահովումը ձեռք բերելու համար ցանկալի արդյունքներ</i>		X Շարժունության պատուհան. <i>կազմակերպել պրակտիկա միջազգային միջավայրում</i>
ՀԱՂՈՐ			X Մաթեմատիկա/Վիճակագրություն <i>ընտրել համապատասխան մեթոդներ որակական տեղեկատվության համար</i>	X Օտար լեզու <i>տարբերակել զեկույցը էսսե/ակնարկ գրելուց ստույգ և համառոտ տեղեկատվություն մատուցելու նպատակով</i>	X Էթիկա <i>Գնահատել քաղաքի կենտրոններում բիզնեսի գործունեության համար հետևանքները</i>

ԸՃՀ				X Ծրագրի կառավարում <i>որոշել</i> կառուցված- քը՝ ժամանա- կի և աշխա- տանքի առու- մով <i>ԳԱՆՏ-ի</i> <i>աղյուսակ</i> <i>կազմելու</i> <i>համար</i>	X Բիզնես խաղ <i>կանխատեսել</i> խմբի դինամիկան՝ <i>համաձայն</i> <i>ծրագրի</i> <i>փուլերի</i>
ԻՊ	X Հաշվապահություն <i>պաշտպանել</i> ճշմարիտ և արդար սկզբունքները՝ <i>հանուն հավասար</i> <i>հնարավորությունների</i>				X Բակալավրի թեզ <i>կազմել</i> հավաքագրված տեղեկատվու- թյունը <i>առաջարկներ</i> <i>կազմելու</i> <i>նպատակով</i>

Քայլ 6. Այս քայլը ներառում է առարկան, սովորողին (ուսանողին) և ազդանշում է, թե վերջինս ինչ գիտի և ինչ է կարողանում անել: Շատ անգամներ սա արվում է ներածական նախադասություն ձևակերպելու միջոցով. «Կրթական բաղադրիչի ավարտին ուսանողը գիտի և կարող է ...»:

Կարելի է նաև օգտագործել նախադասության առաջին մասը, միայն «գիտելիք և ընկալում» բաղադրիչի ուսումնառության վերջնարդյունքները ներկայացնելու համար, իսկ հետո օգտագործել՝ կա՛մ «սովորողը կամ ուսանողը ունակ է ...», կա՛մ «սովորողը/ ուսանողը կարող է ...» բաղադրիչները. կրթական բաղադրիչների անվանումներն այժմ կարելի է նաև չնշել.

Կրթական բաղադրիչ	Հիմնական	Մասնագի- տացում	Օժանդակ	Կազմակերպ չական և հա- ղորդակցման	Փոխանցման
Ուս նպատակները	Սովորողը/ ուսանողը գիտի ...				
ԳԸ	<i>Որոշել</i> բիզնեսի գործառնություն- քի <i>մանրամասներ</i> <i>ը՝</i> <i>իրենց կապերի</i> <i>շրջանակներու</i> <i>մ</i>	Հնարա- վորություն- ներ և հնա- րավոր վտանգները որոշակի թիրախային խմբերի համար			
			Սովորողը/ ուսանողը կարող է...		

ԳԸԿ			ստուգել համապատասխան ծրագրային ապահովումը <i>ձեռք բերելու համար ցանկալի արդյունքներ</i>		Անվարտել պրակտիկան միջազգային միջավայրում
ՀԱՂՈՐԴ			ընտրել համապատասխան մեթոդներ որակական տեղեկատվության համար	տարբերակել զեկույցը էսսե/ակնարկ գրելիս ստույգ և համառոտ տեղեկատվություն մատուցելու նպատակով	զննհատել քաղաքի կենտրոնում բիզնես գործունեության համար հետևանքները
ԸՃՀ				որոշել կառուցվածքը՝ ժամանակի և աշխատանքի առումով <i>ԳԱՆՏՏ-ի աղյուսակ կազմելու համար</i>	կանխատեսել խմբի դինամիկան՝ համաձայն ծրագրի փուլերի
ԻՊ	պաշտպանել ճշմարիտ և արդար սկզբունքները՝ հանուն հավասար հնարավորությունների				կազմել հավաքագրված տեղեկատվությունը առաջարկներ կազմելու նպատակով

Վերը նշված օրինակը ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ պարզապես մոտեցում: Յուրաքանչյուր կրթական բաղադրիչի համար ընտրվել է միայն մեկ ուսումնառության վերջնարդյունք: Սովորաբար մեկ բաղադրիչի համար կարելի է առանձնացնել մեկից ավելի ուսումնառության վերջնարդյունքներ. ոմանք խորհուրդ են տալիս 4-8-ը: Բոլոր կրթական բաղադրիչների ուսումնառության վերջնարդյունքները պետք է հայելանման համեմատելի լինեն բնութագրում նշված ուսումնառության վերջնարդյունքների հետ: Բնութագիրն արտացոլում է բոլոր կրթական բաղադրիչների առավել կարևոր ուսումնառության վերջնարդյունքները:

Քայլ 7. Պարզելու համար, թե արդյոք ուսումնառության վերջնարդյունքները ներառված են ամբողջ ծրագրում, օգտակար կլինե՞ր կատարել ուսումնառության վերջնարդյունքների քարտեզագրում: Այս նպատակով կարելի է օգտագործել Բլումի տաքսոնոմիկ կարգաբանությունը (այստեղ՝ Ճանաչողական տիրույթը) և ՀՀ կրթության որակավորումների ազգային շրջանակը:

Բլումի տաքսոնոմիա՝ Ճանաչողական տիրույթ	Իմանալ/ շիջել	Հասկանալ	Կիրառել	Վերլուծել	Գնահատել	Ստեղծել
Ուսումնառության վերջնարդյունքներ						
ԳԸ	Ճանաչել, նկարագրել					
ԳԸԿ		Ճանաչել, նկարագրել	Ստուգել, ավարտել			
ՀԱՂՈՐԴ				Ընտրել Տարբերակել Ճանաչել	Գնահատել Կազմել	Կանխատեսել
ԸՃՀ <i>Աֆեկտիվ/հուզական տիրույթ</i>					<i>Խմբերով միասին աշխատելու եղանակները</i>	
ԻՊ					<i>Լսելու ցանկություն</i>	Պաշտպանել նախագծել

Ի լրումն Ճանաչողական տիրույթի՝ կարելի է նաև դիտարկել աֆեկտիվ/հուզական և պսիխոմոտոր/հոգեշարժական տիրույթները և շեղագրով ավելացնել ուսումնառության վերջնարդյունքներ, օրինակ՝ «խմբային միասնական աշխատանք», որը կարող է մուտքագրվել որպես ԸՃՀ և կարող է լինել որպես կատարողականի արտացոլում «արժևորում» աֆեկտիվ տիրույթում կամ որպես պսիխոմոտոր տիրույթի՝ «ընկալել երևույթները» լսելու պատրաստակամությունը բաղադրիչի օրինակ: Այս տիրույթների ուսումնառության վերջնարդյունքներն ավելի դժվար է գնահատել:

Այս մասը լրացնելու նպատակով անհրաժեշտ է փորձարկել սահմանված ուսումնառության վերջնարդյունքները՝ ուսումնառության, դասավանդման և գնահատման հետ կապված դրանց հարմարության, ընդունելիության, իրագործելիության և կայունության տեսանկյունից:

Գործիք 14. Մշակել ուսումնառության վերջնարդյունքները մի ծրագրի համար, որի կրթական բաղադրիչները դեռևս որոշված չեն

Այս դեպքում շահագրգիռ կողմերը կարող են ձեռնարկել հետևյալ քայլերը.

1. Որոշել մշակվող ծրագրի մակարդակը,
2. Նկարագրել ծրագրի ուսումնառության վերջնարդյունքները,
3. Ծրագրի ուսումնառության վերջնարդյունքները բաշխել ըստ դասընթացների,
4. Ուսումնառության ռազմավարությունը սահմանել որպես ուսումնական պլան,
5. Անվանել կրթական բաղադրիչները,
6. – 12. Վերևում մանրամասն նկարագրված յոթ քայլերը:

2. Ուսումնական ծրագրի մշակում՝ մոդուլներ և կրեդիտներ

2.1. Մոդուլավորման գործիքներ

Գործիք 15. Բնութագրող հատկանիշներ. զարգացման ժամանակակից մակարդակը

Որևէ թյուրիմացությունից խուսափելու համար 2009թ. Ուղեցույցը «կրթական բաղադրիչ»-ն օգտագործում է որպես ընդհանրական եզրույթ՝ դասընթացի, միավորի կամ մոդուլի համար: Այնուհետև մոդուլը ներկայացվում է որպես համակարգի մեկ դասընթացի միավոր, որտեղ յուրաքանչյուր միավոր կրում է միևնույն քանակությամբ կրեդիտներ կամ դրա բազմապատիկը: Մոդուլն իրենից ներկայացնում է ամբողջական, պաշտոնապես հաստատված կառուցվածքով ուսումնառության գործընթաց՝ թեմատիկ ուղղվածություն ունեցող ուսումնառությամբ ու դասավանդմամբ: Որպես նախապայման պետք է սահմանվեն համապատասխան ուսումնառության վերջնարդյունքները, ինչպես նաև պահանջվող ուսումնական ծավալը՝ պահանջվող ծանրաբեռնվածության հետ միասին, ինչն էլ իր հերթին պետք է արտահայտված լինի կրեդիտներով և ունենա գնահատման միանշանակ չափանիշներ: Այս կերպ կրթական ծրագրի մոդուլավորումը հաջող կլինի: Մոդուլավորումը դյուրացնում է անհատական ուսումնական ծրագրերի ուղղվածության նկարագրությունը, ինչպես նաև ընդգծում է տարբերակված ուսումնական ծրագրերը սովյալ մակարդակի համար:

Մոդուլի քանակական բնութագրերը կարող են սահմանվել որպես մոդուլի ստանդարտ չափ, օրինակ 5 կրեդիտ կամ դրա բազմապատիկը: Կրեդիտների առավելագույն քանակը կարող է լինել 30, սովորաբար 5-6 ամիս տևողությամբ մագիստրոսական թեզը գրելու կամ աշխատանքային պրակտիկայի համար:

Որակական տեսանկյունից՝ մոդուլը բնութագրվում է սահմանված ուսումնառության վերջնարդյունքներով: Ծավալը և համապատասխան ուսումնառության ժամանակահատվածը կազմում են ծանրաբեռնվածությունը՝ արտահայտված կրեդիտներով: Կանոնավոր գնահատումները պետք ցույց տան ուսումնառության որակական արդյունքները և քանակական «կրթական հնարավորությունները»: Գնահատումը

վերաբերում է ուսումնառությանը, դասավանդմանը և ուսումնական առաջադիմությանը (օրինակ՝ թեստը):

Ավելին. մոդուլները հեշտացնում են և/կամ թույլ են տալիս՝

- ծրագրի մշակումը (մոդուլավորում),
- անհատական ուսումնական ծրագրերի ուղղվածության նկարագրությունը,
- բազմազանությունը տվյալ մակարդակում,
- ակադեմիական ճանաչումը՝ որպես այդպիսին,
- քննությունների քանակի կրճատումը,
- ուսումնառության վերջնարդյունքներին ուղղորդված գնահատումը:

Մոդուլները նախապայման չեն Կրեդիտների կուտակման և փոխանցման եվրոպական համակարգի (այսուհետ՝ ԿՓԵՀ/ECTS) ներկայացման համար, սակայն վերջիններս խթանում են այն: Լավ գործելակերպ է համարվում այն, որ կրեդիտները հատկացվում են ամբողջ մոդուլի համար. անհնար է կրեդիտներ ստանալ մոդուլի միայն մի մասի համար և, հետևաբար, դրանց ճանաչումը նույնպես վերաբերում է ամբողջական մոդուլներին և ոչ դրանց առանձին մասերին:

Լավ գործելակերպ է համարվում նաև այն, որ մոդուլի համար սահմանվում է որոշակի ժամկետ. ցանկալի է՝ մեկ կիսամյակից ոչ ավելի, ինչպես նաև այն, որ մոդուլը ծավալով ոչ շատ մեծ է և ոչ էլ փոքր (տե՛ս վերը նշված օրինակը՝ 5-6 կրեդիտներ կամ 10, 12):

Ուսումնական ծրագրի շրջանակներում մոդուլը կարող է լինել հետևյալ տեսակի՝

- պարտադիր, ընտրովի, կամ ընտրական,
- հիմնական կամ ուղղվածությամբ,
- կառուցողական (շարժունության պատուհան, պրակտիկա),
- հարթակ՝ ֆակուլտետի մի քանի ուսումնական ծրագրերի համար,
- բազմազան՝ ուսումնական հաստատության մի քանի ուսումնական ծրագրերի համար:

Նշենք, որ մեկ ուսումնական ծրագրի մոդուլը կարող է տարբերվել մեկ այլ ծրագրի մոդուլից, օրինակ՝ մեկ ծրագրում այն պարտադիր բաղադրիչ է, մյուսում՝ կամ ընտրական:

Մոդուլավորման նպատակները կարելի է ամփոփել հետևյալ կերպ.

Ուղղորդող սկզբունք՝ «Կատարելագործել՝ այն, ինչ լավ է»:

Վերջինիս կարելի է հասնել հետևյալ կերպ.

- **Բարձրացնելով ուսման հաջողության չափը**

Ինչպե՞ս: Ուսանողների և անձնակազմի մոտիվացիան պետք է լինի բարձր մակարդակի վրա: Կրթական մշակույթը պետք է այնքան զարգացնել, որ ուսանողներն իրենց զգան կիզակենտրոնում, իսկ սովորողներն ու բուհի դասախոսական կազմը հպարտանան վերջիններիս հաջողություններով: Այս հարցում շատ կօգնի շարունակական հետադարձ

կապը դասավանդող անձնակազմի և ուսանողների միջև, ինչպես նաև յուրաքանչյուր խմբի ներսում առանձին-առանձին:

- Բարձրացնել թափանցիկության մակարդակը/առավել լավ ըմբռնում

Անհրաժեշտ է ընդլայնել գիտելիքը՝ անհատական ուսումնառության հնարավոր ուղիների, ինչպես նաև ուղղահայաց ուղղությամբ ուսումնառության առաջընթացի վերաբերյալ (մոդուլները կամ կրթական աստիճանները ուղղահայաց ուղղությամբ շաղկապված են): Օրինակ՝ օգտակար կլինի նախքան հետազոտական մեթոդների վերաբերյալ դասընթացների հաճախելը սկզբում սովորել հետազոտական մեթոդները:

Բակալավրի աստիճանը բարեհաջող ավարտելու արդյունքում ծրագիրը հնարավորություն է ընձեռում շարունակելու կրթությունը մագիստրոսի աստիճանում նույն մասնագիտությամբ մասնավորապես, երբ նպատակը հետազոտական աշխատանքն է:

Նույնը վերաբերում է **հորիզոնական ուղղությանը**: Աշխատանքի հնարավորությունները բարձրացնելու նպատակով օգտակար կլինեն ուսումնասիրել այնպիսի մոդուլներ կամ կրթական ծրագրեր, որոնք հնարավոր է, որ անմիջականորեն կապակցված չեն: Օրինակ՝ կամայական մակարդակի բիզնեսի ծրագրի ընթացքում օգտակար կարող է լինել նաև ուսանել օտար լեզուներ: Կամ, որևէ մակարդակի ճարտարագիտական որակավորումը, օրինակ՝ բակալավրի աստիճանը, կարելի է համակցել նույն մակարդակի կառավարման ծրագրով, եթե հետազայում նպատակը ինքնագրավածությունն է:

Անկյունագծի ուղղությանը բնորոշ է մեկ ոլորտում, օրինակ՝ բնական գիտությունների, բակալավրի աստիճանի ձեռք բերումը, որին հետևում է մանկավարժության ոլորտում մագիստրոսի աստիճանը: Անկյունագծային հարաբերության համար բնորոշ են բիզնեսի կառավարման ոլորտում մագիստրոսական ծրագրերը, որոնցում ընդգրկվում են այն ուսանողները, որոնք որակավորում ունեն բնական գիտությունների, իրավագիտության, լեզվի և այլ ոլորտներում:

Այս շրջանակներում անհրաժեշտ է իրականացնել նաև նախորդ ուսումնառության և նախորդ ու փորձառական ուսումնառության հավատարմագրման գործընթացը: Անկախ այն հանգամանքից, թե մագիստրոսական ծրագրի դիմորդն ինչ մակարդակի վրա է, օրինակ՝ իր ստացած գիտելիքների, հմտությունների և կարողությունների առումով, անհրաժեշտ են թափանցիկ ընթացակարգեր ապահովելու շարժունությունը ուսման, աշխատանքային տարբեր ճյուղերի միջև, ներառյալ ոչ ֆորմալ և ինֆորմալ ուսումնառությունը: Ուսանողները/սովորողները և բուհի անձնակազմն այս տեսակի շարժունության վերաբերյալ պետք է լինեն տեղեկացված: Որոշ երկրներում այս համակարգը շատ ավելի բաց է, քան մյուսներում, որտեղ ուղղահայաց կապերը համարյա թե միակ հնարավորությունն են: Աշխատակազմի և ուսանողների իրազեկվածության մակարդակի պարբերաբար բարձրացումը կարևոր է:

- Պարզեցնել համադրումը

Խիստ օգտակար է Չափորոշիչների և ուղենիշների, ԿՓԵՀ-ի, Որակի ապահովման, Դիպլոմի հավելվածի և Բոլոնիայի գործընթացի բոլոր մյուս տարրերի որդեգրումը, ինչի արդյունքում մշակվել են Եվրոպական բարձրագույն կրթության տարածքի (ԵԲԿՏ/EHEA)

շրջանակներում որակավորումների կամ առնվազն դրանց մի մասի համեմատության դյուրացմանն ուղղված գործիքներ: Սա նաև ապացուցվել է Եվրոպայի կրթական համակարգերի համահարթեցման նպատակով իրագործվող և ԵՄ-ի կողմից ֆինանսավորվող ԹՅՈՒՆԻՆԳ ծրագրի շրջանակներում:

- Աշխատանքի անցնելու հնարավորության բարձրացում

Ի հավելումն այն ամենի, ինչ ասվել է վերևում, մասնագիտական զարգացման նպատակով անհրաժեշտ է տարածել կրթական համակարգերի վերաբերյալ գիտելիքն ու ընկալումը, մասնավորապես, շարունակական ու մասնագիտական կրթության և մասնագիտական զարգացման նպատակով վերապատրաստման մոդելների վերաբերյալ:

Գործիք 16. Մոդուլի նույնականացման ձևանմուշ

Ուսումնական ծրագրի բոլոր մոդուլները պետք է թափանցիկ պահեն բոլոր մանրամասները: Ուստի այդ նպատակով օգտակար է կիրառել հետևյալ ձևանմուշը.

Կարճ կրթական մոդուլի մանրամասները (մոդուլի վերաբերյալ մանրամասները տրամադրվում են ուսանողներին, աշխատակազմին, ինչպես նաև որակի ապահովման նպատակով).

1. Մոդուլի ամբողջական անվանումը
2. Մոդուլի կոդը
3. Մոդուլի մակարդակ
4. ԿՓԵՀ կրեդիտները
5. Տևողությունը
6. Մոդուլի ղեկավարը
7. Հիմնական դասընթաց
8. Մոդուլի տեսակը (պարտադիր/այլընտրանքային)
9. Նախապայմանները (առկայության դեպքում)
10. Լրացուցիչ համապայմանները (առկայության դեպքում)
11. Հասանելիության սահմանափակումները
12. Գնահատում
13. Վավերացման ժամկետ
14. Մոդուլի նպատակները (3-6 նպատակ, որոնց դասավանդող անձնակազմը ձգտում է հասնել)
15. Ուսումնառության վերջնարդյունքները (4-8 ուսումնառության վերջնարդյունք՝ ուսանողի հեռանկարներ)
16. Առաջարկվող դասընթացի բովանդակությունը (մոդուլի պարունակության հակիրճ նկարագրություն)
17. Կրթական նյութի մատուցում (սովորելու/դասավանդելու մեթոդները)
18. Գնահատման տրամաբանություն (գնահատման մեթոդի բացատրություն)
19. Գնահատման չափանիշ (ընդհանրական գնահատման չափանիշ)
20. Գնահատման ժամանակ տարրերի համամասնությունների որոշում /համեմատում (յուրաքանչյուր գնահատման տարրի համեմատություն):

21. Պարտադիր ընթերցանության ցանկ (կարևոր տեքստեր, **վեբ** հղումներ, ամսագրեր):
22. Հղումներ **վեբ**-կայքերին (առկայության դեպքում):
23. Վավերացման ամսաթիվ (առկայության դեպքում):

2.2. Կրեդիտների հատկացման գործիքներ

Գործիք 17. Ծրագրային մակարդակ

Բարձրագույն կրթության եվրոպական տարածքում համաձայնություն կա առ այն, որ բոլոր կրթական ծրագրերը և դրանց բաղադրիչները պետք է պարունակեն կրեդիտներ՝ համաձայն Կրեդիտների կուտակման և փոխանցման եվրոպական համակարգի (ԿՓԵՀ): Բարձրագույն կրթության Որակավորումների եվրոպական շրջանակը սահմանում է կրեդիտներ երեք հիմնական շրջափուլերի և մեկ կարճ շրջափուլի համար՝ քաջ գիտակցելով, որ կրեդիտների օգտագործումը դեռևս այդքան էլ տարածված գործելակերպ չէ: Այս շրջանակի ներդրման արդյունքում ծրագրեր մշակողները պետք է որոշեն ծրագրի մակարդակը, նշեն այդ մակարդակում հաջողության հասնելու համար սովորողի համար անհրաժեշտ կրեդիտների քանակը: Այնուհետև նրանք պետք է կցեն այդ կրեդիտները անհատական ուսումնական բաղադրիչներին, որոնք շնորհվում են հաջողության հասած ուսանողին և օգնում նրան կրթական աստիճան ձեռք բերելու: Սա նշանակում է, որ ծրագրի մշակողները որոշում են, թե արդյոք՝

- առաջին փուլի աստիճանը պետք է ունենա՝ 180, 210 կամ 240 կրեդիտ,
- երկրորդ փուլի աստիճանը պետք է ունենա՝ 60, 90 կամ 120 կրեդիտ,
- երրորդ փուլի աստիճանում առհասարակ որոշվում է՝ պետք է լինեն կրեդիտներ, թե ոչ. եթե այո, ապա որքա՞ն:

Կարճ փուլով որակավորման համար կրեդիտների չափը սահմանված չէ, սակայն շնորհված կրեդիտների ընդհանուր գումարը պետք է, որպես կանոն, կազմի 120:

Նմանապես այս կրեդիտները նշված են ՀՀ Որակավորումների ազգային շրջանակում: Առաջին փուլի համար հատկացվում է 180- 240 կրեդիտ, երկրորդի համար՝ 60-120, իսկ երրորդի համար ներկայումս նախատեսված է 180 կրեդիտ: Ազգային մարմինները, սակայն, կարող են սահմանել կրեդիտների որոշակի քանակ մեկ կամ բոլոր փուլերի համար՝ պահպանելով տրված սահմանները: Ուսումնառության վերջնարդյունքների և դրա հետ կապված մեկ լիարժեք դրույքով ուսումնական տարվա ընթացքում ծանրաբեռնվածության համար նվազագույն կրեդիտների քանակը 60-ն է: (ԿՓԵՀ Ուղեցույց):

Մինչդեռ ուսումնառության վերջնարդյունքները սահմանում են, թե սովորողն ինչ պետք է իմանա և կարողանա անել ուսումնառության գործընթացի տվյալ փուլում, ԿՓԵՀ-ի կրեդիտներն արտացոլում են գնահատված ուսումնառության վերջնարդյունքները՝ դրանց հետ կապված ծանրաբեռնվածության լույսի ներքո: Մինչդեռ ուսումնառության վերջնարդյունքների ուղենիշներն են որակավորումների շրջանակները, ԿՓԵՀ-ի համար վերջիններս, համաձայն ԿՓԵՀ-ի Ուղեցույցի, հիմնական հատկանիշներ են:

Նշում: Թյուրիմացություն է այն կարծիքը, որ կրեդիտները տրամադրվում են սահմանափակ՝ այսպես կոչված «պիտանելիության ժամկետով»: Այնուամենայնիվ, կարող է պատահել, որ տեղեկատվական տեխնոլոգիայի ոլորտում 20 տարի առաջ ձեռք բերված կրեդիտները, ճանաչման դեպքում, և դրա հետ կապված ուսումնառության վերջնարդյունքները հարկ լինի համապատասխանեցնել ոլորտում այսօր գործող ծրագրին:

Գործիք 18. Կրթական բաղադրիչի մակարդակ

ԿՓԵՀ-ի Ուղեցույցը մանրամասն չի սահմանում, թե ինչպես է կարելի է հաշվարկել կրեդիտները և կցել կրթական բաղադրիչներին: Փորձը ցույց է տվել, որ կիրառվում են երեք մեթոդներ, որոնք կարծես թե հարմար են կրեդիտների քանակը որոշելու համար, և կարող են ընդունելի լինել ակադեմիական միջավայրի համար: Դրանք կիրառելի են թե՛ ծրագրային և թե՛ կրթական բաղադրիչների մակարդակում և կարող են ժամանակի հետ չփոփոխվել: Դրանք են.

- Դեդուկտիվ մեթոդ (տոկոսային հաշվարկի մեթոդ)
- Ինդուկտիվ մեթոդ(վերլուծական մեթոդ)
- Որոշման մեթոդ

Հնարավոր է փոփոխել կրեդիտների հաշվարկման մեթոդը, սակայն դրանք չի կարելի խառնել միմյանց հետ:

Դեդուկտիվ մեթոդ (տոկոսային հաշվարկի մեթոդ)

Բուհի ակադեմիական անձնակազմը սահմանում է ուսումնառության վերջնարդյունքների համար որոշակի արժեքներ, որոնց գնահատումը կատարվում է տոկոսով, ինչը ցույց է տալիս տվյալ առարկային հատկացվող ժամանակը՝ ծրագրի համար նախատեսված ամբողջ ժամանակի համեմատությամբ: Բակալավրի ծրագրի որևէ մոդուլին հատկացված 10%-ը մատնանշում է, որ 5400 ժամից 10%-ի բեռնվածությունը հատկացվել է այդ մոդուլին (1800 ժամ տարեկան բեռնվածությունից 3 անգամ շատ): Սա նշանակում է՝ 540 ժամ կամ 18 կրեդիտ, ինչը կարող է խթանել քննարկումները ակադեմիական անձնակազմի շրջանում, այդ թվում նաև առանձին շփումների և ինքնուրույն ուսուցման համար ժամանակ հատկացնելու համար: Ակադեմիական անձնակազմը պետք է որոշի՝ արդյոք այս ժամաքանակը բավարար է ուսումնառության վերջնարդյունքներին հասնելու համար, ինչն ընդունելի կարող է լինել այն ուսանողների համար, ովքեր ցանկանում են մասնակցել այս ծրագրին, և արդյոք այն իրագործելի՝ է մարդկային և տեխնիկական առումով, ինչպես նաև կարող է գոյատևել: Ամենայն հավանականությամբ, քննարկումները հանգեցնում են այն որոշմանը, որ անհրաժեշտ է ավելացնել նախատեսված կրթական ծանրաբեռնվածությունը: Միաժամանակ գործընկերները, որոնք քննարկում են այլ կրթական ծրագրերի մոդուլներ, կարող են գալ միևնույն եզրահագման: Այնուհետև ֆակուլտետի համակարգողի հաջորդ քայլը պետք է լինի՝ գալ փոխզիջման, ինչպես ներկայացվում է ստորև:

Այս մեթոդի առավելությունն այն է, որ ակադեմիական անձնակազմն ընդունում է ուսումնառության վերջնարդյունքներին հասնելու համար առկա ժամանակի սահմանափակ լինելը և գիտակցում է, որ ծանրաբեռնվածության ավելացումը մեկ մոդուլի համար ինքնաբերաբար բերելու է մեկ, կամ նույնիսկ մի քանի այլ մոդուլների ծանրաբեռնվածության նվազմանը, իհարկե, նախքան գործընթացն սկսելը՝ պահպանելով ծրագրով սահմանված ընդհանուր նպատակները: Մեթոդի բացասական կողմն այն է, որ մի ակադեմիական անձնակազմը կարող է ավելի ազդեցիկ լինել, քան մյուսը և առաջ մղել իր անհատական շա-

հերը: Ակնհայտ է, որ այդ ակնկալվող արժեքները պետք է պարբերաբար գնահատվեն ուսանողների օգնությամբ:

Ինդուկտիվ մեթոդ (վերլուծական մեթոդ)

Մյուս մեթոդները ծանրաբեռվածությունը դիտում են անալիտիկ տեսանկյունից, օրինակ՝ չափելով այն ժամանակահատվածը, որի ընթացքում ուսանողին անհրաժեշտ է կարդալ ակադեմիական թերթի մեկ էջը: Այս մեթոդը թվում է, որ ավելի բարդ է և բարձրագույն կրթության ոլորտում դեռևս չի անցել ավելի լայնածավալ փորձարկում: Ժամանակի ուսումնասիրությունները սովորական երևույթ են մի շարք վերամշակող արդյունաբերություններում և օգտագործվում են աշխատանքների կատարման անհրաժեշտ ժամանակը որոշելու համար, օրինակ՝ ավտոմեքենայի արտաձման խողովակի փոխարինման անհրաժեշտ ժամանակը նախասահմանելու համար: Մյուսները կարծում են, որ ակադեմիական անձնակազմի կողմից դասահանդիպումների տեսակը պետք է որոշվի ըստ կրեդիտների ֆիքսված քանակի: Օրինակ՝ դասախոսությանը մասնակցելու համար կարող է տրվել 2 կրեդիտ, սեմինարին՝ 3: Այս մեթոդի օգտագործումը ենթակա է ձախողման, քանի որ, ինչպես արդեն ցույց է տվել Թյունինգ ծրագրի փորձը, Եվրոպայում չկա այս պայմանների համընդհանուր ընկալում: Ավելին, դասախոսությունների տևողությունը տարբերվում է ըստ առարկայի, ինչպես նաև ըստ դասավանդման եղանակի: Ավելին, պետք է բացառել դասահանդիպման ժամերի ուղղակի բազմապատկումը, քանի որ շատ դեպքերում այն հիմնվում է առկա կառուցվածքների վրա, և միակ բարեփոխումը կլինի այնպիսի գործոն գտնելը, որը մեկ կիսամյակի ընթացքում դասահանդիպման ժամերի թվով բազմապատկելիս կստացվի 30՝ բոլորովին առանց հաշվի առնելու ուսումնառության իրական ծանրաբեռնվածությունը. այսինքն՝ առանց հաշվառելու ուսանողի կողմից սովորելու գործընթացի համար ներդրվող այլ ժամերը:

Բացի այդ, այստեղ կապ չկա ուսումնառության վերջնարդյունքների հետ: Հետևաբար միջազգային համեմատությունը ևս ոչ մի կերպ չի կարող կատարվել: Ճիշտ չէ նաև սահմանել կայուն կապ դասահանդիպումների ժամերի և կրեդիտների միջև. օրինակ՝ կիսամյակի ընթացքում շաբաթական 4 ժամը կազմում է 5 կրեդիտ: Այսպիսի համակարգը խոչընդոտ է ցանկացած տեսակի ստեղծագործական մոտեցման համար:

Որոշման մեթոդ

Բացառությամբ թեզի և պրակտիկայի՝ բոլոր կրթական մոդուլները, դրանց նախատեսված լինելու դեպքում, ունենում են կրեդիտների և ծանրաբեռնվածության տեսանկյունից միևնույն արժեքը: Օրինակ՝ 5 կրեդիտը 150 ժամ ուսումնական ծանրաբեռնվածությունն է: Ակադեմիական անձնակազմն այս դեպքում, ուսումնառության վերջնարդյունքների ձեռք բերման համար, պարտավոր է մշակել տարբեր մոդուլներ ոչ թե մակերեսորեն, այլ խորությամբ՝ հաշվի առնելով առկա ծանրաբեռնվածությունը, որն անհրաժեշտ կլինի պարբերաբար ստուգել գնահատման գործընթացների ժամանակ: Կարող է պարզվել, որ որոշ մոդուլներ պետք է ստանան 5 կրեդիտի բազմապատիկ միավորը (10, 15...), օրինակ՝ դաշտային հետազոտություններ, լաբորատոր և նմանատիպ այլ աշխատանքներ ներառող մոդուլները: Հարկ է ընդգծել, որ մոդուլի համար ընդունելի չէ 7, 8, 9 և այլ կրեդիտների հետ խառնուրդը:

Մեթոդի առավելությունն այն է, որ ակադեմիական անձնակազմը, ամենայն հավանականությամբ, պետք է վերանայի իր դասավանդման մեթոդները, ինչպես նաև այն, որ ֆակուլտետի ներսում և նույնիսկ հաստատության մեջ ստեղծվում են ուսումնական համադրությունների բազում հնարավոր տարբերակներ. օրինակ՝ մեկ մոդուլը կարող է օգտագործվել տարբեր ուսումնական ծրագրերում (կրթական հարթակի գաղափար):

3. Ուսումնական ծրագրի մշակում. Գնահատում

Գնահատման տեսակները բազմազան են: Ընտրության ժամանակ պետք նայել դրանց համապատասխանությանը, թույլատրելիությանը, իրագործելիությանը և կայունությանը, որպեսզի հասկանալ՝ արդյոք կրթական նպատակներն իրագործվել են, թե ոչ: Սա նշանակում է.

- Արդյո՞ք քննության տեսակը, օրինակ՝ գրավոր թեստը, **հարմար է** ստուգելու համար, կամ արդյո՞ք ուսանողները ձեռք են բերել ներկայացնելու հմտություններ կամ թիմով աշխատելու ունակություն:

- Արդյո՞ք քննության տեսակը, օրինակ՝ գրավոր թեստը, **թույլատրելի է**, եթե այն պլանավորված է անցկացնել գիշերը: (Այսպես պատահում է, օրինակ, երբ ուսումնական ծրագրին մասնակցող ուսանողները քննությունը հանձնում են նախատեսված ժամին՝ տանից, սակայն նույն քննությունը հանձնող շարժունության ուսանողները (փոխանակման ծրագրին մասնակցող ուսանողները) ստիպված են, գտնվելով տարբեր ժամային գոտիներում, քննությունը հանձնել նույն ժամին):

- Արդյո՞ք քննության տեսակը, օրինակ՝ դաշտային պայմաններում անցկացվող թեստը, **իրագործելի է**, եթե գիտենք, որ քննության անցկացման վայրը հեռու է գտնվում:

- Արդյո՞ք քննության տեսակը, օրինակ՝ բանավոր քննությունը, **գոյատևելու է**՝ հաշվի առնելով, որ դրա ժամանակ քննվելու են ավելի քան 1000 ուսանողներ:

Ընդունելի քննության տեսակները պետք է խմբավորվեն և կցվեն համապատասխան ուսումնառության վերջնարդյունքներին, առաջին հերթին՝ ակտիվ բային: Դրա արդյունքում աշխատակազմը ձեռքի տակ կունենա քննությունների տեսակներ, որոնցից կարող է ընտրություն կատարել: Այնուհետև ավարտուն ուսումնառության վերջնարդյունքները կապում են առաջարկվող քննությունների տեսակների հետ՝ գնահատման այն ձևերի հետ միասին, որոնք հնարավոր է օգտագործել, որոնք են օրինակ՝ հարցումները, բազմակի ընտրությամբ հարցեր, քննությունները, անդրադարձ-հանդիպումները, պաշտպանությունը, խմբային աշխատանքները, պրեզենտացիաները, համակարգչային սիմուլյացիաները, բիզնես խաղերը, լաբորատոր փորձարկումները և այլն:

Ակտիվ բայեր (օրինակ՝ Բլումի տաքսոնոմիան)	Գնահատման տեսակ
Կազմակերպել, սահմանել, նկարագրել, կրկնօրինակել, թվարկել, նույնականացնել ... (գիտելիքը), փոխել, դասակարգել, ճանաչել, թարգմանել (հասկանալ)	Օրինակ՝ գրավոր քննություն (անցանց/առցանց). Հարցաշարեր, բազմակի ընտրությամբ հարցեր
Կիրառել, գնահատել, հաշվարկել, փոփոխել... (կիրառել)	Օրինակ՝ գրավոր քննություն. տեքստեր, գործերի ուսումնասիրություն, բաց գրքով քննություն, գործնական աշխատանք, լաբորատոր փորձարկումներ

Համեմատել, տարբերակել, քննադատել... (վերլուծել)	Օրինակ՝ գրավոր քննություն. Պատկերազարդում: Օրինակ՝ բանավոր քննություն. անդրադարձում: դերախաղ, բիզնես խաղ
Բանավիճել, կազմակերպել, հավաքվել, դասա- կարգել ըստ կատեգորիաների, գեներացնել ... (սինթեզել)	Օրինակ՝ գրավոր քննություն. էսսե/ակնարկ, գեկույց, գործնական աշխատանք, լաբորատոր փորձարկումներ, բիզնես պլանավորում, գործի ուսումնասիրություն:
Գնահատել, պաշտպանել, արդարացնել, դա- տել, չափել, կանխատեսել, պարզել կապերը, առաջարկել ... (գնահատում)	Օրինակ՝ գրավոր քննություն. թեզ բանավոր քննություն/առցանց. պաշտպանություն, անդրադարձ

Վերևում բերված օրինակի դեպքում ճարտարագիտության աստիճանի ծրագրի (ԳՄԱ/BSO) համար կարելի է դիտարկել հետևյալ գնահատման տեսակները և ձևերը:

Որակավորում- ների բնութա- գրիչներ		Ծրագիր՝ ճարտարագիտության բակալավրի աստիճան (BSO, հայ.՝ ԳԲ) Ուսումնառության վերջնարդյունքներ Ծրագրի ավարտին շրջանավարտը կարող է՝ ...	Գնահատման տեսակներ և ձևեր
ՈԵՇ	ՈՀՇ		
Գ	ԳԸ	Ճանաչել, ձևակերպել, վերլուծել և լուծել ճար- տարագիտական խնդիրները:	Գրավոր քննություն. Գիտե- լիքը պարզելու համար հարցեր (բազմակի ընտրու- թյամբ հարցեր, հարցարան- ներ), տեքստերի վերլուծու- թյուն..
Հ	ԳԸԿ	Գիտությունների, տեխնիկական գիտություն- ների, տեխնոլոգիաների և մաթեմատիկայի վերաբերյալ գիտելիքներից բխեցնել և կիրա- ռել լուծումները:	Գրավոր քննություն. բաց գրքով քննություն
Հ	ՀԱՂՈՐԴ	Նախագծել համակարգ, բաղադրիչ կամ գործընթաց՝ հատուկ կարիքները բավարա- րելու համար, և տվյալների վերլուծության ու մեկնաբանության նպատակով նախագծել և իրականացնել փորձարկումներ:	Բանավոր քննություն. ներկայացում/պրեզենտացիա, լաբորատոր փորձարկում
Հ	ԸՃՀ	Արդյունավետորեն հաղորդակցվել ճար- տարագիտական համայնքի և հասարա- կության լայն խավերի հետ:	Գրավոր քննություն. հոդվածի հրապարակում բանավոր քննություն. գեկույց
Ու	ԻՊ	Արդյունավետորեն աշխատել որպես անհատ, թիմերի կազմում և բազմաթիվ ոլորտների համադրությամբ միջավայրում՝ ամբողջ կյանքի համար ուսուցում իրականացնելու կարողությամբ:	Բանավոր քննություն. խմբային աշխատանք

Գրավոր աշխատանքում, օրինակ՝ բակալավրի թեզում, ստորև տրվող աղյուսակում բերված բոլոր չափանիշներն առաջարկվող համապատասխան համամասնական չափման

հետ միասին կարող են դեր խաղալ (ինչը, անշուշտ, կարող է փոփոխվել), օրինակ՝ դասախոսների, հաստատությունների ունեցած գաղափարների հետ միասին:

Օրինակ՝

Գնահատման տեսակ	Գնահատման յուրաքանչյուր կամ որոշ տեսակների հնարավոր չափանիշներ	%-ով գիտելիքի համամասնությունները որոշելու օրինակ <i>Ուշադրություն.</i> չափում/համամասնության որոշումը չի կատարվում կրեդիտներով
Գրավոր	Համատեքստ	5
Բանավոր	Հետազոտական հարց	10
Առցանց	Մեթոդաբանություն	15
Տեսական	Տվյալների վերլուծություն	20
Պրակտիկ	Ամփոփում	20
Հարցեր և պատասխաններ	Առաջարկություններ	20
Զեկույց	Օգտագործված գրականություն	5
Էսսե/ակնարկ	Նյութի ներկայացում, լեզուն, մեջբերումներ	5

Բանավոր քննության ժամանակ հիմնական գնահատման տարրը կարող է լինել համատեքստը, կիրառված մեթոդաբանությունը, եզրակացությունները և առաջարկությունները: Գնահատման համար սահմանված են միայն այս չորս չափանիշները, ուստի այդ համամասնությունների բաշխումը կարող է կատարվել այսպես. համատեքստը՝ 10, մեթոդաբանությունը՝ 20, եզրակացություններն ու առաջարկությունները (յուրաքանչյուրը)՝ 35%: Իհարկե, տեղում՝ փորձի հիման վրա, այս համամասնությունների որոշումը կարող է փոփոխվել, օրինակ՝ ծրագիր մշակողների գաղափարների, մոդուլի ներկայացուցիչների համաձայն: Ցանկացած այլ տեսակի համամասնության միջոցով չափում հնարավոր է՝ պայմանով, որ այն թափանցիկ կերպով բացատրվի:

Ցանկացած գնահատում պահանջում է մեկ կամ մի քանի՝ վերը նշված տեսակի աղյուսակի կամ դրա ցանկացած այլ տեսակի կիրառություն, որը կարող է լավագույնս ծառայել գնահատման նպատակին: Սակայն կա մեկ պահանջ, որն անհրաժեշտ է բավարարել. բոլոր չափանիշները պետք է համապատասխանեն SMART-ին (տե՛ս ստորև):

Գործիք 19. Որակավորման բնութագրիչները և ուսումնառության վերջնարդյունքները. գնահատման տեսակների հետ դրանց համակցումը և համամասնությունների կշիռը

Գնահատման նպատակն է՝ գնահատել սովորողի կողմից ուսումնառության վերջնարդյունքների իրագործումը: Անհրաժեշտ է նշել այն մակարդակը, որի դեպքում վավերացումը համարվում է կատարված: Դա կարող է լինել որոշակի մակարդակի վրա՝ կապված դիտարկվող խմբի, գուցե թափառող դիտարկվող խմբի, կամ արտաքին հենքերի հետ:

Հաջորդիվ բերված գնահատականում ներկայացված են երկու ծրագրերի գնահատման համար առաջարկվող տեսակներ, որոնց ուսումնառության վերջնարդյունքները ձևա-

կերպվել են Որակավորումների եվրոպական և ազգային շրջանակների լույսի ներքո (տե՛ս 11-րդ գործիքը): Հնարավոր գնահատման ձևերը ներկայացված են Գործիք 11-ում բերված աղյուսակին ավելացված 4-րդ լրացուցիչ սյունակում:

Որակավորումների նկարագրիչներ		Ծրագիր՝ ճարտարագիտության բակալավրի աստիճան (BSc, հայ.՝ ԳԲ)	Գնահատման տեսակ	Համամասնությունը %-ով
ՈԵՇ	ՈՀՇ	Ծրագրի ավարտին շրջանավարտը կարող է ...		
Գ	ԳԸ	Ճանաչել, ձևակերպել, վերլուծել և լուծել ճարտարագիտական խնդիրներ	Ներառված է օրինակի ուսումնասիրության մեջ կամ ստուգվում է հարցաշարերի օգնությամբ, օրինակ՝ յուրաքանչյուր ամիսը մեկ անգամ (յուրաքանչյուր թեստը բաղկացած է 10 հարցից, թեստի առավելագույն տևողությունը՝ 30 րոպե)	15%
Հ	ԳԸԿ	Գիտությունների, տեխնիկական գիտությունների, տեխնոլոգիաների և մաթեմատիկայի վերաբերյալ ունեցած գիտելիքներից բխեցնել և կիրառել լուծումները:	Օրինակի ուսումնասիրություն	30%
Հ	ՀԱՂՈԴԴ	Նախագծել համակարգ, բաղադրիչ կամ գործընթաց՝ հատուկ կարիքները բավարարելու համար, և տվյալների վերլուծության և մեկնաբանության նպատակով նախագծել և իրականացնել փորձարկումներ:	Գիտափորձ	30%
Հ	ԸՃՀ	Արդյունավետորեն հաղորդակցվել ճարտարագիտական համայնքի և հասարակության լայն խավերի հետ:	Արդյունքների ներկայացում	25%
Ու	ԻՊ	Արդյունավետորեն աշխատել որպես անհատ, թիմերի կազմում և բազմաթիվ ոլորտների համադրությամբ միջավայրում՝ ամբողջ կյանքի համար ուսուցում իրականացնելու կարողությամբ:	Ներառվում է ներկայացման և/կամ գիտափորձի մեջ	

Հապավումներ

ԳՀԿ = գիտելիք, հմտություն, կարողություն, ԳԸ = գիտելիք և ընկալում, ԳԸԿ = ԳԸ-ի կիրառում.

ՀԱՂՈԴԴ = հաղորդակցություն, ԹՀ = թվաբանական հմտություններ, ԸՃՀ = ընդհանուր ճանաչողական հմտություններ, ԻՊ = ինքնավարություն և պատասխանատվություն

Բացատրություն: Օրինակների ուսումնասիրության ժամանակ ուսանողներն աշխատում են թիմերով և պետք է ներկայացնեն իրենց բացահայտումները: Յուրաքանչյուր առանձին մասնակից նաև պետք է ունենա կոնկրետ դեր նյութի ներկայացման ժամանակ: Հնարավոր է այս ներկայացումը կապել նաև մեկժամյա քննության հետ (բաց գրքով քննություն), որի ժամանակ ուսանողները պետք է առաջադրեն մեկ կոնկրետ հարցի լուծում:

Հնարավոր է նաև այս գործի ուսումնասիրությունը կապել անհատական բանավոր քննության հետ: Ձևը և տեսակները կախված են, օրինակ, քննությանը մասնակցող ուսանողների թվից: Թեև հաղորդակցական հմտությունները կարող են գնահատվել շնորհանդեսի միջոցով, դրանք կարող են նաև ստուգվել փորձի միջոցով՝ մասնակիցների ուշադրությունը սևեռելով փորձի կազմակերպման և իրականացման վրա: Սա կարելի է կապել բանավոր քննության հետ:

Բոլոր այս տեսակի գնահատումներից ձևավորվում է ամբողջ քննության արդյունքը: Խորհուրդ է տրվում ամբողջը գնահատել որպես 100% կամ միավոր: Առանձին համամասնությունները սահմանելու միջոցով որոշվում է, թե յուրաքանչյուր հատված ինչքան մասնակցություն ունի ընդհանուր գնահատականի մեջ: Անցողիկ սահմանը կարող է լինել 50%-ը: Տոկոսները կարող են փոխանցվել ազգային գնահատման համակարգով ճանաչված գնահատմանը:

Որակավորումների նկարագրիչներ		Ծրագիր՝ համակարգչային մասնագետի մագիստրոսի աստիճան (Գիտությունների մագիստրոս MSC)	Գնահատման տեսակ	Համամասնությունը %-ով
ՈԵՇ	ՈՀՇ	Ծրագրի ավարտին շրջանավարտը կարող է ...		
Գ	ԳԸ	Լուծել խնդիրը՝ ակադեմիական և արդյունաբերական միջավայրում	Ներառված են ԳՀՈւ-ում	
Հ	ԳԸԿ	Օգտագործել, գործարկել և ստեղծել մեծ հաշվողական համակարգեր, Կազմակերպել և հետամուտ լինել գիտական կամ արդյունաբերական հետազոտությունների ծրագրի իրականացմանը	Թեզ և դրա բանավոր պաշտպանություն	30%
Հ	ՀԱՂՈՐԴ	Գրել պրոֆեսիոնալ չափանիշներին համապատասխան թեզեր և հաշվետվություններ՝ հրապարակման ենթակա պրեզենտացիոն որակներին համարժեք, օգտագործել SS հմտությունների մի ամբողջ շարք և ցուցաբերել համակարգչային գրագիտություն:	Թեզ և դրա բանավոր պաշտպանություն	40%
Հ	ԸՃՀ	Նախապատրաստել և ներկայացնել պրոֆեսիոնալ չափանիշներին համապատասխան սեմինարներ:	Թեզ և դրա բանավոր պաշտպանություն (համառոտ բովանդակություն)	30%
Ու	ԻՊ	Որպես թիմի անդամ աշխատել արդյունավետորեն, անկախ և արդյունավետ ժամանակի կառավարում	ԸՃՀ-ի և ԳՀՈւ-ի հետ միասին	

Հապավումները և բացատրություններն օգտագործված են վերևում նշվածի համաձայն: Սակայն մագիստրոսական աստիճանի հիմնական շեշտադրումը կարող է լինել հետազոտական հմտությունների և խմբային ու անհատական աշխատանքի կարողությունների զարգացման և հաստատման վրա: Սա արտացոլվում է գնահատման տարբեր մասերի շուրջ համամասնական չափումներ անելու միջոցով:

Գործիք 20. Որոշել գնահատման համապատասխան ձևերը

Կարողությունների վրա հիմնված գնահատումը պետք է բավարարի ստորև թվարկված SMART չափանիշներին և դրանց պահանջներին.

SMART չափանիշներ	Պահանջ
Կոնկրետ	Ոչ երկիմաստ, հստակ ձևակերպում, առանց կասկածների
Չափելի	Իրագործելի է հասանելի ժամանակի շրջանակներում
Պատշաճ	Ընդունելի մակարդակը, օրինակ՝
Համապատասխան	Իրատեսական, ունակությունների վրա հիմնված
Ժամանակ	Որի դեպքում/որի ժամանակ

Գործիք 21. Բացահայտել հնարավոր հակասությունները SMART չափանիշների և ուսումնառության վերջնարդյունքների միջև

SMART չափանիշների պահանջները չբավարարող ուսումնառության վերջնարդյունքները տվյալ հանգամանքներում չեն կարող դիտվել որպես ուսումնառության վերջնարդյունքներ: Հետևյալ անդրադարձը կարող է օգտակար լինել.

Հնարավոր հակասություններ	Ուսումնառության վերջնարդյունքներ
Կիրառելիությունը՝ ընդդեմ չափելիության	Խմբերում աշխատելու հնարավորություն. խմբային աշխատանք: Մեկնաբանություն. ուսանողների խմբերում աշխատելը կարող է հիմնավորված լինել, բայց արդյո՞ք դա հնարավոր է չափել: Արդյո՞ք բավարար է, որ խումբը հասնի արդյունքների: Արդյո՞ք հնարավոր է չափել յուրաքանչյուր անդամի ներդրումը: Արդյո՞ք խումբը մեխանիկորեն կարող է թիմ համարվել: Խմբերում աշխատելու հնարավորությունը պետք է գնահատվի բազմաթիվ եղանակներով, ինչը թույլ կտա ներկայացնել խմբի՝ որպես ամբողջություն, նվաճումները և դրա յուրաքանչյուր անդամի ներդրումը: Բացի այդ, այն հարցը, թե ինչպես է խումբը վերածվել թիմի, պետք է համարժեքորեն գնահատվի (անդրադառնա՝ հանդիպումներին, խորհրդատվություն, դիտարկում):
Չափելիությունն ընդդեմ համապատասխանության / ազնվության	Խոսելու հնարավորություն. գրավոր քննություն: Արդյո՞ք կարելի է գրավոր քննության արդյունքներով որոշել օտար լեզվով խոսելու կարողությունը: Արդյո՞ք գրավոր քննությունն ամենահարմար ձևն է, և արդյո՞ք արդարացված է այս եղանակով գիտելիքների ստուգումը:
Հիմնավորվածությունը /Իրատեսականն ընդդեմ ակնկալիքի / Համարժեքն ընդդեմ ժամանակագրության	Գործելու առաջարկներ (1) Բակալավրի ավարտական թեզի մակարդակ: Արդյո՞ք թեման համապատասխանում է բակալավրի կրթական ծրագրի մակարդակին, որը պետք է ստուգել ծրագրի բնութագրի համաձայն, (2) 6-շաբաթյա ժամանակահատված. նման ժամկետի սահմանման պարագայում արդյո՞ք անձնակազմի ակնկալիքները համապատասխանում են ժամանակային սահմանափակումներին:

Հիմնվելով այն ենթադրության վրա, որ բոլոր ուսումնառության վերջնարդյունքները հնարավոր է հաստատել գնահատման մեկ կամ մի քանի տեսակների միջոցով, հաստա-

տությունը կարող է այնուհետև որոշել գնահատման չափանիշների ընդհանուր ուրվագիծը, ինչպես նաև գնահատման շրջանակը: Այդ չափանիշները ներհատուկ են ուսումնառության վերջնարդյունքների համար և օգնում են պարզել, թե որքան է ուսանողը աշխատել համապատասխան չափանիշներին հասնելու համար:

Գործիք 22. Չափանիշների և գնահատման շրջանակը

Կրթական բաղադրիչի ուսումնառության վերջնարդյունքների հիման վրա ակադեմիական անձնակազմը կարող է սահմանել սեփական գնահատման չափանիշները՝ գնահատման տեսակին հարմարեցված մեկ կամ մի շարք բաղադրիչների հիման վրա: Վերջինս սյունակում գնահատողը կարող է նշումներ կատարել նշանակված թվանշանի վերաբերյալ՝ համաձայն հետևյալ գնահատման շրջանակի.

<50% = ընդհանրապես չեն	<80% = լավ
բավարարվել	80%-84% = լավագույն 15%-ի մեջ մտնող ուսանողներ
<60% = պարզապես բավարարվել են	85%+ = լավագույն 5%-ի մեջ մտնող ուսանողներ
<70% = չափանիշները լիովին բավարարվել են	

Չափանիշներ	<50	<60	<70	<80	80-84	85+	Մեկնաբանություններ
Տեխնիկական առաջադրանքների/նպատակների հստակությունը և համապատասխանությունը լիովին բավարարվել են							
ԳԸ դրսևորում և համապատասխան գրականության մանրակրկիտ գնահատում							
Համապատասխան մեթոդների հիմնավորում ու կիրառում և տվյալների հավաքագրում							
Տվյալների պարբերական հավաքագրման ապացույցների և հայտնագործությունների/արդյունքների հստակ ներկայացում							
Մանրակրկիտ վերլուծություն և արդյունքների մեկնաբանում՝ կապելով երկրորդային և առաջնային հետազոտությունները միմյանց հետ							
Եզրակացությունների պատշաճությունը, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ իրատեսական և համապատասխան առաջարկություններ							
Անհատական ուսումնառության վերանայման վերաբերյալ ապացույց, անդրադարձ հմտություններին							
Նյութի բավարար ներկայացում, հետևողական և համապատասխան հղումներ, անգլերենի հստակ և ճշգրիտ կիրառում							

Ընդհանուր գնահատական							
----------------------	--	--	--	--	--	--	--

Մտորև ներկայացվող աղյուսակն առավել կատարելագործված և ժամանակակից տարբերակ է պատկերում, ինչն իդեալական կլիներ, եթե մշակվեր տարբեր սեռերի պատկանող, ծագումով և լեզվային պատկանելիությամբ միմյանցից տարբերվող գործընկերների խմբի կողմից:

Գործիք 23. Յուրաքանչյուր գնահատման տիրույթի համար բնորոշ ձեռքբերումների նկարագրությունը (օրինակ՝ գրավոր հանձնարարություն)

Չափանիշներ	%*	80+	70+	60+	50+	Չի անցել
Ընդհանրական հաղորդակցություն	5	Հակիրճ, միաժամանակ բավարար պարզությամբ և կապակցվածությամբ է հաղորդակցվում ընթերցողի հետ: Ներկայացումը բավականին բարձր մակարդակում է:	Բացակայում է տարբերակող կապակցվածության և կառուցվածքի ու ներկայացման համար անհրաժեշտ մի փոքր տարր:	Հիմնական փաստարկների և կառուցվածքի հստակ ներկայացում: Թույլ տարրերը կարող են փոխհատուցվել կատարված ուրիշ լավ աշխատանքով:	Փաստարկի և կառուցվածքի համապատասխան որոշ տարրեր	Դժվար է ընթերցում և հետևում փաստարկներին: Չափազանց անկանոն բանավոր ներկայացում
Գիտելիք և ընկալում	20	Պահանջվող հասկացությունների և գործնական ԳԸ-ի համապարփակ, հստակ ներկայացում: Օգտվել է բազմաթիվ նյութերից:	Հիմնականում պարզ և համապարփակ պատասխան. աննշան թերություն կամ տարրական ներկայացում:	Ընդհանուր կամ անավարտ նյութերի տարրական ԳԸ-ն փոխհատուցվում է լավ տարրերով:	Տարրական ԳԸ ներկայացում: Թերի	Ներկայացրել է միայն սահմանափակ ԳԸ կամ պահանջվող նյութը, կամ ընդհանրապես չի ներկայացրել:
Տվյալների վերլուծություն	30	Դրսևորում է տեղեկատվության ծավալը վերլուծաբար գնահատելու հստակ կարողություն:	Կատարում է նյութի ընդհանուր առմամբ արդյունավետ վերլուծություն, ընդ որում՝ թույլատրվում է որոշ տարրերի բացակայությունը:	Նյութի բազային վերլուծություն և համադրում:	Հիմնականում նկարագրական. Վերլուծությունը փոքր մաս է կազմում:	Չուտ նկարագրական. Վերլուծությունը բացակայում է:
Մինթեզում/Ստեղծագործական մոտեցում/Կիրառություն	10	Ստեղծագործական մոտեցման առանձնահատուկ դրսևորում և նյութը համադրելու կարողություն:	Մինթեզելու և ստեղծագործական մոտեցման նշանակալի տարրեր:	Դրսևորել է փաստարկների համադրման և ստեղծագործական մոտեցման միայն փոքր տարրեր:	Սահմանափակ/տարրական ստեղծագործական մոտեցում և համադրում:	Ստեղծագործական մոտեցում կամ նյութի համադրում չի դրսևորել:

Գնահատում	30	Դրսևորում է հստակ կարողություն բոլոր տեսակի տեղեկատվությունը խորքային գնահատելու հարցում:	Խորքային գնահատման էական տարր, որը վեր է բազային մակարդակից:	Տեղեկատվության և հասկացությունների ու մոդելների համապատասխանության բազային գնահատում:	Ներկայացվել է նյութի միայն տարրական գնահատում:	Նյութի չափազանց սահմանափակ գնահատում՝ ինչպես գործնական, այնպես էլ հասկացությունների մակարդակով:
Հանձնարարության պարամետրերը	5	Ինչպես հարկն է՝ հետևում է պարամետրերին/ուղեցույցներին:	Բացակայում է կամ անբավարար է ուղեցույցների միայն փոքր տարր:	Բոլոր ուղեցույցների բավարար պահպանում կամ փոխհատուցում՝ որոշակի տարրով	Պարամետրերի/ուղեցույցների միայն փոքր տարրն է պահպանվել:	Պարամետրերը չեն պահպանվել:

* % համամասնության չափման միջոցով գնահատում

Անկախ գնահատականների նշանակման եղանակից՝ պահանջվում է, որպեսզի կույր, «կրկնակի թվանշան դնելու» գնահատման ստանդարտը կիրառվի բոլոր դեպքերի համար: Նման աղյուսակների օգնությամբ հնարավոր է ապահովել գնահատման որոշակի հետևողականություն: Այն նպաստում է՝ ուսանողներին հիմնավոր հետադարձ տեղեկատվության տրամադրմանը, քանի որ բացատրությունները թափանցիկ են:

Գործիք 24. Գնահատականի բաշխումը՝ որպես պարտավորություն

Համաձայն 2015թ. ԿՓԵՀ Ուղեցույցի՝ յուրաքանչյուր հաստատություն պարտավոր է ներկայացնել գնահատականների բաշխման աղյուսակ: Անհրաժեշտ է ձեռնարկել հետևյալ քայլերը:

1. Հրապարակել գնահատման սանդղակը (ազգային/եթե առկա է՝ միջազգային օրինակները տե՛ս վերևում):
2. Բացատրել գնահատման սանդղակը և դրա փիլիսոփայությունը:
3. Ներկայացնել ծրագրում/ ուսումնառության ոլորտի կամ կրթական բաղադրիչի շրջանակում նշանակվող անցողիկ գնահատականների վիճակագրության բաշխման աղյուսակը:
4. Թույլատրել, որպեսզի համեմատություններ անցկացվեն ազգային կամ օտարերկրյա այլ հաստատությունների դիտարկվող խմբերի հետ:
5. Տրամադրել լրացուցիչ տեղեկատվություն, օրինակ՝ հաջողության գործակիցը (որը բաշխման աղյուսակի մաս չի կազմում):

Նման աղյուսակը ներառում է հետևյալ տարրերը: Ստորև մուտքագրված թվերը վերցված են Ուղեցույցից (Էջ 41):

**Օրինակելի գնահատման աղյուսակ
(ԿՓԵՀ Ուղեցույց)**

Ա	Բ	Ու	Դ
Օգտագործվող գնահատականները՝ (ամենաբարձրից դեպի ամենացածր անցողիկը)	Դիտարկվող խմբում նշանակված անցողիկ գնահատականների քանակը	Յուրաքանչյուր նշանակված գնահատականի տոկոսային հարաբերակցությունը՝ ընդհանուր նշանակված գնահատականների հետ համեմատությամբ	Անցողիկ գնահատականների տոկոսային հարաբերակցությունը
10	50	5%	5%
9	100	10%	15%
8	350	35%	50%
7	300	30%	80%
6	200	20%	100%
	1,000	100%	

Այն դեպքում, երբ ազգային գնահատման համակարգի համաձայն, բակալավրի աստիճանի գնահատումները կատարվում են 7-բալանոց համակարգով, փակագծերում նշվում են հետևյալ տեղեկությունները. ընդհանուր գնահատականը՝ 7(30%/80%): Սա նշանակում է, որ դիտարկվող խմբի 30%-ը ստացել է այս գնահատականը: Սակայն դիտարկվող խմբի 80%-ը ստացել է այս կամ դրանից ավելի բարձր գնահատական:

Գերմանիայում Դարմշտադի տեխնիկական համալսարանը ներկայացրել է գնահատականների հետևյալ բաշխումը՝ մեկ ծրագրի շրջանակներում ծրագրի գործառույթը ցուցադրելու նպատակով:

Գնահատման կատեգորիա	Թիվ	Կուտակված թիվ	%-ընդգրկույթ	Գնահատման կատեգորիա	Թիվը	Կուտակված թիվը	%-ընդգրկույթ	Գնահատման կատեգորիա	Թիվ	Կուտակված թիվ	%-ընդգրկույթ
Sehr gut (Շատ լավ)				Gut (լավ)				Befriedigend (բավարար)			
1,0	0	0	0.00	1,6	6	32	5.45	2,6	53	374	63.71
1,1	0	0	0.00	1,7	9	41	6.98	2,7	45	419	71.38
1,2	1	1	0.17	1,8	30	71	12.10	2,8	48	467	79.56
1,3	8	9	1.53	1,9	18	89	15.16	2,9	38	505	86.03
1,4	8	17	2.90	2,0	21	110	18.74	3,0	43	548	93.36
1,5	9	26	4.43	2,1	37	147	25.04	3,1	24	572	97.44
				2,2	29	176	29.98	3,2	8	580	98.81
				2,3	48	224	38.16	3,3	3	583	99.32
				2,4	52	276	47.02	3,4	2	585	99.66
				2,5	45	321	54.68	3,5	2	587	100.00

Այս օրինակը վկայում է այն մասին, որ նման փաստաթուղթ ստացողը կարող է հասկանալ տարբեր գնահատականների դերը/նշանակությունը: Լրացուցիչ հաշվարկներ կատարելու անհրաժեշտություն չկա: Աղյուսակը հավելվածի տեսքով կցվում է դիպլոմին:

Գնահատականների փոխարկման մեխանիզմը կարող է օգտակար լինել հաստատության ներսում կամ հաստատությունների, տեղական և միջազգային հաստատությունների միջև: ԿՓԵՀ Ուղեցույցի հավելվածում ներկայացվում են օրինակներ, որոնք մշակվել են ԵՄ հաստատությունների կոնսորցիումի կողմից: Այստեղ համառոտ ներկայացվում է գործիքի պարզ ձևը:

Գործիք 25. Գնահատականների փոխարկումը՝ որպես այլընտրանք

Ենթադրվում է, որ վերևի օրինակում ստացված գնահատականը («7» գնահատականը (30%/(80%)) համեմատվել է մեկ այլ հաստատությունում ստացվածի հետ, որը նույնպես հրապարակել է իր բաշխման աղյուսակը:

Գնահատականի փոխարկում

Հաստատություն I				Հաստատություն II (համեմատություն)			
Ա	Բ	Ու	Դ	Ա	Բ	Ու	Դ
10	50	5%	5%	1,0	150	3%	3%
9	100	10%	15%	1,3	300	6%	9%
8	350	35%	50%	1,7	800	16%	25%
7	300	30%	80%	2,0	1,300	26%	51%
6	200	20%	100%	2,3	1,500	30%	81%
	1,000	100%		2,7	500	10%	91%
					...	...	...
					5,000	100%	

Ուշադրություն: Որքան ավելի քիչ է տատանման չափը, այնքան ավելի փոքրանում է փոխարկման ճշգրտությունը:

Այս օրինակում հաստատությունում ստացված I «7» գնահատականը համապատասխանում է մեկ այլ երկրում՝ մեկ այլ գնահատման ազգային սանդղակի համաձայն գործող հաստատության II «2,3» գնահատականին (1-4 հաջող գնահատականները, որտեղ 1-ը լավագույն գնահատականն է, իսկ 4-ը՝ միայն անցողիկ): Համեմատությունը արվում է հաստատության I «7» գնահատականի (30/80) բաշխման հիման վրա, և հնարավոր է նշել, որ հաստատությունում II նկատվում է գրեթե նույնական տոկոսային բաշխում (30/81): Եթե առաջին հաստատության մեջ դիտարկվող խմբից 1000 ուսանող է ներգրավված, ապա երկրորդ հաստատության մեջ ներգրավված է 5000 ուսանող: Պետք է նշել, որ համեմատվող խմբում արդյունքները կարող են ավելի շատ տարբերվել միմյանցից, օրինակ՝ եթե հաստատությունում I ուսանողը ստացել է 6 և նույն գնահատականն է ստացել ուսանողների 20%-ը: Սակայն ուսանողներից ոչ մեկը դրանից ավելի ցածր գնահատական չի ստացել [6(20/100)]: Գնահատականը կարող է փոխարկվել 2,7-ի հաստատությունում II, որտեղ ուսանողների 10%-ը ստացել է այդ գնահատականը, իսկ 91%-ը այդ գնահատականը կամ ավելի բարձր: Այս դեպքը նաև ցույց է տալիս, ինչը արդեն շեշտվել է ավելի վաղ, որ բալերի միջև տարբերությունները պետք է հնարավորինս փոքր լինեն, օրինակ՝ 1,0; 1,3; 1,7-ի փոխարեն ավելի արդարացված կլինի ներկայացնել 1,0; 1,1; 1,2; 1,3 և այլն:

Հետագա բացատրությունները կարող են ընթերցողին օգնել՝ դիտարկվող խմբի վերաբերյալ ունենալ լիարժեք պատկերացում: Ներկայումս դիտարկվող խումբն առավել հաճախ այն խումբն է, որին պատկանում է ուսանողը: Այսինքն՝ դիտարկման առարկա են դառնում այն ուսանողների արդյունքները, որոնք քննություն են հանձնել և պարտադիր չէ, որ հետագայի վերաբերյալ որևէ մտադրություններ ունենան: Սակայն դա չի կարող համարվել համարժեք հղում: Դիտարկվող խումբը պետք է կազմված լինի կրթական այդ բաղադրիչի (կամ կրթական ծրագրի կամ ...) վերջին 2-3 տարիների ուսանողներից՝ կախված ուսանողների թվից: Վիճակագիրները երբեմն ասում են, որ 100 ուսանողը բավարար է, քանի որ մեկ ուսանողը կիսամյակի ընթացքում առնվազն 6 քննություն ունի, որը բազմապատկված 3 տարիներով (բակալավրիատի ծրագիր) կազմում է 36 գնահատման միջոցառում, 100 ուսանողի համար՝ ընդհանուրը 3600 միջոցառում, ինչը բավականին ողջամիտ հիմք է համեմատության համար: Հաջորդ կիսամյակի ընթացքում, երբ մյուս խումբը արդյունքներ է գրանցում, հին խումբը կարող է ցրվել, ինչը նշանակում է, որ դիտարկվող խումբը իրենից ներկայացնում է «թափառող խումբ»:

Այս նոր գործիքները կարող են բարելավել հաստատությունների սոցիալական պատասխանատվության որակը: Դրանք բարձրացնում են՝

- ազնվությունը,
- թափանցիկությունը,
- համապատասխանությունը,
- համադրելիությունը,
- վստահությունը:

Խթանում են համապատասխան, ընդունելի, իրատեսական և կայուն գնահատումը:

Մաս III. ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ՝ ԱՎԱՐՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ուղղվածությունը. ակադեմիական ձեռքբերումների ճանաչումը՝ իրավունք, այլ ոչ թե ծառայություն

Այս մասում նկարագրվում են ակադեմիական աստիճանները և կրեդիտ ստացած կամ չստացած կրթական բաղադրիչների ճանաչման հետ կապված իրավական հիմքերը և ընթացակարգերը: Դասաչումն իրականացնում են իրավասու մարմինները, որոնք պետք է լինեն անաչառ, անկախ, իսկ նրանց կողմից ընդունված որոշումները պետք է լինեն թափանցիկ, արդար, բողոքարկման հնարավորությամբ:

1. Իրավական հիմքը և դրա հետևանքները

1.1. Որակավորումների ճանաչումը

«Օտարերկրյա որակավորումների գնահատման չափանիշների և ընթացակարգերի վերաբերյալ» վերանայված երաշխավորությանը (ընդունվել է Լիսաբոնի ճանաչման կոնվենցիայի կոմիտեի 5-րդ հանդիպման ժամանակ, Սևր, 2010 թ. հունիս) կից բացատրական զեկույցի 36-րդ պարբերության մեջ ասվում է, որ մոտավորապես հավասար մակարդակի որակավորումները կարող են տարբերվել բովանդակության, ծանրաբեռնվածության, որակի, ուղղվածության և ուսումնառության վերջնարդյունքների առումներով: Օտարերկրյա որակավորումները գնահատելիս այս տարբերությունները պետք է դիտարկել ճկուն ձևով: Պայմանավորված այն նպատակով, որի համար ճանաչումը հայցվում է (օրինակ՝ ակադեմիական կամ մասնագիտական ճանաչում) և հաշվի առնելով էական տարբերությունները, պետք է հանգեցնել օտարերկրյա որակավորումների մասնակի ճանաչման կամ չճանաչման: Համապատասխանաբար 37-րդ պարբերությամբ նախատեսվում է, որ օտարերկրյա որակավորումների ճանաչման դեպքում ճանաչումը տրվում է, «...եթե չկան էական տարբերություններ ճանաչման ներկայացված որակավորումների և այն երկրի համապատասխան որակավորման միջև, որտեղ որակավորումները ենթակա են ճանաչման»: Եվրոպական կրթական տարածքի ճանաչման ձեռնարկում (2012) բացատրվում է. «Կենտրոնանալով որակավորումը կազմող հինգ առանցքային տարրերի վրա (մակարդակ*, ծանրաբեռնվածություն, որակ, ուղղվածություն, ուսումնառության վերջնարդյունքներ) և հաշվի առնելով էական տարբերությունները, ճանաչման իրավասու մարմինները փոխել են իրենց այն մոտեցումը, համաձայն որի օտարերկրյա որակավորումները համարում էին գրեթե նույնը, ինչ առաջարկվում էր իրենց երկրներում, կենտրոնանալով ոչ էական տարբերությունների ընդունման «ճանաչման» վրա»: (Ծանոթագրություն: *Ուսանողակենտրոն ուսումնառությանն անցնելուն զուգընթաց՝ ուսումնառության վերջնարդյունքների հետ կապված «բովանդակության» վրա կենտրոնացումը փոխարինվել է «մակարդակի» վրա կենտրոնացմամբ): Էական տարբերություններ են համարվում օտարերկրյա և ազգային որակավորումների միջև եղած այն տարբերությունները, «որոնք այնքան զգալի են, որ կարող են խոչընդոտել դիմորդի կողմից իր ցանկալի գործունեության ոլորտում (հետագա ուսում, հետազոտական գործունեություն կամ աշխատանք) հաջողության հասնելուն»:

Անառարկելի է այն, որ հյուրընկալող երկրի ճանաչման իրավասու մարմինը պետք է այդ էական տարբերությունների վերաբերյալ ապացույց տրամադրի: Կոնվենցիայում և դրան կից ուղեցույցներում նշվում է.

- «Ոչ բոլոր տարբերությունները պետք է համարել «էական».

- Էական տարբերության առկայությունը պարտավորություն չի ստեղծում օտարերկրյա որակավորման ճանաչումը մերժելու համար.

- Տարբերությունը պետք է էական լինի որակավորման գործառույթի և ճանաչման նպատակի առումով»:

Վերջին նախադասությունը ցույց է տալիս, որ իրավագիտության մեջ բակալավրի աստիճան ունեցողը կարող է բիզնեսի կառավարման ոլորտում մագիստրոսական ծրագրի մասնակցել, եթե ընդունող հաստատությունը կարծում է, որ բակալավրի աստիճանը ուսանողին բավարար հիմք է տալիս մագիստրոսական ծրագրում հաջողության հասնելու համար: Կամ այլ կերպ՝ բուհերը պետք է շատ ավելի ճկուն լինեն մագիստրոսի կամ որևէ այլ աստիճան ձեռք բերելու համար հատուկ որակավորումների նկատմամբ պահանջներ սահմանելու առումով: Որակավորումների շրջանակները չէին ստեղծվել որպես կարիերայի սանդուղքներ՝ ծխնելույզներ, որոնցում սովորողը պետք է ուսումը շարունակի միայն տվյալ առարկայական ոլորտում, օրինակ՝ բիզնեսում բակալավրի աստիճանը միայն թույլ է տալիս մագիստրոսի աստիճան ձեռք բերել բիզնեսի ոլորտում: Նմանապես՝ ուսանողից չի պահանջվի ունենալ մագիստրոսի աստիճան, եթե նա մտադրվել է դոկտոր դառնալ. բակալավրի աստիճանը բավարար է, եթե ուսանողը հիմնավորված շանսեր ունի իր ուզած որակավորումը ձեռք բերելու համար: Պարտադիր չէ նաև, որ այդ աստիճանը լինի նույն մասնագիտական ոլորտից: Այս որոշումը կայացվում է հաստատության հայեցողությամբ, սակայն սա համընդհանուր պրակտիկա չէ, համենայն դեպս, ոչ Հայաստանում: Այլ խոսքով՝ որակավորումների ճանաչումը պետք է կազմակերպվի շատ ճկուն ձևով այնպես, որ հնարավորություն ստեղծվի «դռներ բացելու» և ոչ այնպես, որ խոչընդոտ հանդիսանա զարգացման համար: Վերը նշվածը պետք է հատկապես վերաբերի նույն երկրի ուսումնական հաստատություններին. անհրաժեշտ է ճկուն մոտեցում դրսևորել, բայց մշտապես պահպանելով օբյեկտիվությունը և արտաքին աշխարհի նկատմամբ թափանցիկությունը:

Միաժամանակ որակավորման հետ կապված կրեդիտների թիվն առաջին հերթին ցույց է տալիս ներդրված ծանրաբեռնվածությունը, բայց այն չպետք է օգտագործվի որպես ճանաչման համար սահմանափակող գործոն: Այլ կերպ՝ որակավորումները գնահատելիս ծանրաբեռնվածությունը չպետք է համարվի էական տարբերություն: ԵԲԿՏ-ի շրջանակներում կրեդիտների շարքը, որը երբեք ամրագրված թիվ չի լինում, ցույց է տալիս ուսումնառության փուլի ավարտը: Բակալավրի աստիճանը մի որակավորում է, որը կարող է ձեռք բերվել 180, 210 կամ 240 կրեդիտների ծանրաբեռնվածությամբ. ցանկացած դեպքում այն մնում է բակալավրի աստիճան, դրանցից ոչ մեկն ավելի լավը չէ և ոչ էլ վատն է: Ծանրաբեռնվածությանը վերաբերող տարբերությունները կարող են հիմնված լինել միջնակարգ կրթության տարբեր ուղիների վրա կամ կարող են ծագել ավելի ընդլայնված մոտեցումից, ինչը ներառում են, օրինակ՝ շարժունության պատուհանները կամ առարկայական ոլորտների ընդլայնումը, բայց միշտ նույն մակարդակի վրա է:

Նույնը կարելի է ասել նաև մագիստրոսական ծրագրերի դեպքում, որտեղ ներկայացված է կրեդիտների 60, 90 կամ 120 շարքը: Կրեդիտների այս թվերը վերաբերում են նույն մակարդակին. մագիստրոս, 2-րդ փուլ: Նախատեսված չէ, որ 90 կրեդիտով մագիստրոսական ծրագիրն ընդունի միայն այն ուսանողներին, ովքեր բակալավրի աստիճանում առնվազն 210 կրեդիտ ունեն: Թյուր է այն կարծիքը, համաձայն որի՝ ընդհանուր կրեդիտներ-

րի թիվը պետք է կազմի 300. դա այն թիվն է, որը որոշ երկրներում և հաստատություններում դիտվում է որպես պահանջ՝ դոկտորական ծրագիր սկսելու թույլտվություն ստանալու համար: Բարձրագույն կրթության համար որակավորումների եվրոպական շրջանակի փուլերն անկախ փուլեր են, յուրաքանչյուրը գոյություն ունի ինքն իրենով. 3+2 կամ 4+1 «գումարելը» եվրոպական մակարդակում թույլըմբռնում է. այն երբեք նախատեսված չի եղել Բոլոնիայի գործընթացի բարեփոխումներով: Որպես այսպիսի տարբեր մեկնաբանությունների հետևանք՝ որակավորումների ճանաչման վերաբերյալ որոշում կայացնող «իրավասու մարմինը» պետք է ունենա «լայնախոհ հայացքներ»: Եթե սահմանափակումները ներքին են՝ տեղական կամ հաստատության մակարդակով, իրավասու մարմինը պետք է փորձի վերացնել այդ սխալը: Լայն մտահորիզոնով և մասնագիտական փորձով աշխատողները վերլուծելու կարողություններ և խորհրդատվական հմտություններ են ունենում: Այդ մարմնի առաքելությունը սովորողների առաջխաղացումը կանխելը չէ, այլ դրան նպաստելը նրանց բուհերի ներսում և դրանցից դուրս՝ առաջարկելով տարբերակների լայն շրջանակ, որը նախքան Բոլոնիայի բարեփոխումներն այսքան լայնամասշտաբ չի եղել երկրների մեծ մասում: Մարմինը պետք է սերտ կապեր ունենա զբաղվածության գրասենյակների, գործատուների ֆեդերացիաների, արհմիությունների, ինչպես նաև ուսանողների ներկայացուցիչների հետ: Այս պատկերացումը պետք է օգնի տեղական մարմիններին որակավորումների տեղական շրջանակը հասցնել ավելի բարձր մակարդակի, ինչպես բարձրագույն կրթության, այնպես էլ մասնագիտական որակավորումների համար: Դրանք գտնվելով նույն մակարդակի վրա, այնուհանդերձ, տարբերվում են միմյանից, սակայն խորհրդատվական օժանդակությամբ հնարավորություն են ընձեռում շարունակական ուսումնառության:

1.2 Կրթական բաղադրիչների ճանաչումը

Նմանապես պետք է հետամուտ լինել և կազմակերպել կրթական բաղադրիչների ճանաչումը: Այլ երկրի ուսումնական հաստատությունում ուսանողի ձեռքբերումները ճանաչելիս իրավասու մարմինը պետք է հաշվի առնի հետևյալ հանգամանքները:

Փոքր է հավանականությունը, որ երկու տարբեր ծրագրերում բաղադրիչին հատկացվող կրեդիտների քանակը և ուսումնառության վերջնարդյունքները լինեն նույնը: Կրեդիտները հաստատում են, որ ձեռք են բերվել նախտեսված ուսումնառության վերջնարդյունքները: Սակայն կրթական բաղադրիչին ամրագրված կրեդիտների քանակով չի կարելի իրականացնել ճանաչման գործընթաց, քանի որ ինչպես վերևում արդեն բացատրվել է, դա հարաբերական է: Ուստի կրթական բաղադրիչների ճանաչման դեպքում նույնպես էական տարբերությունները որոշելու, ճանաչումը շնորհելու կամ չշնորհելու հարցում հիմք են հանդիսանում վերը նշված հինգ առանցքային տարրերը (մակարդակ, ծանրաբեռնվածություն, որակ, ուղղվածություն, ուսումնառության վերջնարդյունք):

Կատարյալ կլինեք, եթե ուսանողը նախքան այլ հաստատություն տեղափոխվելն իմանար, թե ինչպես են գնահատվելու իր ձեռքբերումները օտարերկրյա հաստատությունում կամ կազմակերպության կողմից՝ անկախ այն բանից, թե հետագայում վերադառնալու՝ է իր երկրի հաստատությունը, թե ոչ:

«Ազատ շարժունության» դեպքում, շարժունակության համաձայնագրերից դուրս, հաստատությունները պետք է գործեն այնպես, ինչպես աստիճանները ճանաչելիս. Այսինքն՝ պետք է ունենան իրավասու մարմին:

2015 ԿՓԵՀ ուղեցույցը հստակեցնում է աշխատանքի տեղավորման կրթական բաղադրիչը և համառոտ ներկայացնում, թե այդ ուսումնառության գործողությունն ինչպես պետք է ներկայացվի ուսումնական ծրագրում և կրեդիտ ստացած ուսումնառության արդյունքներում: Աշխատանքի տեղավորումը, ինչը նաև անվանում են ստաժավորում կամ ուսումնական պրակտիկա, տեխնիկական տերմին է, որով սահմանվում է սահմանափակ ժամկետով ուսանողի աշխատանքը որևէ կազմակերպությունում: Այն կարող է կազմակերպվել լրիվ կամ կես դրույքով, և հիմնական շեշտը դրվում է ոչ թե գումար վաստակելու, այլ սովորելու վրա: Աշխատանքը կարող է նաև չվարձատրվել: Սովորաբար նման դեպքերում ուսանողները ստանում են ոչ գումարային փոխհատուցում: Այնուամենայնիվ, երբեմն պարզ չէ իրավական կարգավիճակը: Օրինակ՝ այն կարող է տարբերվել սովորական աշխատողի կարգավիճակից կամ չտարբերվել: Կարգավիճակը ազդում է վարձատրության (նվազագույն աշխատավարձ և այլն) կամ օրինակ՝ ապահովագրության վրա: Կարևոր է, որ պայմանագիր կնքվի գոնե ուսանողի և կազմակերպության միջև, հնարավորության դեպքում նաև ուսանողի, կազմակերպության և տեղի բարձրագույն ուսումնական հաստատության միջև, ինչը նման կլինի Կրեդիտային շարժունության ուսումնառության համաձայնագրին:

Աշխատանքի տեղավորումը կարող է շարժունության պատուհանի ձև ունենալ կամ այլընտրանք ուսման կիսամյակին: Աշխատանքի տեղավորումը ուսումնական ծրագրի շրջանակներում արդարացված է՝

- ուսման սկզբում՝ ուսուցման առարկայի մասին պատկերացում կազմելու համար,
- ուսման ընթացքում՝ մինչ այդ պահը սովորածը ամրապնդելու և գործնականում կիրառելու համար,
- ուսման ավարտին՝ տեսությունն ու գործնական գիտելիքներն ամրակայելու և երեք փուլերից որևէ մեկում թեզի վրա աշխատելու համար:

Օ Մինչ առաջին փուլում առաջնային է համարվում տեսության և գործնականի միջև հարաբերությունը,

Օ Երկրորդ և, մասնավորապես, երրորդ փուլերում ծրագրվում են առարկայական ոլորտի գնահատում և հետագա զարգացում:

Ուսանողը կարող է գերադասել ուսանողական պրակտիկական անցկացնել՝

- փուլերի միջև,
- նախքան որոշակի ոլորտում կոնկրետ կարիերայի մասին որոշում կայացնելը:

Աշխատանքի տեղավորման արդյունքում պարտադիր չէ, որ ուսանողները դառնան ավելի լավ աշխատողներ կամ ձեռնարկատերեր. այն կօգնի նրանց կարողանալ ավելի լավ արձագանքել ստեղծվող հնարավորություններին: Այն գործատուների աչքերում կարող է նրանց ավելի աշխատունակ դարձնել:

Ավելին, աշխատանքի տեղավորման ավարտին ունեցած ձեռքբերումները պետք է ներառվեն դիպլոմի հավելվածի մեջ այնպես, ինչպես ցանկացած այլ կրթական բաղադրիչ: Ուսանողին պետք է տրվի նաև Շարժունության անցագիր՝ որպես ԵՎԸՈՓԱՍՍ-ի ձևաչափի փաստաթուղթ: ԵՎԸՈՓԱՍՍ-ը ներառում է Եվրոփասս-ի CV, Եվրոփասս-ի լեզվի անձ-

նագիր, Եվրոփասս-ի վկայականի հավելված և Եվրոփասս-ի դիպլոմի հավելված կազմելու համար ձևանմուշներ, ինչը հեշտացնում է ԵԲԿՏ-ում շնորհված որակավորումների ընթերցելիությունը, գիտելիքն ու ընկալումը (այս գործիքակազմում մանրամասնված չեն այս գործիքները, քանի որ դրանք վաղուց են օգտագործվում՝ բացառությամբ աշխատավայրի, տե՛ս ստորև):

2. Գործիքները

Կրեդիտային շարժունության դեպքում 2015 ԿՓԵՀ ուղեցույցում ներկայացվել են մանրամասներ՝ ուսումնական ծրագրերի շրջանակներում ակադեմիական ճանաչումն ամրագրող օժանդակ փաստաթղթերի հետ կապված: Սրանք են՝ Ուսումնառության համաձայնագիրը (պ. 58) և դիպլոմի միջուկը (պ. 60): Հաճախ բուհերը չեն գիտակցում իրենց պատականությունը՝ պայմանգիր կնքել ուսանողի և ուղարկող հաստատություն հետ, որում ներառված կլինեն, ուսումնառության ընթացքում իրականացվող բոլոր գործողությունները: Դիպլոմի միջուկը մի փաստաթուղթ է, որը հաստատում է ուսանողի ձեռք բերած գիտելիքները մեկ այլ ուսումնական հաստատությունում: Ի լրումն համաձայնագրի՝ միջուկը սահմանում է ոչ միայն կրեդիտները, այլև հաճախ նաև ուսանողի ձեռք բերած գնահատականները: Կրեդիտները պետք է ճանաչել առանց հետագա իրարանցման՝ ինչպես արդեն նշվել է այս գործիքակազմում: Գնահատականները պետք է դիտարկել «Գնահատականների բաշխման աղյուսակի» համեմատությամբ և կարող են կամ չեն կարող փոխարկվել ազգային հաստատության գնահատականի՝ ինչպես նշված է վերևում:

ԿՓԵՀ ուղեցույցը (պարբ. 34) սահմանում է հաստատությունների միջև համաձայնագրերի շրջանակում կրեդիտների ճանաչման «ոսկե կանոնը». արտասահմանում սովորելու ընթացքում կամ վիրտուալ շարժունության ընթացքում ստացած բոլոր կրեդիտները Ուսումնառության համաձայնագրում համաձայնեցված և քննական թերթիկի քաղվածքով հաստատված կարգով պետք է անհապաղ փոխանցվեն և հաշվվեն՝ ուսանողին աստիճան շնորհելու համար առանց ուսանողի կողմից որևէ լրացուցիչ գործողության կամ ուսանողին գնահատելու: Դժբախտաբար, սա դեռևս ոչ միշտ է գործում:

Հաջորդիվ մանրամասն ներկայացված են կրեդիտային շարժունության գործիքները: Ընտրված են աշխատանքի տեղավորման համար անհրաժեշտ գործիքները: Այս գործիքները կարող են նաև տարածվել կրթական այլ բաղադրիչների վրա, բայց այդ դեպքում դրանք պետք է համապատասխանաբար հարմարեցվեն: Հետևյալ գործիքները 2015 ԿՓԵՀ ուղեցույցում (57պ.) հրապարակված առաջարկվող ձևանմուշներ են: Դրանք նախատեսված են հաստատություններին օգնելու համար, ինչպես նաև համեմատության նպատակներով: Ձևանմուշները կարող են հարմարեցվել կոնկրետ հաստատության կարիքներին: Այնուամենայնիվ, խորհուրդ է տրվում պահպանել հիմնական տեքստը, և հնարավորինս նաև հաջորդականությունը՝ տարբեր հաստատություններում, երկրներում և տարբեր լեզուներով մատչելիությունն ապահովելու համար:

Աշխատանքի տեղավորումը ուսումնառության փորձ է, որը սովորաբար իրականացվում է ուսումնական հաստատությունից դուրս, այսինքն՝ ուրիշ միջավայրում: Եթե դա ուսումնական ծրագրի մաս է կազմում, ապա ինչպես ցանկացած դասընթացի բաղադրիչ, այն պետք է կազմի հաստատության պատասխանատվության մաս. գերադասելի է, որ դա

ամրագրվի եռակողմ պայմանագրով: Գործատուի տեսանկյունից՝ ակնհայտ է գիտելիքների, հմտությունների և կարողությունների ձեռքբերման, աշխատանք գտնելու հնարավորության բարձրացման առումով ուսանողի ստացած օգուտը: Առանցքային է ակադեմիական ճանաչումը, որն անցյալում ոչ միշտ էր շնորհվում: Խնդիրներն առաջանում էին այն դեպքերում, երբ բացակայում էին Ուսումնառության համաձայնագիրը և Քննական գրքույկի քաղվածքը, կամ աշխատանքային պրակտիկան ուսումնական ծրագրի շրջանակներում կամ ուսանողի ավարտելուց հետո պարտադիր չէր: Մտահոգության տեղիք էին տալիս նաև կրեդիտների բաշխումը և գնահատումը: Այսօր իրավիճակը փոխվել է այնքան, որ ԵՄ 2013/55/EU հրահանգը ընդլայնել է իր շրջանակները՝ ճանաչելով այն աշխատանքային պրակտիկան, որը պահանջվում է կարգավորվող մասնագիտություններով աշխատելու համար:

2015 ԿՓԵՀ ուղեցույցը սահմանում է մեկ այլ անդամ պետությունում իրականացված աշխատանքային պրակտիկայի ճանաչման պահանջները: Այն պետք է հիմնված լինի

- ուսումնառության այն նպատակների և առաջադրանքների հստակ գրավոր նկարագրության վրա, որոնք սահմանել է ստաժորի ղեկավարը հյուրընկալող անդամ պետությունում:

ԵՄ Հրահանգի 55ա հոդվածով պահանջվում է, որ իրավասու մարմինները հրապարակեն կազմակերպության և մեկ այլ անդամ պետությունում կամ երրորդ երկրում անցկացված մասնագիտական պրակտիկայի ճանաչման, մասնավորապես դրա ղեկավարի դերի վերաբերյալ ուղեցույցները:

Գործիք 26. Ուսումնառության համաձայնագիր՝ աշխատանքային պրակտիկայի համար

Ըստ էության, Ուսումնառության համաձայնագիրը պարտադիր ուժ ունեցող փաստաթուղթ է, որտեղ նկարագրված է կրթական բաղադրիչի շրջանակում ուսանողի կողմից իրականացվող ուսումնական գործունեությունը:

Ընդունող կազմակերպությունը պարտավորվում է՝

- ուսանողին ապահովել որակյալ աշխատանքով իր ուսումնառության ուղուն համապատասխան,

- հստակ սահմանված ուսումնառության վերջնարդյունքներին համապատասխան,

- պրակտիկայի ավարտին նրան տրամադրմադրել վկայական:

Այդ վկայականը կդառնա ԵՎՐՈՓԱՄՍ-ի մի մաս և (կամ) ինչպես ուսումնական ծրագրի ցանկացած այլ կրթական բաղադրիչ, կներառվի դիպլոմի հավելվածի մեջ՝ պայմանավորված այն փաստով, թե դա իրականացվել է այն ժամանակ, երբ ուսանողը դեռ գրանցված է եղել ուսումնական ծրագրում, թե ոչ:

Ըստ էության, աշխատանքային պրակտիկան նույնպես պետք է ամրագրվի կրեդիտներով՝ պահպանելով այն նույն ուղեցույցների պահանջները, որոնք նկարագրված են «Կրեդիտների բաշխումը» վերնագրի ներքո, որը հեշտացնում է դրա ճանաչումը: Ստորև ներկայացվող օրինակն այդ առումով կարող է օգտակար լինել:

Բիզնես ոլորտում ուսում ստացող մի ուսանող աշխատանքային պրակտիկան անցկացնում է մի ՓՄՁ-ի հաշվապահությունում: Ուսումնառության վերջնարդյունքները հստակ կերպով սահմանված են.

Պրակտիկայի ավարտին ուսանողը ձեռք է բերում գիտելիք՝

- այն գործընթացների վերաբերյալ, որոնք նախաձեռնվում են հաշիվ-ապրանքագիրը ստանալիս

- այն գործընթացների վերաբերյալ, որոնք նախաձեռնվում են, երբ պետք է ներկայացվի հաշիվ-ապրանքագիր:

Նմանապես, ուսանողը կարող է՝

- իր ընթացակարգային կարիքների մասին կիսվել իր գործընկերների հետ,
- գործընթացն իրականացնել տրված ժամանակահատվածում,
- իր աշխատանքի շրջանակներում հետևել գործընթացների ընթացքին,
- ուղղումներ կատարել խնդիրների առաջացման դեպքում,
- գնահատել տարբեր մոտեցումները արդյունավետության և արտադրողականության տեսանկյունից:

Ուղարկող հաստատությունը պարտավորվում է՝

- ապահովել աշխատատեղի որակն ու համապատասխանությունը,
- մշտադիտարկել ուսանողի առաջխաղացումը,
- ճանաչել կրեդիտները:

Պրակտիկայի համար Ուսումնառության համաձայնագիրը պետք է ստորագրվի ներգրավված երեք կողմերի կողմից, ուսանող, ուղարկող հաստատություն և ընդունող կազմակերպություն: Կրեդիտները կարող են հաշվարկվել համաձայն հետևյալ քայլերի.

Քայլ 1. Ուսումնառության արդյունքների սահմանումը

Քայլ 2. Ժամկետների գնահատում՝ հաշվի առնելով աշխատածավալը

Քայլ 3. Մեկ կիսամյակի համար աշխատանքային ժամերի վերջնական որոշում՝ իրար կապելով առաջին երկու քայլերը և հաշվի առնելով հաստատության մեջ կրեդիտների բաշխման համակարգը (օրինակ՝ 1 կրեդիտը = 30 ժամի):

Օրինակ 1

Պրակտիկայի ծրագրված տևողությունը 20 շաբաթ է (1 շաբաթը = 40 ժամի) = 800 ժամ.

Ուսանողից պահանջվում է աշխատանքի վերաբերյալ իր կարծիքն արտահայտել և զեկույց պատրաստել՝ եզրակացությունը. շաբաթական 5 ժամ = 100 ժամ

Ընդհանուրը՝ 900 ժամ = 30 կրեդիտ:

Օրինակ 2

3 ամիս տևողությամբ աշխատանք (12 շաբաթ)՝ շաբաթական 40 աշխատանքային ժամ = 480 ժամ

Զեկույցի վրա աշխատելու համար ակնկալվում է շաբաթական 5 ժամ, մոտավորապես 60 ժամ, ընդամենը 540 ժամ = 18 կրեդիտ:

Օրինակ 3

Համակցված աշխատանքի տեղավորում՝

Կազմակերպությունում երկու ամսվա գործնական աշխատանք = 8 շաբաթ.

Մեկամսյա ակադեմիական աշխատանք՝ ձեռք բերված փորձի հիման վրա = 4 շաբաթ.

Ընդամենը՝ 12 շաբաթ = 480 ժամ = 16 կրեդիտ:

Աշխատանքի տեղավորումը կարող է նաև ներառել կազմակերպությունում (ձեռնարկությունում) աշխատանքը սկսելուց առաջ ընկած ժամանակահատվածը, օրինակ՝ 2 շաբաթ = 80 ժամ = մոտավորապես 3 կրեդիտ (չի թույլատրվում կես կրեդիտ հատկացնել), նոր

ընդհանուր թիվը կկազմի = 19 կրեդիտ: Նաև չի թույլատրվում կրեդիտներ հատկացնել միայն աշխատանքի մեկ մասի համար: Աշխատանքի տեղավորումը կրթական բաղադրիչ է, ուստի և կրեդիտներ կարող է ստանալ միայն որպես ամբողջական գործընթաց, այսինքն՝ տվյալ դեպքում 19 կրեդիտ: Կրեդիտների կառուցվածքով պայմանավորված՝ այս ցուցանիշները պետք է հարմարեցվեն: Օրինակ՝ մոդուլացված համակարգում, եթե մեկ մոդուլը կրում է 5 կամ 5-ի բազմապատիկ թվով կրեդիտներ: Աշխատանքային ծանրաբեռնվածությունը պետք է հարմարեցվի այնպես, որ ընդհանուր թիվը ստացվի 20 կրեդիտ:

Առաջարկություն

Ծրագրե՛ք պրակտիկան՝ որպես կիսամյակային բաղադրիչ (մոդուլ) 30 կրեդիտներով: Կարճատև աշխատանքի դեպքում ավելացրեք «Աշխատանքի վերաբերյալ կարծիք արտահայտելու առաջադրանքներ», որոնք կկազմեն այդ կիսամյակի ծանրաբեռնվածությունը. մասնավորապես, եթե դրանք կցվում են բակալավրի կամ մագիստրոսի աստիճանի համար թեզերին:

Աշխատանքի կատարողական գնահատում

Արժևորել ուսանողի աշխատանքը գնահատելով նրա կատարողականը՝

1. համագործակցելով ընկերության ղեկավարի հետ, կատարողականի չափելի ցուցանիշների հիման վրա, որոնցից են, օրինակ՝ կարգապահությունը, աշխատանքը ժամանակին ավարտելը:

Աշխատունակության հետ կապված ընդհանուր տպավորություն ստանալ. այն օգտագործե՛ք որպես հուշում ուսումնական ծրագիրը կամ ուսումնառության և դասավանդման միջոցները վերանայելու համար:

2. Անձամբ (նաև թիմով) ուսումնառության արդյունքների հիման վրա գնահատել ուսանողի ակադեմիական գործունեությունը հանդիպումների/գրավոր փաստաթղթի, ակադեմիական տեղեկագրի, հետազոտական հարցերի պատասխանները գտնելու և նմանատիպ այլ միջոցներով:

Պրակտիկայի Ուսումնառության համաձայնագրի համար առաջարկվող տարրերը (տե՛ս 2015 ԿՓԵՀ օուղեցույցը)

- Ուսանողի անունը և կոնտակտային տվյալները
- Ուղարկող հաստատության և ընդունող կազմակերպության (ընկերության և այլ հաստատությունների) անվանումը, հասցեն և կոնտակտային անձանց տվյալները
- Ուղարկող հաստատությունում ուսանողի ուսման ոլորտը (գուցե Կրթության միջազգային ստանդարտ դասակարգման-F բաժնի ծածկագրերը)
- Ուսման փուլը (կարճ/առաջին/երկրորդ/երրորդ շրջափուլեր)
- Կամ դրանց միջև ընկած շրջափուլերը
- Կազմակերպության տեսակը (մասնավոր, պետական և այլն)
- Ընդունող հաստատությունում ստաժավորման ժամկետը (ամսաթվից /ամսաթիվ)
- ԿՓԵՀ կրեդիտները
- Ստաժորի կողմից ստաժավորման ավարտին ձեռք բերված ուսումնառության արդյունքները
- Ստաժավորման ժամանակահատվածի մանրամասն ծրագիրը, այդ թվում՝ առաջադրանքները (նյութական արդյունքները)

- Շաբաթական աշխատաժամերի քանակը
- Աշխատավայրի լեզվով բանիմացության այն մակարդակը, որ ունի ուսանողը կամ համաձայնում է ձեռք բերել հաջորդ ուսման ժամկետի սկզբին (անհրաժեշտության դեպքում)
- Մշտադիտարկման պայմանավորվածությունները և գնահատման պլանը
- Աշխատանքի տեղավորման համար ուսումնառության համաձայնագրերի փոփոխությունների դրույթները
- Ճանաչման պայմանավորվածությունները՝ ուղարկող հաստատությունում
- Երեք կողմերի ստորագրությունները (ուսանող, ուղարկող հաստատության ներկայացուցիչ և ընդունող կազմակերպություն, այդ թվում՝ ստաժորի ղեկավարը):

Գործիք 27. Պրակտիկայի վկայական

Պրակտիկայի վերաբերյալ վկայականի տրամադրումը միտված է թափանցիկության ապահովմանը և ուսանողի աշխատանքի տեղավորման փորձառության արժևորմանը: Այդ փաստաթուղթը տրամադրվում է ստացող կազմակերպության (ձեռնարկության) կողմից ստաժորի կատարած աշխատանքի ավարտելուց անմիջապես հետո: Դրան կարող են կցվել այլ փաստաթղթեր, որոնցից են, օրինակ՝ երաշխավորությունները:

Վկայականի համար առաջարկվող տարրերն են (2015 ԿՓԵՀ ուղեցույցը).

- Ուսանողի անունը
- Կազմակերպության (ձեռնարկության) անունը
- Կազմակերպության (ձեռնարկության) կոնտակտային մանրամասները
- Կազմակերպության (ձեռնարկության) տեսակը
- Աշխատանքի տեղավորման սկիզբն ու ավարտը
- Աշխատանքի տեղավորման մանրամասն ծրագիրը, առաջադրանքների թվարկումը
- Գիտելիքը, հմտությունները (մտավոր և գործնական) և ձեռք բերված կարողությունները (ուսումնառության ընթացքում ձեռք բերված արդյունքները)
- Ուսանողի կատարողականի գնահատումը
- Վկայականի տրվելու ամսաթիվը, ընդունող կազմակերպությունում (ձեռնարկությունում) պատասխանատու անձի անունն ու ստորագրությունը:

Այս ուղեցույցները կարող են կիրառվել նաև ցանկացած տեղ իրականացվող ոչ պաշտոնական և պաշտոնական, կամընտրական և ֆակուլտատիվ դասընթացների, կրթության ցանկացած տեսակի, ստաժավորման և աշխատանքի համար:

Գործիք 28. Իրավասու մարմինները

- Միջազգային մակարդակ

Եվրահանձնաժողովը, Եվրախորհուրդը և ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն ստեղծել են ԷՆԻԿ - ՆԱԸԻԿ համացանցը, որն անհատներին և կազմակերպություններին օգնում է տեղեկատվություն ստանալ միջազգային ակադեմիական և մասնագիտական շարժունության և օտարերկրյա որակավորումների ճանաչման ընթացակարգերի վերաբերյալ: ԷՆԻԿ-ը Եվրոպական տեղեկատվական կենտրոնների ցանց է, ՆԱԸԻԿԸ՝ Եվրամիությունում ազգային ակադեմիա-

կան ճանաչման տեղեկատվական կենտրոնները: ՆԱՐԻԿԸ սկզբում հիմնադրվել էր Եվրամիության տարածքում և ընդլայնվել մինչև ԵԲԿՏ: ԷՆԻԿ-ները ստեղծվել էին Յունեսկո-ի տարածաշրջանների երկրների համար: Համացանցի համար մշակվել է որակի ապահովման ՍՔՈՒԵԲ համակարգը, որը օգնում է ԷՆԻԿ-ՆԱՐԻԿ-ին պարբերաբար դիտարկել, թե արդյոք նրանք համապատասխանում են Լիսաբոնի դիպլոմների ճանաչման կոնվենցիային և ցանցի կողմից որդեգրված լավ գործելակերպին (see www.enic-naric.net): Ազգային մակարդակում անդամ պետությունները հիմնել են գրասենյակներ, երբեմն գոյություն ունեցող կազմակերպությունների հետ համատեղ, օրինակ՝ Գերմանիայում Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության Կրթության և մշակութային հարցերով մշտական համաժողովի քարտուղարությունում Օտարերկրյա կրթության կենտրոնական գրասենյակի (KMK) և Գերմանական ակադեմիական փոխանակման ծառայության DAAD-ի հետ համատեղ: ԷՆԻԿ-ՆԱՐԻԿ համացանցին օժանդակելու համար մշակվել է գործիքակազմ՝ EAR (Եվրոպական ճանաչման տարածք) ձեռնարկը, որը պարունակում է չափանիշներ և ուղեցույցներ՝ օտարերկրյա որակավորումների ճանաչման բոլոր կողմերի վերաբերյալ: Սա մի պրակտիկ գործիք է՝ նախատեսված օժանդակելու գնահատման մասնագետներին և ճանաչման ընթացակարգերը թափանցիկ ու համադրելի դարձնելու համար:

- Տեղական մակարդակ

Ազգային մակարդակում իրավիճակները տարբերվում են: Երբեմն ազգային մարմինը նույնական է միջազգային մարմնի հետ, կամ երկուսն էլ «մեկ կտորի տակ են» գտնվում կամ թեև միմյանցից առանձին են, բայց սերտորեն համագործակցում են: Նրանց հիմնական գործառույթը տեղեկատվության տրամադրումն է՝ որակավորումների ու ուսումնառության ճանաչման, ներառյալ նախկին ուսումնառության, նախկին և էմպիրիկ ուսուցման հավատարմագրումը, ինչպես նաև տարբեր երկրներում հաստատությունների միջև և այլ տիպի համաձայնագրերի հետ կապված խորհրդատվությունը:

- Ինստիտուցիոնալ/ֆակուլտետի/ամբիոնի մակարդակ

Շատ բուհերում գոյություն ունի կենտրոնական մարմին, որը մասնագիտանում է ցանկացած տեսակի ճանաչման մեջ: Հիմնորոշ է, որ այդ մարմինը կազմված լինի փորձառու անձնակազմից, որը բանիմաց է, անկախ, ինչպես նաև անաչառ: Հնարավոր է, որ ճանաչման ընդհանուր համաձայնագրերը գոյություն ունենան տեղական մակարդակում կամ կնքված լինեն բուհերի միջև կամ մասնագիտական կողմնորոշում ունեցող հաստատությունների հետ: Վերջինս մասնավորապես հեշտանում է այն դեպքում, երբ տեղական մակարդակում առկա է որակավորումների մեկ համընդհանուր շրջանակ: Ճանաչման շատ, եթե ոչ բոլոր դեպքերը, սակայն վերաբերում են անհատների և պետք է հասցեագրվեն և գնահատվեն անհատապես: Ստորադասության սկզբունքին հետևելով առաջարկվում է, որ նման դեպքերը որոշվեն անմիջապես որոշման ազդեցությանն առնչվող վայրում: Ինչ վերաբերում է որակավորումների ճանաչմանը, ապա սա սովորաբար այն ուսումնական ծրագիրն է, որի համար որակավորում ձեռք բերած անձը դիմել է: Օրինակ՝ ինչ-որ մեկին շնորհվել է ԵԲԿՏ տարածքից դուրս գտնվող բուհի աստիճան, կամ ինչ-որ մեկը ստացել է մասնագիտական որակավորում և ցանկանում է մասնակցել մագիստրոսական ծրագրի: Իրավասու մարմինը պետք է հստակ ձևակերպված ուղեցույցներ ունենա, համաձայն որոնց ճանաչելու կամ չճանաչելու մասին որոշումը և վերջնական որոշումները պետք է լինեն թափանցիկ, հրապարակված և, անհրաժեշտության դեպքում, բողոքարկման ենթա-

կա: Բաղադրիչների ճանաչումը չպետք է համապատասխան դասավանդող կազմի որոշման խնդիր դառնա, թեև շատ դեպքերում հենց այդպես էլ լինում: Նրանք հակված են որոշելու իրենց կողմից դասավանդվող համապատասխան ուսումնառության բաղադրիչից ակնկալվող և այլ ուսումնական հաստատությունում դասավանդված բաղադրիչում բովանդակության տեսանկյունից բացակայող տարրերի համեմատության հիմքերը: Իդեալական կլիներ, եթե այս որոշումը կայացվեր ամբողջ ուսումնական ծրագրի համար պատասխանատու անձնակազմի կողմից՝ հիմնվելով դիմորդի կողմից իր ուսումը հաջողությամբ շարունակելու շանսերի գնահատման վրա: Այս մարմինը պետք է կազմված լինի ծրագրի տնօրենից, ծրագրի անձնակազմից և ծրագրին մասնակցող ուսանողից: Անհրաժեշտ է ևս մեկ անգամ շեշտել, որ որոշումները պետք է կայացվեն թափանցիկ կերպով, հրապարակվեն և բողոքարկելու հնարավորություն ընձեռեն:

Ի լրումն դրա՝ պետք է պահպանվեն որոշ կանոնադրությունների դրույթները: ԿՓԵՀ ուղեցույցը թվարկում է Երազմուս+ծրագրի շրջանակներում կրեդիտների շարժունության և ճանաչման համար շրջանակ նախատեսող հետևյալ կանոնադրությունները.

- Բարձրագույն կրթության Էրազմուսի կանոնադրությունը (Ինստիտուցիոնալ պատրաստվածություն)
- Շարժունության եվրոպական որակի կանոնադրությունը
- ԵՐԱԶՄՈՒՄԻ ուսանողական կանոնադրությունը (ԵՐԱԶՄՈՒՄ+ ուսանողների լավագույն գործելակերպի Եվրոպական օրենսգիրք:

Դրանք նաև օգնում են բարձրագույն կրթության ոլորտում ամրապնդել բարեվարքությունը և պայքարել կոռուպցիայի դեմ:

Ամփոփում

Այս գործիքակազմը բաղկացած է 28 գործիքներից, որոնք հաստատություններին, կազմակերպություններին և նախարարություններին օգնում են գործել թափանցիկ՝ հիմնվելով էթիկայի վրա: Բոլոր մասնակիցները գիտակցում են, որ հաշվետու են և իրենց ձեռքի տակ ունեն գործիքներ, որոնք նրանց օգնում են աշխատել բաց՝ համաձայնեցված ուղենիշներով սահմանված ստանդարտներին համապատասխան: Այնուամենայնիվ, ինչպես նշվել էր սկզբում, գործիքներն ինքնին Հայաստանի բարձրագույն կրթության ոլորտում բարեվարքության ամրապնդման և կոռուպցիայի դեմ պայքարի երաշխիքներ չեն: Գործիքները կիրառվում են մարդկանց կողմից, իսկ մարդիկ պետք է միասին աշխատեն և զարգացնեն իրենց կուլտուրան: Հիմնորոշ է, որ այս կուլտուրային հետևելը բարելավում և խթանում է բարձրագույն կրթության թափանցիկությունն ու հաշվետվողականությունը և կառուցված է անկանխակալ վստահության վրա, անկասկած պահպանելով բազմաձևությունն ու հավասար իրավունքները՝ կոռուպցիայի առջև փակելով բոլոր ճանապարհները:

Գրականություն

Carnall, C. Managing Change in Organizations, 2007

Chryssides, G.D., Kaler, J.H., An Introduction to Business Ethics, 2002

Daft, R.L., Murphy, J., Willmott, H., Organisation Theory and Design, 2007

Johnson, G., Whittington, R., Scholes, K., Angwin, D., Regnér, P., Exploring Strategy, 2014

González, J., Wagenaar, R. (eds), Tuning Educational Structures in Europe, 2003, 2005,

Kennedy, D., Writing and Using Learning Outcomes, 2007

Lokhoff, J. et.al., A Guide to Formulating Degree Programme Profiles, 2010

Publications by the European Commission

ECTS User´s Guide, 2015 **CEDEFOP**

The shift to Learning Outcomes, 2008

Council of Europe

DAAD

Arbeitsbelastung und Credits im Kontext des ECTS (2012)

Yes! Go! – A Practical Guide to Designing Degree Programmes with Integrated Transnational Mobility

Lernergebnisse, Curriculumdesign, Mobilität – Ein Wörterbuch für Qualitätsbewusste

HRK, Hochschulrektorenkonferenz, Project nexus (Germany)

Anerkennung von im Ausland erworbenen Studien- und Prüfungsleistungen (2015)

Kompetenzorientiert prüfen (2015)

Modularisierung gestalten (2016)

QAA

UK Quality Code for Higher Education, Part B, 2013